

Begroting

2018-2021

Teylingen. *Moderne dorpen midden in de wereld*

Inhoudsopgave

1. Aanbiedingsbrief programmabegroting 2018-2021.....	3
2. Leeswijzer.....	10
3 . Programma's.....	12
3.1 . Programma 1 : Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid.....	13
3.2 . Programma 2 : Toerisme en Economie.....	21
3.3 . Programma 3 : Sociaal Domein.....	28
3.4 . Programma 4 : Leefomgeving.....	41
3.5 . Programma 5 : Dienstverlening.....	47
3.6 . Programma 6 : Bestuur, Veiligheid en Financiën.....	51
4 . Paragrafen	61
4.1. Paragraaf Lokale heffingen	62
4.2. Paragraaf Weerstandsvermogen.....	70
4.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen.....	81
4.4. Paragraaf Financiering	89
4.5. Paragraaf Bedrijfsvoering	98
4.6. Paragraaf Verbonden partijen	99
4.7. Paragraaf Grondbeleid	105
4.8. Paragraaf Duurzaamheid.....	113
5. Financiële begroting	116
5.1. Grondslagen begroting en meerjarenraming	117
5.2. Overzicht van baten en lasten.....	118
5.3. Financiële verschillenanalyse op de programma's	122
5.4. Investeringen	138
5.5. Reserves en voorzieningen	141
Bijlage 1: Totaaloverzicht baten en lasten	142
Bijlage 2: Stand en verloop van de reserves en voorzieningen 2018-2021	147
Bijlage 3: Stand van zaken moties en amendementen kadernota 2018.....	151

1. Aanbiedingsbrief programmabegroting 2018-2021

Inleiding

Hierbij ontvangt u de programmabegroting 2018-2021 met onze beleidsmatige en financiële voorstellen voor 2018 en volgende jaren. De voorliggende begroting heeft grotendeels betrekking op de volgende raadsperiode. Echter het college is van mening dat ze met deze begroting een goed beeld geeft van de beleidsmatige en financiële ontwikkelingen die in 2018 op de gemeente afkomen.

In deze aanbiedingsbrief gaan wij in op de hoofdlijnen van de programmabegroting en de keuzes die daarin zijn gemaakt. Allereerst nemen we u mee in de speerpunten van ons beleid. Daarna komen we in hoofdlijnen terug op onze financiële positie en het meerjarenperspectief.

Het college is verheugd te melden dat de lokale lasten voor onze inwoners in 2018 zullen dalen ten opzichte van 2017. We geven hiermee invulling aan de bij de kadernota aangenomen motie 'Inwoners laten profiteren van lastenverlichting'. De afvalstofheffing wordt met € 20,- verlaagd, daartegenover staat een verhoging van het rioolrecht met € 3,-. De indexatie van de OZB bedraagt voor 2018 1,3%. Dit betekent dat de woonlasten voor een meerpersoonshuishouden in een gemiddelde koopwoning van € 300.000,- in 2018 € 671,- bedragen, ten opzichte van € 684,- in 2017.

De uitgangspunten voor deze programmabegroting zijn vastgelegd in de Kadernota 2018-2021. De door de raad gemaakte keuzes in de kadernota zijn verwerkt in de begroting. In bijlage 3 geven wij de stand van zaken weer m.b.t. de bij de kadernota aangenomen moties en amendementen. In de kadernota hebben wij u, met het oog op de wegvallende precario-inkomsten vanaf het jaar 2022, een financieel perspectief gepresenteerd met een oplopend begrotingssaldo. Door de positieve uitkomsten van de meicirculaire kon dit beeld nog verder naar boven worden bijgesteld. Via een separate raadsmededeling hebben wij u hierover geïnformeerd. In de begroting zijn een aantal ontwikkelingen vertaald waar per saldo extra kosten uit voortvloeien maar het college is van mening dat er een begroting voorligt waarbij een belangrijke basis is gelegd om de wegvallende precario-inkomsten op te kunnen vangen.

Hieronder gaan wij in op de belangrijkste ontwikkelingen en speerpunten, onder andere in relatie tot ons coalitieakkoord en onze kadernota.

Speerpunten

Het sociaal domein

We hebben inmiddels tweeënhalf jaar ervaring met de nieuwe taken op het gebied van jeugdzorg, Wmo en participatie. Zoals ook vorig jaar aangegeven gaat deze operatie gepaard met aanzienlijke bezuinigingen vanuit het Rijk. Met name de budgetten jeugd staan onder druk zoals ook blijkt uit de vorming van het regionale noodfonds. Het is daarom nodig om met volle kracht door te gaan op de ingeslagen weg van transformatie van beleid. Het doel daarvan is te komen tot kwalitatief goede dienstverlening en zorg, zodanig dat dit ook financieel gezien houdbaar is.

Een stevige inzet op preventief beleid om vroegtijdig die hulp te kunnen bieden die nodig is, hoort bij die aanpak.

In het komende begrotingsjaar werken we verder aan de 'Transformatie-agenda'. Op het gebied van Wmo richten we ons op het vormgeven van integrale toegang, mantelzorg en de vernieuwing van respijtzorg, de 18-/18+ problematiek en de verbinding van de WMO met Participatie en Jeugd, sport en cultuur en positieve gezondheid. Voor de uitvoering van deze plannen richten we ons waar mogelijk op buurt- en wijkniveau, met andere woorden: zo dicht mogelijk bij de inwoner.

Daarnaast wordt in 2018 verder gewerkt aan het stevig neerzetten van het Servicepunt Werk in de regio en bij de werkgevers. De hoofdoelen van de samenwerkende partners in het Servicepunt Werk zijn:

- Betere aansluiting van vraag en aanbod op de lokale, subregionale en regionale arbeidsmarkt
- Meer uitstroom naar werk en re-integratie samen met en bij werkgevers
- Effectieve(re) toeleiding naar werk
- Excellente dienstverlening voor werkgevers en werkzoekenden

In 2016 en 2017 hebben we een kwaliteitsimpuls gegeven door een baanbreker/ontschotter Jeugd en WMO. We werken langs een taskforce-aanpak met enerzijds het doorbreken van systemen en anderzijds het bijdragen aan doorontwikkeling van het beleid. In 2018 borgen we dit binnen de eigen organisatie.

Financiën sociaal domein

De totale rijksbijdrage voor de drie decentralisaties op basis van de meicirculaire 2017 bedraagt voor 2018 € 12,8 miljoen. Als we alle verwachte uitgaven voor het jaar 2018 op basis van de begrotingen van de diverse gemeenschappelijke regelingen en onze eigen lokale kosten op een rijtje zetten komen we uit op een klein tekort van € 80.000,- die we betalen uit het buffer sociaal domein.

In onderstaande tabel zijn de tekorten/overschotten per decentralisatie af te lezen:

Totaal 3D's	2018
Participatie	
Tekort	-125.703
WMO	
Overschot	386.108
Jeugd	
Tekort	-299.333
Tijdelijk Fonds Jeugd	-608.514
Dekking t.l.v. reserve sociaal domein	608.514
Totaal 3D's	-38.929
Mutatie integr.uitk.sociaal domein	-40.912
Tlv buffer sociaal domein	79.841

De reserve sociaal domein heeft per 1 januari 2017 een stand van € 3,3 miljoen en daalt naar verwachting op basis van de huidige cijfers naar € 1,7 miljoen per 31 december 2021. De beschikbaar gestelde extra budgetten voor het Tijdelijk Fonds Jeugd is de belangrijkste reden van de daling van de reserve. In onderstaande tabel is het verloop van de reserve af te lezen.

Reserve Sociaal Domein (binnen algemene reserve)					
	2017	2018	2019	2020	2021
Stand reserve 1-1	3.313.104	2.356.593	1.748.079	1.656.322	1.656.322
<i>Onttrekkingen:</i>					
Vertrouwen in professional/ontschottingsbudget	157.087				
Tijdelijk Fonds Jeugd	273.710	183.514	91.757		
Beleidsplan integrale schulddienstverlening	22.500				
Project dement talent	54.435				
(Tijdelijke) uitbreiding formatie Sociaal Domein	130.779	pm	pm	pm	pm
Transformatie-agenda Sociaal Domein	25.000				
Extra budgetten Jeugdzorg TWO	293.000	425.000			
Totaal onttrekkingen	956.511	608.514	91.757	0	0
<i>Toevoegingen:</i>					
Totaal toevoegingen	0	0	0	0	0
Stand reserve 31-12	2.356.593	1.748.079	1.656.322	1.656.322	1.656.322

Duurzaamheid

Duurzaamheidsmaatschappij

Op 26 januari 2017 is er door de raad een initiatiefvoorstel ingediend met daarin de opdracht aan ons college tot het laten uitvoeren van een onderzoek naar de haalbaarheid van het oprichten van een duurzaamheidsmaatschappij Teylingen. Dit heeft geleid tot een adviesrapport dat op 1 augustus is opgeleverd.

Conclusie van het haalbaarheidsonderzoek is dat het mogelijk is om duurzaamheid aan te jagen in een externe entiteit die daartoe (mede) door een overheidspartij in het leven is geroepen. Het rapport is in september 2017 in een opiniërend raadsvoorstel aan de raad voorgelegd met de vraag of een vervolgproces wenselijk, evenals met de vraag welke mogelijke kaders voor dit vervolg moeten worden gesteld.

Duurzaamheidsagenda

We hebben in 2015 een duurzaamheidsagenda opgesteld voor 2016 t/m 2018. We zien voor duurzaamheid vier belangrijke trends:

1. **Circulaire economie;**
2. **Marge naar mainstream;**
3. **Energieke samenleving;**
4. **Sturen op condities;**

Om doelgericht aan de slag te gaan vanuit deze trends hebben we ook een meer kwantitatieve ambitie opgenomen. In de duurzaamheidsagenda wordt de inhoudelijke invulling geschetst voor de komende jaren op weg naar volledige duurzaamheid in 2030. Als tussendoel is voor eind 2018 een doel opgenomen van een verbetering van 2-3% volgens de Telos-benchmark voor gemeentelijke duurzaamheid. Deze benchmark bepaalt op basis van 106 indicatoren de duurzaamheid van een gemeente.

De woningmarkt

Ook in 2018 gaan we met de corporaties op zoek naar mogelijkheden om goedkope en betaalbare huurwoningen te realiseren. Voor nieuwkomers op de woningmarkt die op zoek zijn naar een betaalbare koopwoning hebben we extra aandacht. Wij vinden het belangrijk dat ook jongeren een kans krijgen op de woningmarkt. Voor koopwoningen stellen wij startersleningen beschikbaar. De pilot Teylingerhof gericht op het vergroten van de betaalbaarheid van woningen wordt in 2018 opgeleverd.

Economie

In de Economische Agenda zijn 11 projecten opgenomen. Tien gericht op het versterken van de Economie en één op het realiseren van een aansturing vanuit de Triple Helix (Onderwijs, Ondernemers en Overheid). De tien projecten zijn:

1. Flower Attraction
2. Gezonde en energieke regio
3. Space Tech Campus: uitbouw Space Business Park
4. Blueport
5. Flower Science
6. Regiomarketing
7. Versnelling herstructurering Greenport
8. Ondernemershuis
9. Verbeteren bereikbaarheid van de streek
10. Verkenning onderwijs en arbeidsmarkt

Met deze projecten versterken wij de economie. De effecten hiervan worden verwacht in een periode van vier jaar. De totale investering over deze periode bedraagt € 1.190.000.

Veiligheid stationsgebieden

In 2018 wil het college zowel de veiligheid als de veiligheidsbeleving rond de stationsgebieden verbeteren. Met name rondom het station Sassenheim zijn de gebruikers van het station Sassenheim ontevreden over het aantal fietsdiefstallen. We onderzoeken de mogelijkheid voor bewaakte fietsenstallingen en cameratoezicht in combinatie met warm toezicht. In dit project wordt samengewerkt met het sociaal domein, de politie, NS, Prorail en het Openbaar Ministerie.

Versterken communicatie

De afgelopen jaren hebben we uitvoering gegeven aan de kadernotitie 'de communicatieve kracht van een netwerkorganisatie'. De transitie naar een communicatieve organisatie is in de afgelopen jaren

goed opgestart en werpt zijn eerste vruchten af; we krijgen via de meting onder inwoners steeds beter zicht op het effect van onze doordachte aanpak, online doorontwikkeling en optimaliseren onze middelenmix, inhoud, tone of voice en beeldkeuze. Binnen de diverse beleidsdomeinen groeit het bewustzijn van communitymanagement waardoor we wensen en ideeën uit de samenleving eerder meenemen in onze plannen zoals bij Kagerzoom. Het resultaat van de afgelopen drie jaren is een eerste aanzet tot de netwerkkracht die we als organisatie nodig hebben. Teylingen ambiëert een gelijkwaardige relatie met haar inwoners. Daarbij past de verdere doorontwikkeling van de communicatieve organisatie. Daarom, is voor 2018 opnieuw een extra budget opgenomen van € 150.000 zoals ook was opgenomen in de kadernota. Op dit moment wordt een één meting gehouden. De resultaten van de één meting worden zodra deze bekend zijn (september/oktober 2017) aangeboden ter bespreking, samen met een gericht uitvoeringsprogramma voor 2018.

Financiën

Algemeen

Een huishoudboekje op orde betekent een sluitend meerjarenbeeld. De afspraken die in het coalitieprogramma hierover zijn gemaakt zijn nog steeds leidend. Naast een sluitende meerjarenbegroting geeft ook het verloop van de algemene reserve een beeld van de financiële positie van de gemeente.

Het verloop van de algemene reserve is als volgt:

Algemene reserve x € 1.000	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Stand per 1 januari	65.404.494	63.498.812	62.648.055	62.036.055
Vermeerderingen	0	0	0	0
Verminderingen	1.905.682	850.757	612.000	612.000
Stand per 31 december	63.498.812	62.648.055	62.036.055	61.424.055

De stand van de algemene reserve loopt de komende jaren licht af. Dit komt onder andere door de uitgaven (€1,2 miljoen) voor de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek. In bijlage 2 nog klopt) treft u een totaaloverzicht aan van de onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves.

Het financieel beeld

Uitgangspunt voor deze begroting is het financieel beeld zoals geschetst in de kadernota 2018-2021 en de door u aangenomen amendementen. Daarnaast hebben wij u in een raadsmededeling geïnformeerd over de invloed van de meicirculaire op de algemene uitkering. De effecten van de septembercirculaire zijn niet opgenomen in de begroting. In een aparte raadsmededeling informeren wij de raad hierover. Tenslotte zijn er aanvullende wijzigingen doorgevoerd, deze worden uitgebreid toegelicht in hoofdstuk 5. Dit alles leidt tot het volgende meerjarenbeeld.

Ontwikkeling meerjarenperspectief 2018-2021				
(x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Meerjarenperspectief na kadernota 2018	68	607	1.401	1.345
Nav raadsbehandeling kadernota:				
Motie raadscommunicatie rondom de verkiezingen	-10	-	-	-
Motie verlagen eigen bijdrage WMO (tlv res.sociaal domein)	pm	pm	pm	pm
Motie reserveren sportaccommodaties (Elsgeest)	-	-	-228	-228
Meerjarenperspectief na kadernota 2018 inclusief motie	58	607	1.173	1.117
Ontwikkeling meerjarenperspectief 2018-2021 tot aan de programabegroting 2018 (x € 1.000)				
	2018	2019	2020	2021
Ontwikkelingen na kadernota:				
Beleidsmatige mutaties				
Onderhoud en vervanging inrichting jongerencentra	-25	-25	-25	-25
Realistisch begroten				
Meidirculaire 2017	453	489	429	445
Gevolgen verlaging renteomslag (lagere toerekening grondexploitatie en tarieven)	-272	-400	-373	-451
Hogere uitgaven minimabeleid	-100	-100	-100	-100
Bouwleges	52	-	-	-
Hogere kosten nieuw contract accountant	-12	-12	-12	-12
1. Verminderen kosten door efficiënter samen te werken				
2. Zorgen voor extra inkomsten				
Inflatie + areaal OZB	91	135	203	258
3. Maatregelen die zorgen voor lagere kosten				
4. Extra bijdrage inwoners				
Overige	-138	208	-66	-192
Meerjarenperspectiefprogrammabegroting 2018-2021	106	902	1.229	1.040

In de lijn van de kadernota presenteert het college een meerjarig begrotingsoverschot. In dit overschot is rekening gehouden met de HLT-besparing (€ 271.000 in 2019 en € 684.000 vanaf 2020) zoals ook opgenomen in de kadernota. Het begrotingsoverschot zien we als een eerste oplossingsrichting om de wegvallende precario-inkomsten (€ 2,6 miljoen) in 2022 op te kunnen vangen. Begrotingsoverschotten tot 2022 zullen uitsluitend voor incidentele doeleinden worden ingezet.

Het verwachte begrotingstekort rekening houdend met de wegvallende precario-inkomsten bedraagt € 1,6 miljoen zoals u in onderstaande tabel kunt aflezen.

Meerjarenperspectief	2022
Financieel perspectief begroting	1.040
Gederfde inkomsten precariobelasting	-2.600
Per saldo	-1.560
	tekort

Dit tekort kan mogelijk voor een bedrag van € 1,1 miljoen worden verschoven door het voordeel wat de inwoners van Teylingen hebben door afschaffing van precariobelasting te verleggen naar de inwoners met als uitgangspunt gelijkblijvende lastendruk voor de burger van Teylingen. Dan resteert er nog een tekort van € 0,5 miljoen waarvoor de komende jaren maatregelen zullen moeten worden genomen.

Investerings

Van de nieuwe investeringen geeft u als raad aan voor welke investeringen u op een later tijdstip een apart voorstel voor autorisatie van het investeringskrediet wilt ontvangen. De overige nieuwe investeringen worden bij de begrotingsbehandeling met het vaststellen van de begroting geautoriseerd. In hoofdstuk 6.2 Financiële begroting, investeringen vindt u een overzicht van alle nieuw geplande investeringen.

GEMEENTE TEYLINGEN Huishoudboekje

INKOMSTEN

€ 40.3 MLN	RIJK	Algemene uitkering
€ 16.9 MLN	LOKALE HEFFINGEN	Belastingen, rechten
€ 12.6 MLN	ANDERE INKOMSTEN	Grondopbrengsten, rente, huren
€ 3.9 MLN	RESERVERINGEN	
TOTAAL = € 73.7 MLN		

WAT BETAAL IK IN 2018 AAN:

	2018	2017
OZB (eigen woning €300.000)	€ 237,-*	€ 233,-
AFVALSTOFFEN HEFFING	€ 301,-	€ 321,-
RIOOLHEFFING VASTRECHT	€ 146,-	€ 143,-
HEFFINGSKORTING	-€ 13,-	-€ 13,-
TOTAAL	€ 671,-	€ 684,-

* het OZB-tarief kan nog iets veranderen. Dit hangt af van de totale waardedaling of -stijging van woningen.

UITGAVEN

SOCIAAL DOMEIN Hulp en ondersteuning, Jeugdzorg, schoolgebouwen	€ 37.1 MLN
BUITENRUIMTE Groen, speeltuinen, wegen, riool, afval	€ 11.8 MLN
RUIMTE, WONEN, BEREIKBAARHEID EN DUURZAAMHEID Woningbouw, milieu	€ 6.5 MLN
BESTUUR, VEILIGHEID EN FINANCIËN Gemeentelijke organisatie, brandweer	€ 13.9 MLN
DIENSTVERLENING Vergunningen, paspoorten, website	€ 2.5 MLN
TOERISME EN ECONOMIE Recreatie, toerisme, handel	€ 1.8 MLN
TOTAAL = € 73,6 MLN	

2. Leeswijzer

Algemeen

De opzet van deze programmabegroting is vergelijkbaar met de opzet van voorgaande jaren. In hoofdstuk 1 vindt u de aanbiedingsbrief met een samenvatting van de meest belangrijke zaken uit de gehele begroting. Hoofdstuk 2 is de leeswijzer en in hoofdstuk 3 zijn de programma's opgenomen. Per programma is weergegeven wat de te realiseren beleidsdoelen zijn, hoe deze te meten zijn, wat we gaan doen en wat het kost. In hoofdstuk 4 geven de paragrafen een dwarsdoorsnede van de begroting door de bespreking van programma overstijgende onderwerpen. Zie onderstaande toelichting hierover.

In hoofdstuk 5 treft u de financiële begroting aan. In het Totaaloverzicht raming van baten en lasten (paragraaf 5.2.1) worden de baten en lasten per programma zichtbaar gemaakt. U stelt de begroting vast op de totalen, welke zijn opgesomd in het laatste blok van genoemd overzicht.

Daarnaast is op basis van de BBV-regelgeving de incidentele baten en lasten en het overzicht van structurele onttrekkingen en toevoegingen aan de reserves opgenomen. Deze overzichten resulteren in het structurele begrotingsevenwicht (5.2.4). Het structurele begrotingsevenwicht geeft u inzicht in welke mate de structurele lasten gedekt kunnen worden dan de structurele baten.

In de paragraaf 5.3 is aandacht besteed aan de ontwikkeling van het financiële meerjarenperspectief vanaf de begroting 2017 (5.3.1) en de kadernota 2018 (5.3.2.).

In de paragraaf 5.3.3. worden conform BBV-regelgeving de verschillen tussen de begroting 2017 (na wijzigingen) en begroting 2018 nader toegelicht.

In de paragraaf 5.4. treft u een overzicht aan van de definitieve investeringen. Per investering is aangegeven op welke manier goedkeuring plaatsvindt.

In de paragraaf 5.5. is een overzicht opgenomen van de reserves en voorzieningen.

Doorgevoerde verbeteringen in de begroting

In het kader van het verbeterproces rondom de begroting is in de programmabegroting 2018 de paragraaf Financiering aangepast aan de BBv voorschriften.

Overzicht van de paragrafen

a. Paragraaf lokale heffingen

Alle belastingen en rechten zijn hier weergegeven. Met andere woorden: kosten die de gemeente in rekening brengt aan burgers/bedrijven.

b. Paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het realiseren van ambities kan niet zonder het nemen van risico's. Risico's zijn inherent aan veranderprocessen. Het is daarom belangrijk om bewust te zijn van de risico's en hierop te sturen. Het uitgangspunt van de paragraaf blijft hetzelfde, namelijk het inzicht geven in de risico's en deze afzetten tegen de weerstandscapaciteit van de gemeente. Belangrijk onderdeel van het risicomanagement is het risicobewustzijn.

c. Paragraaf onderhoud kapitaalgoederen

We zijn verantwoordelijk voor het onderhoud van een aantal zogenaamde kapitaalgoederen. Dit zijn goederen in de openbare ruimte zoals gebouwen, openbaar groen, speelterreinen, wegen, openbare verlichting, riolering, bruggen en dergelijke. De lasten voor deze kapitaalgoederen staan verspreid opgenomen in de begroting, maar hebben grote invloed op het voorzieningenniveau van de gemeente en op de lokale heffingen. Per kapitaalgoed is in een matrix aangegeven of er sprake is van een beleidskader, of er een voorziening aanwezig is en of er een kwaliteitsniveau is vastgesteld. Tevens staan (indien van toepassing) het verloop van de voorziening weergegeven en de uit te geven budgetten.

d. Paragraaf financiering

De financieringspositie van de gemeente komt hier aan de orde en de ontwikkelingen ten aanzien van de treasuryfunctie zijn weergegeven.

e. Paragraaf bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke regeling HLT samen.

f. Paragraaf verbonden partijen

Deze paragraaf geeft een visie op de gemeenschappelijke regelingen (verbonden partijen) en organisaties waarin we deelnemen. Dit in relatie tot het realiseren van de doelstellingen die zijn opgenomen in de programma's en de beleidsvoornemens van de verbonden partijen.

g. Paragraaf grondbeleid

Deze paragraaf bevat de informatie over het te voeren grondbeleid. Per exploitatiegebied wordt een korte toelichting gegeven. Van de boekwaarden en voorraden gronden is een overzicht opgenomen.

h. Paragraaf duurzaamheid

Deze paragraaf geeft een visie op maatregelen die er genomen worden om duurzaamheid en houdbaarheid te verwezenlijken.

3. Programma's

3.1. Programma 1 : Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Portefeuillehouder: **Wethouder Bas Brekelmans**
Wethouder Arno van Kempen
Domein: **Ruimtelijke ontwikkeling**
Programmamanager: **Marcel Schuring**

Visie

Teylingen is een gemeente waar het plezierig wonen en werken is, met goede voorzieningen en recreatiemogelijkheden dichtbij huis. Met dorpen met een eigen identiteit die goed bereikbaar zijn (auto, fiets en openbaar vervoer) en waar het prettig is om te verblijven in een schone, groene, duurzame en veilige omgeving. Hierbij staat kwaliteit voorop. Om dit te bereiken, werken we samen met onze inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties, staan we open voor initiatieven en zorgen we ervoor dat de bestemmingsplannen voldoende flexibel zijn. Met onze (regio)partners, waaronder de bollengemeenten, werken we samen aan een krachtige Duin- en Bollenstreek.

Teylingen wil een duurzame gemeente in een duurzame regio zijn. Bij alle maatregelen geldt duurzaamheid als een integraal toetsingscriterium. Dat geldt ook voor de afspraken die in de samenwerking met de regiopartners worden gemaakt. Duurzaam heeft daarbij de betekenis van houdbaar.

Thema's

Dichtbij Inwoners

- *Faciliteren van juiste plannen en matchen vraag en aanbod woningbouwprojecten*
Er is momenteel vooral een markt voor eengezinswoningen in de goedkope koopsector, de (betaalbare) sociale- en de middel dure huursector. Hier leggen we voorlopig het accent op, tenzij de marktvraag verandert. Wij stimuleren de ontwikkeling van meer vrije sector huur en goedkope koopsector om te voorzien in de marktbehoefte en om doorstroming teweeg te brengen. Het is van belang om gedifferentieerd te bouwen, duurzaam, met een hoog beeldkwaliteit en een aantrekkelijke openbare ruimte. We willen flexibiliteit en diversiteit in de woningen en in de woningbouwlocaties. Wij stimuleren particulier opdrachtgeverschap zodat kopers maximaal invloed hebben op de realisatie van hun woning.
- *Bestemmingsplannen op overbodige regels checken; wat klemt en hindert?*
We streven naar flexibele en ruime bestemmingsplannen, die zoveel mogelijk duidelijkheid bieden via de plankaart en zo min mogelijk regels bevatten. De huidige bestemmingsplannen zijn actueel. We zorgen ervoor dat deze actualiteit in 2018 behouden blijft en schrappen overbodige en beperkende regels waar nodig is. Het gemeentelijke Handboek voor bestemmingsplannen is het uitgangspunt voor nieuwe bestemmingsplannen. Het beoogde doel van genoemd handboek is het beschikbaar stellen van een compact naslagwerk met een overzicht van praktische toepasbare regels die op een eenvoudige wijze uitgelegd en toegelicht zijn.
- *Duurzaamheid als uitdaging voor gemeente en inwoners*
Bij het uitwerken van de duurzaamheidsambities betrekken we veel inwoners. Zo hebben we de duurzaamheidslening ingesteld om huiseigenaren te helpen bij het verduurzamen van de eigen woning. De Werkgroep Fairtrade zet zich al jaren in om samen met de gemeente het gedachtegoed achter Fairtrade uit te dragen. Afhankelijk van het haalbaarheidsonderzoek (2017) wordt mogelijk een Duurzaamheids Maatschappij Teylingen (DMT) opgezet.
- *Behouden en beschermen van erfgoed*
Samen met onze partners zoals de historische verenigingen willen we het erfgoed in Teylingen behouden en beschermen. De nieuwe verordening en lijst met beeldbepalende elementen worden de nieuwe leidraad.

Met elkaar

- *Infrastructuur verbeteren (met regionale partners)*
Het verbeteren van de infrastructuur vraagt om een regionale aanpak. Samen met partners zoals omliggende gemeenten, provincie, ministerie, ProRail, NS en onze inwoners en ondernemers werken we aan het uitvoeren van bereikbaarheidsprojecten. We leggen nieuwe infrastructuur aan (zoals HOV-corridor, Noordelijke Randweg Voorhout en fietspaden) en

zorgen voor goede voorzieningen, bijvoorbeeld bij de stations. Verbindingen tussen en toegang naar knooppunten van openbaar vervoer maken we hiermee aantrekkelijker. Bij de uitwerking van de Noordelijke Ontsluiting Greenport (Duinpolderweg) letten we erop dat de wegen op een goede manier in het landschap worden ingepast en flora en fauna zo veel mogelijk behouden blijven.

Ook in het kader van de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek werken we gemeenschappelijk aan de verbetering van de bereikbaarheid van onze streek.

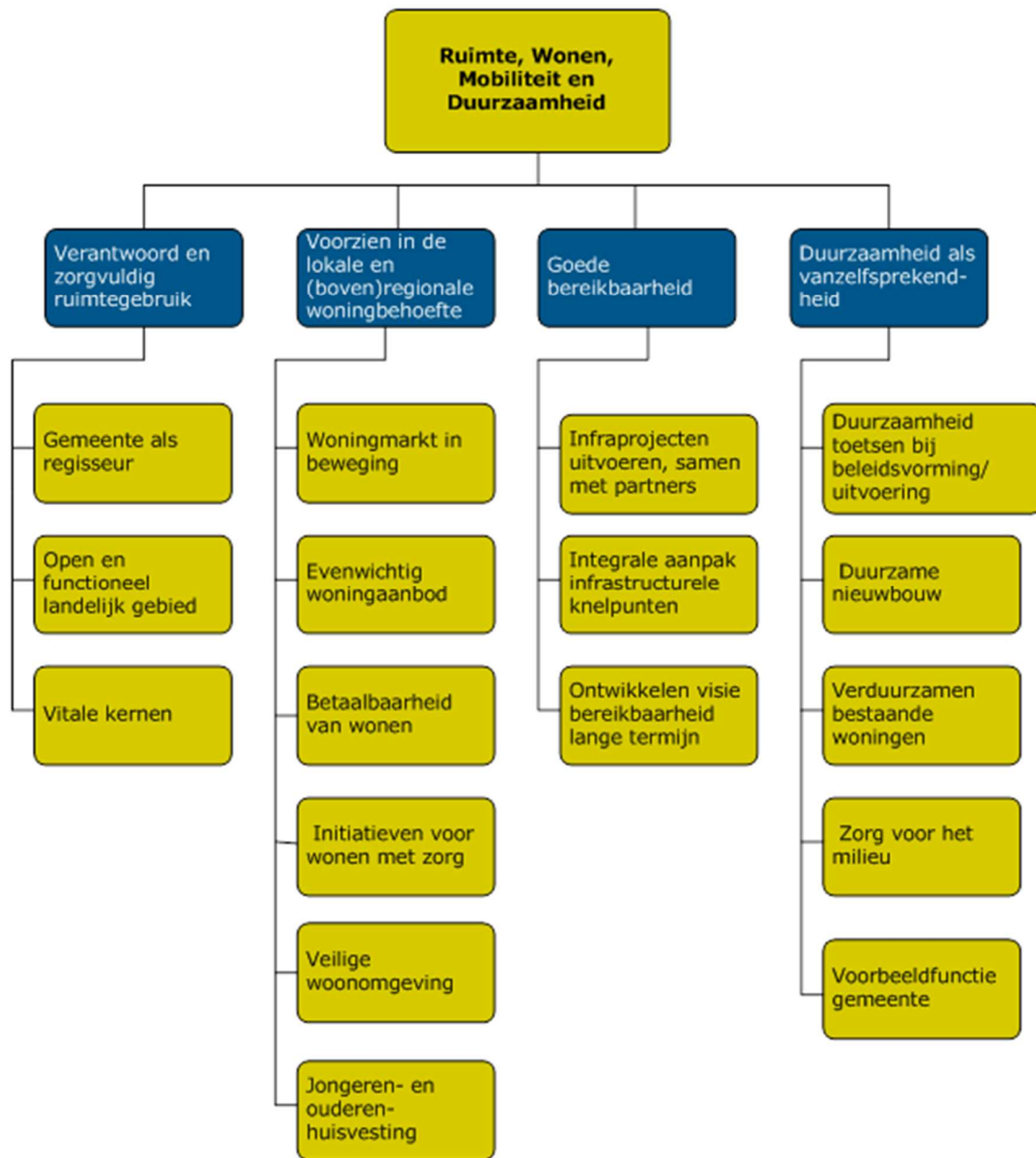
- *Woningmarkt (corporaties, projectontwikkelaars, inwoners)*
Gezamenlijk gaan wij op zoek naar een betere match tussen vraag en aanbod, zowel op de korte als op de langere termijn. We bieden ruimte aan vernieuwende initiatieven. Met de corporaties gaan we ook in 2018 op zoek naar mogelijkheden om goedkope en betaalbare huurwoningen te realiseren. Voor nieuwkomers op de woningmarkt die op zoek zijn naar een betaalbare koopwoning hebben we extra aandacht.
Wij vinden het belangrijk dat ook jongeren een kans krijgen op de woningmarkt. Voor koopwoningen stellen wij startersleningen beschikbaar. De pilot Teylingerhof gericht op het vergroten van de betaalbaarheid van woningen wordt in 2018 opgeleverd. Het gaat bij deze pilot om een financieringsregeling waarbij een deel van de woning later wordt betaald. Met de corporaties gaan wij op zoek naar maatregelen die de doorstroming bevorderen, zodat ook goedkope(re) huurwoningen beschikbaar komen.
- *Nieuwe initiatieven Zorgpact stimuleren*
De vergrijzing leidt tot een vraag naar woonvormen waar wonen, welzijn en zorg goed gecombineerd kunnen worden. We zien kansen in 'een mix' van wonen van ouderen en jongeren waarbij ouderen eenvoudige hulp ontvangen uit de omgeving en hiermee zolang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen.
- *Energietransitie Holland Rijnland*
Dit betreft de ontwikkeling van een gezamenlijk programma om de energietransitie in Holland Rijnland werkgebied te versnellen. Ook betrokken zijn provincie Zuid-Holland, ODWH en het Hoogheemraadschap van Rijnland.
- *Ontwikkelen circulaire inkoop- en aanbestedingsstrategie.*
Als gemeente willen we een bijdrage leveren aan milieu en duurzaamheid. Hiervoor ontwikkelen we een circulaire inkoop- en aanbestedingsstrategie. Bij circulaire inkopen hou je rekening met hoe en wat er wordt gewonnen, hoe het wordt gebruikt en kan worden hergebruikt.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- Naar verwachting treedt in 2019 de Omgevingswet in werking. Doelstelling van deze nieuwe wet is de regels voor ruimtelijke ontwikkeling te vereenvoudigen en samen te voegen. Met de uitvoering van een implementatieprogramma willen we ervoor zorgen dat we als organisatie gereed zijn om in 2019 in te kunnen spelen op de nieuwe wetgeving en de Omgevingswet en de daaruit voortvloeiende taken op de nieuwe/vernieuwende wijze uit te kunnen voeren.
- De Greenport Duin- en Bollenstreek biedt een samenhangende aanpak om de bollenteeltsector te revitaliseren. Daarbij is ook aandacht voor het milieuvriendelijker maken van de bollenteelt.
- De (nieuwe) Woningwet is medio 2015 in werking getreden. In de nieuwe wet staan aangescherpte regels over het taakgebied van woningcorporaties en het toezicht. Daarnaast wordt de invloed van gemeenten en huurders op het beleid van corporaties versterkt.
- De door de recessie vertraagde (woning)bouwontwikkelingen zijn weer in volle gang. Er zijn ook veel particuliere initiatieven.
- De corporatie moet met haar werkzaamheden naar redelijkheid bijdragen aan de uitvoering van de Woonvisie en brengt hiervoor jaarlijks een bod uit.
- De situatie met betrekking tot de toestroom van vluchtelingen is de afgelopen periode drastisch veranderd. Na een forse toename in de jaren 2015 en 2016 ligt sinds 2017 deze taakstelling lager. De taakstelling is nagenoeg gehalveerd (2017: 49 personen) en loopt voor de eerste helft van 2018 naar verwachting terug naar 13 personen. De druk op de woningvoorraad onder de liberalisatiegrens blijft echter groot.
- De Regionale Woonagenda Holland Rijnland wordt 2018 van kracht.
- De huisvestingsopgave van doelgroepen maatschappelijke zorg en jeugd als gevolg van de transformatie Maatschappelijke zorg.
- Op grond van de Europese Richtlijn Luchtkwaliteit wordt in Teylingen voldaan aan de grenswaarden voor fijnstof. Doelstelling blijft om dit zo te houden.

- Initiatieven en projecten ondersteunen die een wezenlijke bijdrage leveren aan het bereiken van de landelijke taakstelling op het gebied van de reductie van CO2 uitstoot.
- Samen met de provincie en de regio hebben we een pakket aan maatregelen (Rijnlandroute, Hoogwaardig Openbaar Vervoer, Programma Ontsluiting Greenport) opgesteld om de bereikbaarheid van de regio Holland Rijnland te verbeteren. De komende jaren worden deze maatregelen uitgevoerd.
- Het belang om beleid en voorgenomen maatregelen te toetsen aan criteria van duurzaamheid wordt steeds groter. Ook het (politieke) draagvlak voor die integrale toetsing wordt steeds breder.
- Hoofdpijnen Valentijns-akkoord (*het nummer verwijst naar afspraak nummer in het Valentijns-akkoord*)
  - o 26: Faciliteren van de markt en actief op zoek gaan naar investeerders en plannenmakers;
  - o 27: Versneld uitvoeren van de Intergemeentelijke Structuurvisie Greenport (ISG) en stoppen van de "verrommeling" van het buitengebied. Hanteren van een gelijklopende methodiek (tool box) bij het vaststellen van het bestemmingsplan buitengebied;
  - o 28: Bouwvoorschriften en procedurevereisten in het buitengebied worden in de gemeenten gelijkgetrokken;
  - o 29: Gezamenlijk optrekken bij alle transitie van winkelstraten, kantoorgebieden en bedrijventerreinen die verder gaan dan onderhoud en beheer (één basisniveau per gemeente);
  - o 30: Binnen twee jaar uitspreken over de vraag of er een gezamenlijk grond- en ontwikkelbedrijf moet komen voor transitiegebied in de gemeenten;
  - o 31: Eenduidige woordvoering en zelf de regie houden over de ruimtelijke toekomst van de streek;
  - o 32: Regionaal plan voor revitalisering van de woningmarkt;
  - o 33: Gezamenlijk optrekken bij de plan- en besluitvorming over de Rijnland Route en het HOV (Hoogwaardig Openbaar Vervoer corridor);
  - o 34: Samenwerken aan het versterken en verfijnen van het OV-netwerk, het versterken en uitbreiden van het fiets- en wandelpadennetwerk en van recreatieve verbindingen;
  - o 36: Inrichten gezamenlijk aanspreekpunt op het gebied van mobiliteitsmanagement.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Verantwoord en zorgvuldig ruimtegebruik	
Gemeente als regisseur	Monitoren uitvoeringsprogramma Structuurvisie 2030 "Duurzaam bloeiend".
	Actuele en flexibele bestemmingsplannen opstellen conform het programma "actualiseren bestemmingsplannen".
	Actief participeren door Teylingen in regionale, provinciale en landelijke overlegstructuren met betrekking tot ruimtelijke ordening.
Open en functioneel landelijk gebied	Uitwerking projecten Greenport Duin- en Bollenstreek vanuit ISG en GOM.
Vitale kernen	Op proactieve wijze met partijen en burgers onder meer de volgende locaties ontwikkelen:
	Sassenheim: <ul style="list-style-type: none"> . Langeveld (2018/2021); . Bloementuin (2018/2021); . Schoonzorgseweg/Teylingerhof (2017/2018); . Postpromenade (2017-2019); . Hortusplein (verkennen bouwprogramma).
	Voorhout: <ul style="list-style-type: none"> . Hoogkamer (doorlopend); . Monitoren voortgang Engelse Tuin (2016/2018).
	Warmond: <ul style="list-style-type: none"> . Gemeentewerf (2017/2018); . Monitoren voortgang Hof van Leede (2017/2018).
Voorzien in de lokale en (boven)regionale woningbehoefte	
Woningmarkt in beweging	Ontwikkelaars stimuleren om woningen (huur en koop) te bouwen voor middeninkomens om doorstroming in de sociale sector te stimuleren.
	Uitvoering geven aan de Prestatieafspraken 2017/2018 tussen gemeente, huurdersorganisaties en corporaties over betaalbaarheid, beschikbaarheid, doorstroming, nieuwbouw en bestaande voorraad, huisvesting specifieke doelgroepen, kwaliteit en duurzaamheid, en wonen met zorg.
Evenwichtig woningaanbod	Opstellen woningbouwprogramma dat aansluit bij de kwantitatieve en kwalitatieve woningbehoefte, het woningbouwbeleid en de kwaliteiten en mogelijkheden per locatie.
	Afspraken maken met ontwikkelaars over uitvoering van het woningbouwprogramma.
	Woningbouwprogramma jaarlijks monitoren.
Betaalbaarheid van wonen	Het opnemen van huurwoningen in de sociale sector en goedkope koopwoningen in het woningbouwprogramma.
	Ontwikkelaars en corporaties stimuleren innovatieve woonconcepten te ontwikkelen/toe te passen.
	Stimuleren van goedkope en energiezuinig (ver)bouwen om woonlasten te verlagen.
	Beschikbaar houden van budget voor startersleningen.
Initiatieven voor wonen met zorg	Bevorderen van het aanbod van nultredenwoningen.
	Ontwikkelaars en corporaties stimuleren woningen/woonvormen voor ouderen te realiseren. Onder andere Liduina Gastenhuis onderbrengen (2017-2018), nieuwbouw complex voor oudere senioren als alternatief voor een verzorgingshuis (2018/2019), onderzoek naar wonen met zorg en services (Park Overbosch).

Veilige woonomgeving	Het opnemen van de norm "bouwen volgens Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW)" in anterieure overeenkomsten met ontwikkelaars.
Jongeren- en ouderenhuisvesting	Onderzoek naar mogelijkheden voor het creëren van goedkope en/of betaalbare huisvesting van jongeren- en ouderen door middel van kleine flexibel in te richten woningen.
Goede bereikbaarheid	
Infraprojecten uitvoeren, samen met partners	Actief ondersteunen van de provincie Zuid-Holland bij de reconstructie van de Nagelbrug (N444) en de verbreding van de N444 (t/m 2018).
	Vorbereiden (t/m 2018) en uitvoeren (t/m 2019) maatregelen ten behoeve van Hoogwaardig Openbaar Vervoer (HOV) corridor door Teylingen.
	Vorbereiden (t/m 2018) en uitvoeren (t/m 2020) aanleg Noordelijke Randweg Voorhout / Bollendreef.
	Aanleg fietspad Roodemolenpolder / Schanspad (2018).
Integrale aanpak infrastructurele knelpunten	Oplossen knelpunten voor fietsers en autoverkeer in relatie met HOV-corridor (t/m 2019).
	Fietsverbinding Voorhout-Noordwijk en Voorhout-Noordwijkerhout verbeteren in relatie met Noordelijke Randweg Voorhout (t/m 2020).
	Stimuleren ketenmobiliteit door optimaliseren voorzieningen bij station Sassenheim en Voorhout.
Ontwikkelen visie bereikbaarheid lange termijn	Actief participeren door Teylingen in regionale, provinciale en landelijke overlegstructuren met betrekking tot bereikbaarheid van de streek.
Duurzaamheid als vanzelfsprekendheid	
Duurzaamheid toetsen bij beleidsvorming/ uitvoering	Op alle beleidsgebieden toetsen wat het effect van de (voorgenomen) maatregelen is voor de lange termijn en voor volgende generaties. In de besluitvorming wordt met een paragraaf duurzaamheid expliciet aandacht gevraagd voor een solide afweging.
Duurzame nieuwbouw	"Duurzaam te bouwen" (dubo) opnemen in anterieure overeenkomsten met ontwikkelaars .
	Het toepassen van het GPR (gemeentelijke praktijk richtlijnen) .
Verduurzamen bestaande woningen	Energiezuinig maken van huurwoningen vastleggen in prestatieafspraken met corporaties.
	Stimuleren en faciliteren van (buurt)initiatieven om particuliere woningen energiezuinig en duurzamer te maken.
	Duurzaamheidsleningen beschikbaar stellen.
Zorg voor het milieu	Inspecties uitvoeren in bedrijven (doorlopend door Omgevingsdienst).
Voorbeeldfunctie gemeente	Teylingen is Millenniumgemeente en Fairtrade gemeente en draagt het daarbij behorende beleid uit.
	We voeren in 2017 een haalbaarheidsonderzoek uit naar het opzetten van een Duurzaamheidsmaatschappij Teylingen (DMT). Afhankelijk van de uitkomsten van dit onderzoek en de bijbehorende besluitvorming, wordt de DMT mogelijk in 2018 opgezet.
	In het uitvoeringsprogramma 2016-2018 behorende bij de Duurzaamheidsagenda Teylingen zijn maatregelen uitgewerkt per thema en per Domein/Afdeling. Ieder Domein/Afdeling draagt hierin haar eigen verantwoordelijkheid.
	Gemeentelijke gebouwen energiezuiniger maken volgens nieuwe (bouw)technische mogelijkheden, binnen verantwoorde financiële kaders.

met Wie werken we samen?

- Holland Rijnland, een samenwerkingsorganisatie van 14 gemeenten die gelegen zijn tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag. In de domeinen maatschappij, economie en leefomgeving faciliteert Holland Rijnland regionale samenwerking.
- Omgevingsdienst West-Holland, Opstellen beleid en uitvoering milieutaken gemeente.
- Greenport Ontwikkelingsmaatschappij, het mondiaal handelslogistiek en kennisinnovatief centrum blijven, verder uitgroeien en worden versterkt tot een nog belangrijker economische motor voor de Randstad.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Verkeer en vervoer	Ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	%	6%	7% (2015)
Verkeer en vervoer	Overige vervoersongevallen met een gewonde fietser	%	12%	14% (2015)
Verkeer en vervoer	Geregistreerde verkeersongevallen	Aantal per 1.000 inwoners	4,5	4,8 (2015)
Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	1,2	1,2 (2014)
Vhrosv	Demografische druk (De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar).	%	74,6%	74,6% (2017)

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Programma actualiseren bestemmingsplannen
- Regionale Structuurvisie Holland Rijnland
- Provinciale Visie op Ruimte en Mobiliteit
- Regionale Woonagenda Holland Rijnland
- Woonvisie Teylingen
- Gemeentelijk Verkeer- en Vervoer Plan (GVVP)
- Zorgpact Teylingen
- Begroting Teylingen – Begroting Omgevingsdienst West-Holland
- Intergemeentelijke structuurvisie Greenport Duin- en Bollenstreek
- Structuurvisie Teylingen 2030 Duurzaam bloeiend
- Duurzaamheidsagenda 2016 - 2018
- Erfgoedwet 2016

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	-141	-142	-15	-15	-15	-15
Cultureel erfgoed	-137	-153	-103	-103	-103	-103
Samenkracht en burgerparticipatie	-57	-331	-50	-50	-50	-50
Milieubeheer	-1.077	-902	-912	-905	-1.018	-1.015
Ruimtelijke ordening	-1.729	-1.751	-1.853	-1.676	-1.653	-1.653
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-7.421	-18.428	-46	-1.868	0	0
Wonen en bouwen	-495	-2.222	-2.320	-2.280	-2.241	-2.236
Totaal Lasten programma	-11.056	-23.929	-5.299	-6.897	-5.080	-5.073
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	0	800	1.200	0	0	0
Overige baten en lasten	0	40	40	40	40	40
Samenkracht en burgerparticipatie	0	104	104	104	104	104
Milieubeheer	0	0	0	173	169	169
Ruimtelijke ordening	249	0	0	0	0	0
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	6.634	18.365	0	4.685	0	0
Wonen en bouwen	275	46	46	46	46	46
Totaal Baten programma	7.158	19.355	1.390	5.048	359	359
Saldo programma voor bestemming	-3.897	-4.574	-3.909	-1.849	-4.721	-4.713
Storting in reserves	-854	-700	-1.200	-2.862	0	0
Onttrekking aan reserves	800	381	381	381	381	381
Saldo programma na bestemming	-3.951	-4.893	-4.728	-4.330	-4.340	-4.332

3.2. Programma 2: Toerisme en Economie

Portefeuillehouder: **Wethouder Bas Brekelmans**
Wethouder Kees van Velzen
Domein: **Ruimtelijke ontwikkeling**
Programmamanager: **Marcel Schuring**

Visie

Toerisme en Recreatie

Overeenkomstig de in 2016 vastgestelde Visie op Recreatie en Toerisme Teylingen stelt de gemeente Teylingen zich tot doel Recreatie en Toerisme te ontwikkelen, waar mogelijk samen met onze regiopartners in de Bollenstreek, de Leidse Ommelanden en de Hollands Utrechtse Plassengemeenten. Teylingen zet zich in op intensieve samenwerking met burgers, ondernemers en regio en op het uitvoeren van projecten. Duurzaamheid en houdbaarheid maken onderdeel uit van deze ontwikkeling. Hierbij hebben wij natuur- en landschapswaarden en cultuur(historie) hoog in het vaandel staan. De toeristische sector wordt gevormd tot een steeds belangrijker economische pijler.

Economie

De Duin- en Bollenstreek is één van de welvarendste en meest aantrekkelijke woonregio's van ons land. Ook op het gebied van economie (inclusief recreatie en toerisme) zijn dit onze doelen. De streek heeft alles in huis om zich als een krachtige economische regio te ontwikkelen. Dit doen we in verbinding met de meer stedelijke regio's van de Randstad: de regio als tuin van Amsterdam en Leiden. We gaan de kansen, die de ligging tussen Noord- en Zuidvleugel ons biedt, beter benutten. Randvoorwaarde is dat de bereikbaarheid optimaal op orde moet zijn.

In 2016 is de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek vastgelegd. In samenwerking met onze regiopartners versterken en vernieuwen we de economische clusters waar de Duin- en Bollenstreek van oudsher in excelleert: Greenport en toerisme. Kansrijke niches ontwikkelen we door naar nieuwe, goed gewortelde clusters, bijvoorbeeld rondom ruimtevaartkennis, creativiteit, groene research & development of zorgtoerisme. We zorgen voor meer synergie tussen grote economische spelers en het midden- en kleinbedrijf in de regio. We investeren in het vestigingsklimaat en de arbeidsmarkt. We ontwikkelen het merk "Duin- en Bollenstreek" en we willen de rode loper uitrollen voor bedrijven, bezoekers en nieuwe bewoners. Dit alles steeds in balans met het behoud van openheid, landschappelijke kwaliteit en woonaantrekkelijkheid.

Thema's

Dichtbij inwoners

Uitvoeringsprogramma Visie op Recreatie en Toerisme Teylingen (2016-2020)

Alle projecten benoemd in het uitvoeringsprogramma van de Visie R&T worden samen met omwonenden en andere betrokken participanten voorbereid. Dit zijn alle projecten in de Bollenstreek, Leidse Ommelanden en Hollands Utrechtse Plassengebied.

Met elkaar

Uitvoeren Economische Agenda Duin- en Bollenstreek

In de Economische Agenda zijn 11 projecten opgenomen. Tien gericht op het versterken van de Economie en één op het realiseren van een aansturing vanuit de Triple Helix (Onderwijs, Ondernemers en Overheid). De tien projecten zijn:

1. Flower Attraction
2. Gezonde en energieke regio
3. Space Tech Campus: uitbouw Space Business Park
4. Blueport
5. Flower Science
6. Regiomarketing
7. Versnelling herstructurering Greenport

8. Ondernemershuis
9. Verbeteren bereikbaarheid van de streek
10. Verkenning onderwijs en arbeidsmarkt

Met deze projecten versterken wij de economie. De effecten hiervan worden verwacht in een periode van vier jaar. Voor de aansturing van de Economische Agenda is een Governance structuur uitgewerkt. De basis ligt daarbij op het operationele niveau bij de projectteams. Binnen deze projectteams wordt samengewerkt vanuit de Triple Helix. De Triple Helix vormt ook de basis voor de Economic Board die zich bezighoudt met de strategische koers en keuzes. Er is een aanjaagteam dat zorgt voor de verbindingen tussen de projecten en voor de ondersteuning van de Economic Board.

Ondernemersfonds

In het najaar van 2017 wordt het Ondernemersfonds geëvalueerd. Bij een positief resultaat wordt in 2018 uitvoering gegeven aan een (aangepast) Ondernemersfonds. Vanuit dit fonds kunnen ondernemers projecten met een collectief belang uitvoeren. De gemeente verstrekt een subsidie aan de Stichting Ondernemersfonds Teylingen die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het fonds.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

Recreatie en Toerisme

De vraag uit de samenleving naar goede recreatiegebieden neemt steeds meer toe. Mensen hebben de behoefte om dichtbij huis te kunnen recreëren. De noodzaak groeit om deze vraag in regionaal verband op te pakken en om onze doelen ten aanzien van recreatie en toerisme te kunnen bereiken. We werken hieraan in de Bollenstreek, Leidse Ommelanden en in het Hollands Utrechtse Plassen beraad.

Door natuur te combineren met extensieve recreatie kunnen natuurgebieden versterkt en behouden worden voor de toekomst. De ontwikkelingen in de agrarische en recreatieve sector hebben invloed op de invulling van het buitengebied en bieden kansen voor (uitbreiding van) recreatieve activiteiten.

Economie

Voor bestaande (verouderde) bedrijfslocaties is een revitaliseringsslag nodig. Ondernemers moeten dit oppakken, samen met de overheid. Dit levert echter beperkt ruimtewinst op en kost veel tijd. Er blijft in de toekomst een behoefte aan (nieuwe) goed bereikbare bedrijfslocaties. Wel kijken we eerst (in regionaal verband) naar bestaande ruimtes en leegstand voordat we overgaan tot nieuwbouw. Hiervoor bieden de provinciale bedrijventerreinenstrategie en de regionale bedrijventerreinenstrategie kaders.

De gemeenten in de Bollenstreek hebben een gezamenlijke Economische Agenda die de komende jaren wordt uitgevoerd. Vanuit deze Agenda worden 10 projecten die de economie versterken uitgewerkt. De Greenport Duin- en Bollenstreek zorgt voor een samenhangende aanpak om de bollenteeltsector door te ontwikkelen en het toerisme te vergroten.

De druk op de detailhandel neemt steeds meer toe waardoor de samenwerking tussen overheid en detailhandel en detailhandel onderling, steeds belangrijker wordt.

Hoofdpijnen Valentijns-akkoord (*het nummer verwijst naar afspraak nummer in het Valentijns-akkoord*)

17: Bundelen beleidsinspanningen voor de Greenport (één stem naar buiten) en herijking uitvoeringsafspraken GOM;

18: Uniforme behandeling van vergunningaanvragen;

19/20: Regionaal marketingplan en het ontwikkelen van een sterk regiomerk;

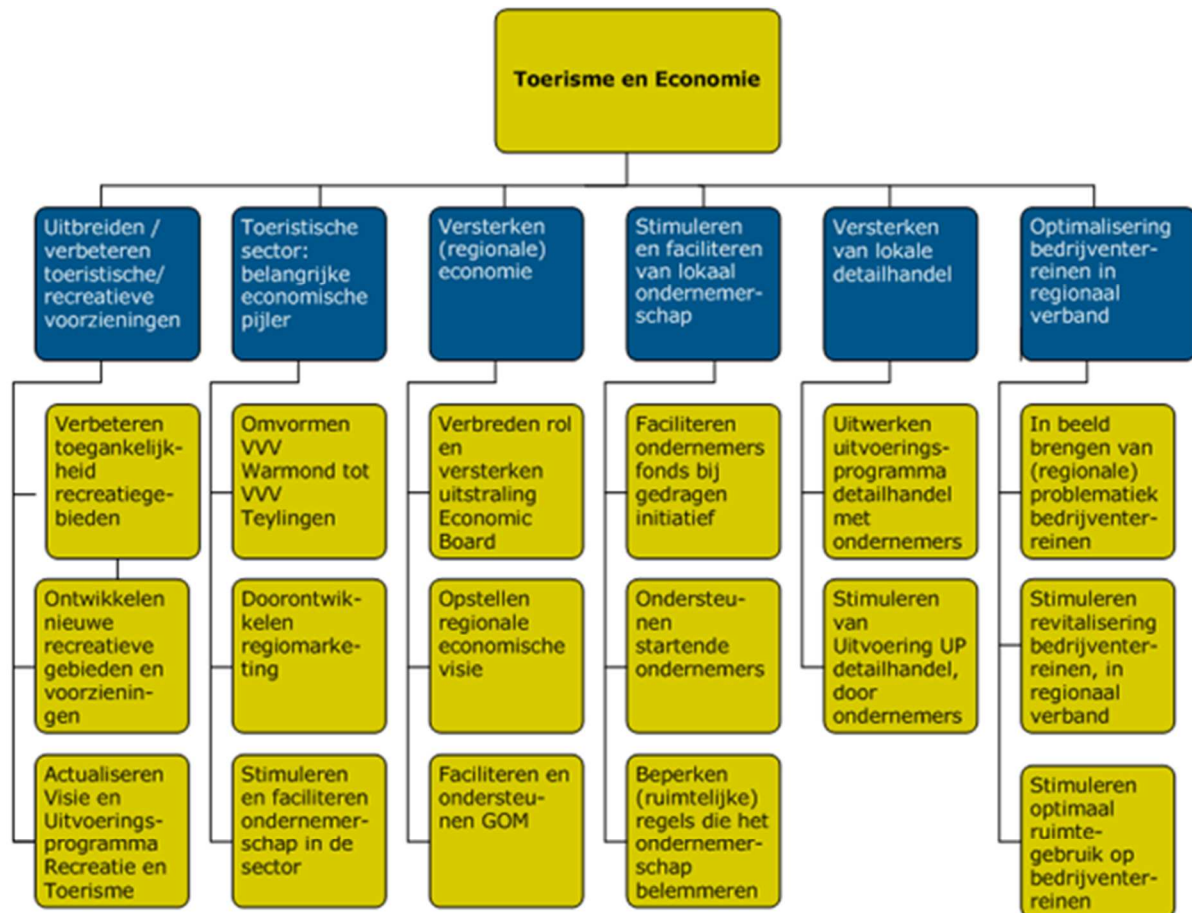
21: Holland Space Center is een tweede regionale cluster naast de Greenport. Dit cluster moet ondersteund worden in het netwerk van universiteiten, overheden en bedrijfssectoren;

22: Gezamenlijk ontwikkelen van een regionale ontwerpvisie op de ontwikkeling van bijvoorbeeld winkels;

23: Inrichten van een gezamenlijke servicebalie;

- 24: Verhogen organisatiegraad van het bedrijfsleven;
 25: Gezamenlijk uitvoeren van een regionaal onderwijsbeleid voor aansluiting van het regionale (beroeps-) onderwijs op de arbeidsmarkt.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Uitbreiden en verbeteren toeristische, recreatieve voorzieningen	
Verbeteren toegankelijkheid recreatiegebieden	Planvorming Rondje Kaag: optimaliseren van fietsroutes in combinatie met pontjes waardoor het mogelijk wordt direct langs de Kaag te fietsen (t/m 2020).
	Planvorming en uitvoering Boterhuispolder tweede fase: aanleggen fietspad aan de noordzijde zodat er rondom de polder gefietst kan worden. Ook wordt onderzocht of en hoe een weidevogelgebied in de polder ingericht kan worden.
	In regionaal verband worden de diverse routenetwerken verder geoptimaliseerd (gebiedsprogramma B(l)oeiende Bollenstreek).
	Realiseren aanlegplaatsen: diverse aanlegplaatsen creëren zodat recreatieve bestemmingen bereikt kunnen worden over water (t/m 2018). Hierbij zijn wij mede afhankelijk van initiatieven van derden.
Ontwikkelen nieuwe recreatieve gebieden en voorzieningen	Uitwerken visie Roodemolenpolder naar aanleiding van de uitkomsten van het participatietraject.
	Boterhuispolder tweede fase: faciliteren recreatieve voorzieningen bij agrarische bedrijven.
	Ontwikkelen Kagerzoom: door provincie Zuid-Holland overgedragen recreatie gebied wordt in regionaal verband en samen met gebruikers herontwikkeld.
	Faciliteren ontwikkeling Historische Scheepswerf bij horeca op Koudenhoorn.
	Ruïne van Teylingen: faciliteren ontwikkeling van de Ruïne van Teylingen en omgeving.
Uitvoeren Visie op Recreatie en Toerisme	Visie op Recreatie en Toerisme uitvoeren (t/m 2020). Onderdelen van de visie zijn onder andere wandelen, fietsen, varen, verblijfsrecreatie, regiomarketing, ligplaatsen voor pleziervaartuigen in jachthavens en voorzieningen zoals horeca aan water. Deze onderdelen worden grotendeels uitgevoerd in de gebiedsprogramma's Leidse Ommelanden, B(l)oeiende Bollenstreek en Hollands Utrechtse Plassenberaad.
Toeristische sector: belangrijke economische pijler	
Doorontwikkelen regiomarketing	Regiomarketing wordt samen met onze partners verder vormgegeven in de uitvoering van de Economische Agenda Duin- en Bollenstreek.
Stimuleren en faciliteren ondernemerschap in de sector	Gewenste recreatieve en toeristische initiatieven worden ondersteund en gefaciliteerd. Waar mogelijk wordt hierop proactief gehandeld op het gebied van bijvoorbeeld bestemmingsplannen.
	Ondernemers (Teylingen Ondernemers Vereniging, Land- en Tuinbouw Organisatie e.d.) worden betrokken bij plan- en visievorming.
Versterken (regionale) economie	
Verbreden rol en versterken uitstraling Economic Board	Samenwerking met Economic Board verder concretiseren.
	Organiseren van bijdragen door ondernemers en overheid voor het versterken van de economische kracht van de streek (vanaf 2016).
Opstellen regionale economische visie	Uitvoeren van de agenda behorende bij de Economische Visie voor de streek
	Aan de hand van de gezamenlijke economische visie, het bedrijfsleven stimuleren om zich verder te organiseren en ontwikkelen als gesprekspartner. Onderdeel daarbij is het stimuleren van park- en city management.
Faciliteren en ondersteunen GOM	Verbinding versterken tussen de Economic Board en de Greenport Ontwikkelings Maatschappij (GOM), met als doel de uitvoering programma

	GOM (vanaf 2017) te versnellen.
Stimuleren en faciliteren van lokaal ondernemerschap	
Faciliteren ondernemersfonds bij gedragen initiatief	Het ondersteunen van de uitvoering van het Ondernemersfonds Teylingen. Jaarlijks wordt over het Ondernemersfonds Teylingen gerapporteerd.
Ondersteunen startende ondernemers	Verkennen van mogelijkheden om startende ondernemers te ondersteunen (2017-2018). Citymanagement vormt de verbindende factor bij invulling leegstaande winkelpanden.
Beperken (ruimtelijke) regels die het ondernemerschap belemmeren	Samen met de ondernemers wordt in Bollenstreekverband geïnventariseerd welke overbodige regels beperkingen opleveren voor onze ondernemers (2017-2018).
Versterken van lokale detailhandel	
Uitwerken uitvoeringsprogramma detailhandel met ondernemers	Vormgeven van centrummanagement door de ondernemers, ondersteund vanuit de gemeente Uitvoering door het Citymanagement van de vastgestelde activiteiten- en projectenlijst. Hierbij is een rolverdeling tussen Citymanagement, ondernemers en gemeente afgesproken.
Stimuleren van Uitvoering UP detailhandel, door ondernemers	Stimuleren en faciliteren overleg tussen vastgoedeigenaren en detailhandelsondernemers over het (door)ontwikkelen van de winkelcentra. Stimuleren en faciliteren van promotie en marketing van de winkelcentra door het Citymanagement.
Optimalisering bedrijventerreinen in regionaal verband	
In beeld brengen van (regionale) problematiek bedrijventerreinen	In regionaal verband een bedrijventerreinenstrategie opstellen om de samenhangende problematiek rondom bedrijventerreinen aan te kunnen pakken (2017-2018).
Stimuleren revitalisering bedrijventerreinen, in regionaal verband	In subregionaal (Duin- Bollenstreek) verband een bedrijventerreinenstrategie opstellen om de samenhangende problematiek rondom bedrijventerreinen aan te kunnen pakken. De mogelijkheden om revitalisering van bedrijventerreinen te stimuleren maken hier onderdeel van uit.
Stimuleren optimaal ruimtegebruik op bedrijventerreinen	In overleg met ondernemers worden de mogelijkheden tot optimaal ruimtegebruik op bedrijventerreinen verkend (vanaf 2017).

met Wie werken we samen?

- Holland Rijnland, een samenwerkingsorganisatie van 14 gemeenten die gelegen zijn tussen de metropoolregio's Amsterdam en Rotterdam Den Haag. In de domeinen maatschappij, economie en leefomgeving faciliteert Holland Rijnland regionale samenwerking.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Economie	Funcziemenging. De funcziemengings-index (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.	%	50%	2016: 50,8%
Economie	Gemeten Bruto Gemeentelijk Product Het aantal banen per inwoner vermenigvuldigd met de toegevoegde waarde van die banen.	Score 0-70	20	2013: 19,3
Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	115,0	2016: 115,0

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Visie op recreatie en toerisme
- Economisch Beleidsplan
- DPO (Distributie Planologisch Onderzoek)
- Detailhandelsvisie Teylingen
- Economische Agenda Greenport Duin- en Bollenstreek

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Toerisme en Economie						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	-71	-31	-24	-24	-24	-24
Treasury	-42	0	0	0	0	0
Economische ontwikkeling	-812	-1.187	-1.287	-1.282	-1.276	-1.279
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-68	-78	-79	-78	-78	-78
Economische promotie	-32	-31	-30	-30	-30	-30
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-443	-349	-345	-349	-358	-360
Totaal Lasten programma	-1.468	-1.676	-1.765	-1.764	-1.767	-1.771
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Economische ontwikkeling	51	130	130	130	130	130
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	101	106	106	106	106	106
Economische promotie	0	0	0	0	0	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	134	72	72	72	72	72
Totaal Baten programma	287	308	308	308	308	308
Saldo programma voor bestemming	-1.182	-1.368	-1.457	-1.455	-1.458	-1.463
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Ottrekking aan reserves	0	150	385	385	385	385
Saldo programma na bestemming	-1.182	-1.218	-1.072	-1.070	-1.073	-1.078

3.3. Programma 3: Sociaal Domein

Portefeuillehouder: **Wethouder Arno van Kempen**
Wethouder Bas Brekelmans
Wethouder Arno van Kempen
Domein: **Maatschappelijke ontwikkeling**
Programmamanager: **Ine van Holland**

Visie

In 2016 zijn wij gestart met het vormgeven van de transformatie binnen het sociaal domein. De transformatie is een langdurig proces dat de komende jaren wordt doorgezet.

Innovatie

De (grote) uitdaging is om uitwerking te geven aan de achterliggende gedachte van de 3 decentralisaties dat inwoners in onze gemeente allemaal mee kunnen doen, de verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, voor elkaar en de leefomgeving. Voor inwoners voor wie dat geheel of gedeeltelijk niet haalbaar is, organiseren we tijdelijke of langdurige hulp of ondersteuning. Uitgangspunt is om binnen het door het Rijk gegeven budget te blijven. De ambitie is van de ondersteuning meer maatwerk te maken die uitgaat van de één gezin één plan gedachte, maar die ook aansluit op vormen van zorg, zowel thuis als intramuraal. De uitdaging is het slimmer te organiseren én kosten te besparen. Innoveren is ook (meer) gebruik maken van de kracht van de samenleving. Dit ontwikkelen we in co-creatie met het werkveld om in gezamenlijkheid te komen tot creatieve oplossingen en werkwijzen.

In 2016 en 2017 hebben we een kwaliteitsimpuls gegeven door een baanbreker/ontschotter Jeugd en WMO. We werken langs een taskforce-aanpak met enerzijds het doorbreken van systemen en anderzijds het bijdragen aan doorontwikkeling van het beleid. In 2018 borgen we dit binnen de eigen organisatie.

Preventie

We verwachten dat, als we inzetten op preventie, we minder snel specialistische hulp nodig hebben. Is het Jeugd en Gezinsteam (JGT) vroegtijdig betrokken bij bepaalde problematiek, dan kan de hulp die het JGT biedt soms voorkomen dat een kind specialistische zorg nodig heeft. Of dit in de praktijk ook zo gaat werken moet nog bewezen worden.

Preventie richt zich ook op mensen die nog geen zorg en ondersteuning nodig hebben. Het gaat dan bijvoorbeeld om mensen te stimuleren zelf hun woning levensloopbestendig te maken, zodat ze langer zelfstandig thuis kunnen blijven wonen. Of hen bijvoorbeeld te stimuleren actief deel te nemen aan de samenleving door vrijwilligerswerk.

Het niet voldoende beheersen van de Nederlandse taal en onvoldoende vaardig zijn in rekenen zijn vaak knelpunten waardoor burgers in de problemen komen met hun gezondheid en financiën. Hierdoor wordt vaker een beroep gedaan op voorzieningen in de zorg, in de bijstand of maatschappelijke opvang. Het preventief en curatief inzetten van scholing en begeleiding op de Nederlandse taal en rekenen zijn een instrument om het beroep op voorzieningen terug te dringen.

WMO

In de Kadernota WMO Bollen 5 2015-2018 is onderstaande visie opgenomen:

'De inwoners van de Duin- en Bollenstreek kunnen allemaal meedoen, kunnen zich ontplooiën en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf, voor elkaar en de leefomgeving. Voor de groep inwoners voor wie dat geheel of gedeeltelijk niet haalbaar is, is tijdelijke of langdurige ondersteuning beschikbaar.'

Met de in 2016 opgestelde 'Transformatie-agenda' ligt er een uitvoeringsplan om de uitwerking van deze Kadernota WMO 2015-2018 verder vorm te geven. Onderwerpen die in deze transformatie-agenda een plek krijgen, zijn onder andere het vormgeven van de toegang, mantelzorg en de

vernieuwing van respijtzorg, de 18-/18+ problematiek en de verbinding van de WMO met Participatie en Jeugd, sport en cultuur en positieve gezondheid. Voor de uitvoering van deze plannen richten we ons waar mogelijk op buurt- en wijkniveau, met andere woorden: zo dicht mogelijk bij de inwoner.

De Transformatieagenda is een dynamische agenda die we in de komende jaren voortdurend blijven aanscherpen en bijsturen met onze maatschappelijke partners en de gemeenteraden. Tevens vormt de Transformatieagenda het instrument voor een continue dialoog met onze inwoners over behoeften, ervaringen en initiatieven.

Jeugdhulp

Wij kiezen voor een aanpak waarin zo compleet mogelijke, integrale oplossingen voor inwoners wordt gezocht, bij voorkeur in de eigen leefomgeving, vanuit het principe: 1gezin/1plan/1 regisseur. Centraal in de visie staat het gegeven dat iedereen een rol heeft in het opgroeien van onze jeugd, en als centraal doel is geformuleerd dat de jeugd in Teylingen gezond en veilig opgroeit. In ons jeugdhulpmodel is dit vertaald in hulp en ondersteuning die zo veel mogelijk is ingebed in het dagelijks leven van de kinderen.

Werk

We willen dat iedereen die kan werken, aan het werk is en niet aan de kant staat. We hebben blijvende aandacht voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en hierbij ondersteuning nodig hebben. Een baan geeft de garantie van inkomen en biedt de beste gelegenheid tot sociale participatie. Niet iedereen kan zonder tussenstap direct vanuit een uitkering aan de slag gaan. Het opdoen van werkervaring kan helpen deze stap te verkleinen. Dit kan variëren van het opdoen van ervaring bij een Teylings bedrijf tot meedraaien bij de gemeente in een administratieve functie of op een andere passende plek. Het ontzorgen van de werkgever is hierbij een randvoorwaarde.

Medio 2016 is het Servicepunt Werk van start gegaan waarin de re-integratieactiviteiten van de sociale diensten en de Mare Groep in de subregio Duin- en Bollenstreek zijn samengebracht. De hoofddoelen van de samenwerkende partners in het Servicepunt Werk zijn:

- Betere aansluiting van vraag en aanbod op de lokale, subregionale en regionale arbeidsmarkt
- Meer uitstroom naar werk en re-integratie samen met en bij werkgevers
- Effectieve(re) toeleiding naar werk
- Excellente dienstverlening voor werkgevers en werkzoekenden

De dienstverlening richting werkgevers richt zich op vier speerpunten:

1. Matching van vraag en aanbod
2. Vraagcreatie ten behoeve van matching
3. Trainingen en opleidingen
4. Social Return on Investment (SROI)

In 2018 wordt verder gewerkt aan het stevig neerzetten van deze organisatie in de regio en bij de werkgevers. De ISD Bollenstreek blijft namens de gemeente Teylingen de verantwoordelijkheid houden voor de uitvoering van het onderdeel inkomen.

Vluchtelingen

De instroom van vluchtelingen neemt flink af, dat komt met name door de Turkije-deal. Waar we als gemeente in 2015 en 2016 geconfronteerd werden met een fors verhoogde taakstelling voor de huisvesting van statushouders, ligt deze taakstelling voor dit jaar een stuk lager. Ter vergelijking: de taakstelling voor 2016 bedroeg voor Teylingen 91 personen, voor 2017 ligt deze op 49 personen; een daling van 46%. De taakstelling voor de eerste helft van 2018 bedraagt naar verwachting 13 personen.

Onderwijs, sport en cultuur

De gemeente heeft de wettelijke taak te zorgen voor de huisvesting van het onderwijs, het regelen van

het vervoer van leerlingen naar onderwijsinstellingen buiten de gemeente en het voeren van regie over de leerplicht.

Daarnaast is de (mede)verantwoordelijkheid voor de aansluiting onderwijs-jeugdhulp, onderwijs-arbeidsmarkt en aandacht voor jongeren in kwetsbare situaties voortgevloeid uit verschillende wetgevingen. Verder is de aandacht voor de overgangsmomenten een medeverantwoordelijkheid van gemeenten: overgang van jeugd naar volwassenheid (18-18+) in onderwijs en jeugdhulp, overgangen van voorschoolse voorzieningen naar school, primair onderwijs naar voorgezet onderwijs (VO), en VO naar MBO en arbeidsmarkt.

Kunst in de buitenruimte is een speerpunt in het collatieakkoord. Het vastgestelde beleid rond kunst in de buitenruimte krijgt volgende jaren verdere uitrol. Kunst in de buitenruimte draagt bij aan een fijne en prettige leefomgeving.

Tot op heden ligt de nadruk bij sport als 'sport als doel'; de gemeente faciliteert en stimuleert sport met het oog op gezondheid. Vooruitkijkend naar de nieuwe taken binnen het sociaal domein zal er sprake zijn van enige verschuiving hoe tegen sport aangekeken wordt. Het komende beleid zal zich breder inzetten en zich ook richten op 'sport als middel'. Bij 'sport als middel' wordt sportbeoefening gefaciliteerd, gestimuleerd en geregisseerd met het oog op sociale cohesie. We kijken als gemeente waar we de verbinding kunnen maken en waar sporters en sportverenigingen zich op kunnen inzetten.

Lokale initiatieven die bijdragen aan een meer integrale aanpak van ons beleid en verbindingen leggen tussen verschillende delen van het Sociaal Domein, willen we stimuleren en faciliteren.

Leerlingenvervoer

Het GGZ-vervoer jeugd en de onderwijs-zorgarrangementen (inclusief vervoer) wordt toegevoegd aan het leerlingenvervoer. We bieden zoveel mogelijk maatwerk in de vorm van onderwijs-zorgarrangementen. Onderwijs zorgt voor een passende onderwijsplek en gemeenten verzorgen de randvoorwaarden zoals vervoer, wanneer nodig en passend binnen de verordening leerlingenvervoer.

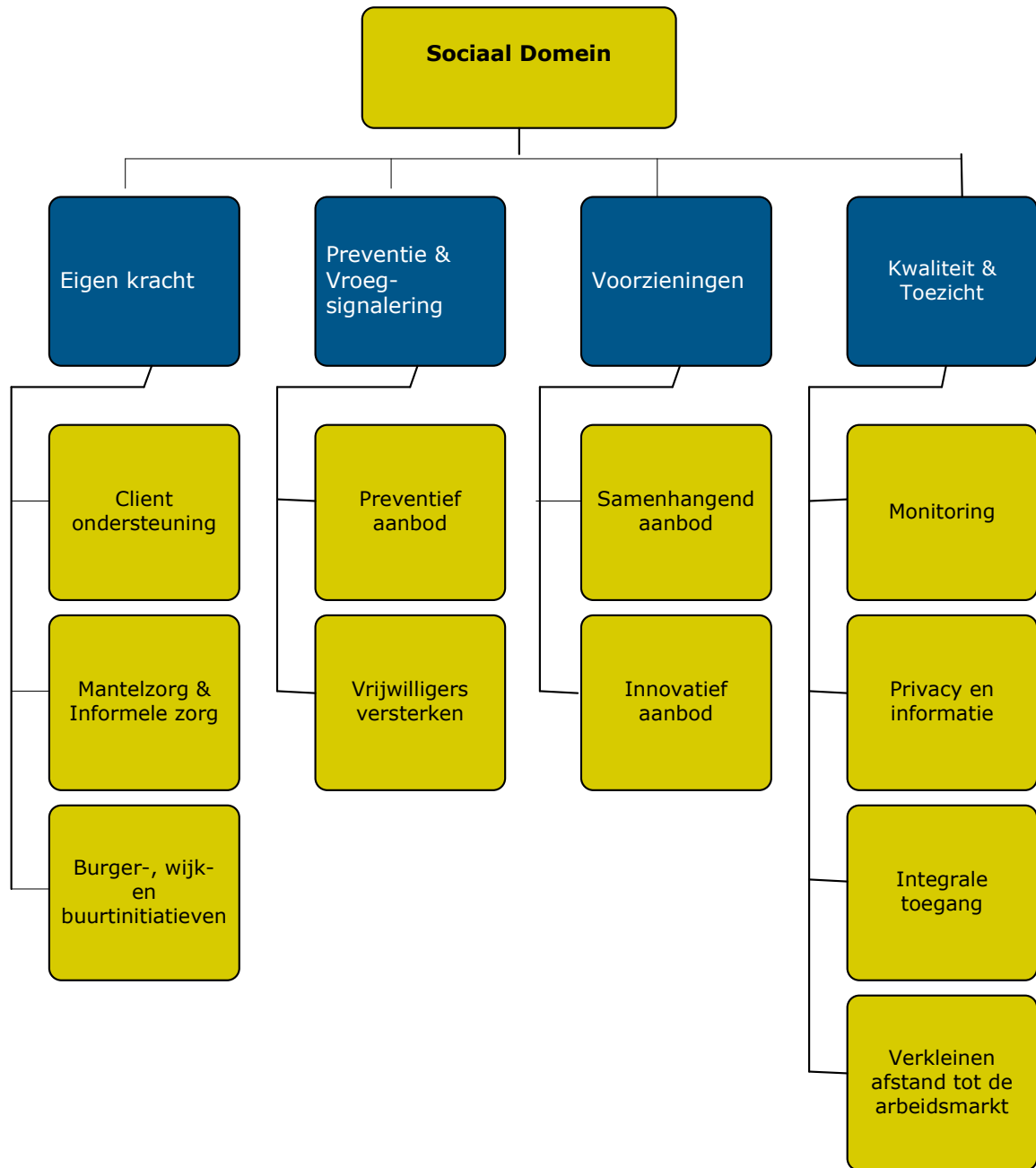
De exacte financiële consequenties zijn nu nog niet te overzien. Daar het leerlingenvervoer een zogenoemde 'open einde' regeling is, kunnen gemeenten aanvragen niet weigeren op basis van budget. Een nieuwe aanbesteding leerlingenvervoer is in gang gezet. In de meerjarenbegroting is een extra structureel bedrag geraamd van € 20.000.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

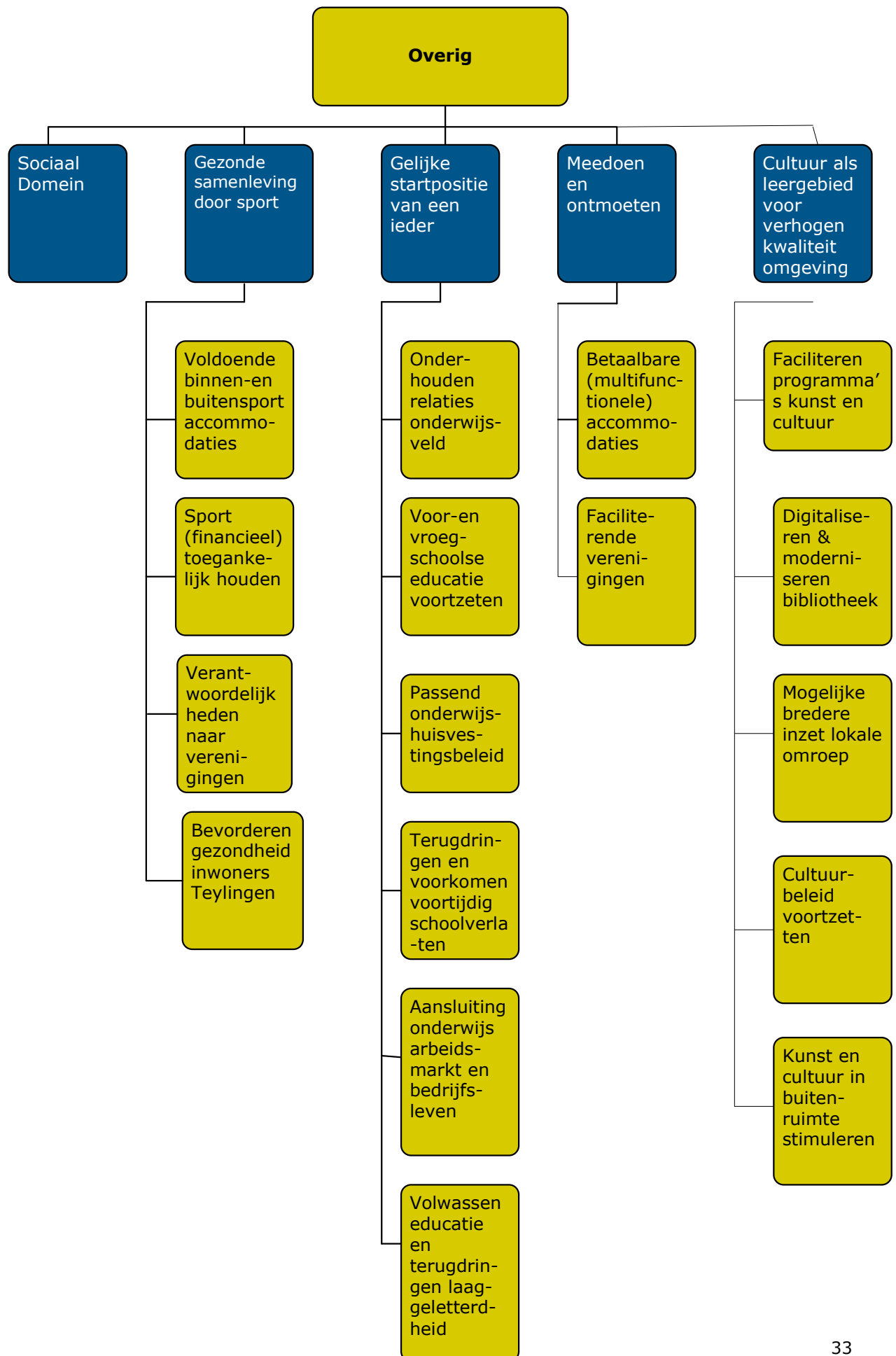
- De economie laat een herstel zien. Dit vertaalt zich echter nog niet in een daling van het aantal bijstandsgerechtigden. Integendeel, momenteel is er nog steeds sprake van een stijging van het aantal uitkeringen. De belangrijkste reden is de instroom van asielzoekers in de gemeente.
- Het Rijksbeleid zet in op het zo lang mogelijk zelfstandig thuis laten wonen van ouderen en mensen met een beperking. Dit vraagt om een integrale benadering van de aspecten wonen, zorg en welzijn.
- Van inwoners wordt verwacht dat ze meer op eigen kracht functioneren. Het welzijnswerk heeft een belangrijke rol in de versterking van de eigen kracht. Dit vraagt om eigentijds, stevig en breed welzijnswerk.
- Met de invoering van de participatiewet (1/1/2015) is de instroom in de WSW gestopt. De bedoeling van de participatiewet is om mensen met een beperking (fysiek, sociaal, mentaal) zoveel mogelijk bij reguliere werkgevers te plaatsen. Voor wie zodanig veel begeleiding en/of aanpassingen aan de werkplek nodig heeft dat dit niet van een werkgever mag worden verwacht, is Beschut Werk (BW) in het leven geroepen. Staatssecretaris Klijnsma heeft gemeenten per 1 januari 2017 verplicht een bepaald aantal plaatsen te creëren. Voor Teylingen gaat het in 2017 om 5 plaatsen, toegezegd is om in 2017 3 extra plaatsen te realiseren, dus in totaal 8.
- In de Jeugdhulp zijn sectorbreed signalen over te snelle budgetdaling zodat knelpunten ontstaan in het leveren van passende zorg. Gevolgen hiervan zijn bijvoorbeeld wachtlijsten.

- De ontwikkelingen binnen het sociaal domein leiden tot een groter beroep op mantelzorgers en (zorg)vrijwilligers. Dit vraagt om een (regionale) visie op de inzet en de ondersteuning van deze groepen.
- Leerplichtigen in het eerste jaar van het MBO lopen het grootste risico om uit te vallen. VO/VSO en MBO werken samen om uitval van deze leerlingen te voorkomen.
- De meest recente leerlingenprognoses bevestigen de al eerder ingezette daling van het aantal leerlingen in Teylingen. Dit heeft gevolgen voor onze voorzieningen: het aanbod aan ruimte voor onderwijs moet in overeenstemming gebracht worden met de ruimtebehoefte.
- In 2018 wordt de wet harmonisatie peuterspeelzalen van kracht. De wet schrijft voor dat de kwaliteitseisen en financiering gelijk getrokken wordt voor kinderdagverblijven en peuterspeelzalen. De harmonisatie peuterspeelzalen heeft in Teylingen al plaatsgevonden. Daarnaast worden er extra kwaliteitseisen gesteld aan de kinderopvangorganisaties, bijvoorbeeld het verhogen van het taalniveau van pedagogisch medewerkers naar niveau 3F. Hiervoor komt in 2017 en 2018 extra geld naar de gemeente.
- Peuteropvang speelt een belangrijke rol in het terugdringen van onderwijsachterstanden. Vanuit het Rijk is de opdracht bij gemeenten gelegd om alle peuters van 2,5 tot 4 jaar twee dagdelen peuteropvang aan te bieden. De gemeente krijgt tot 2021 de tijd en bijbehorende financiën om dit te regelen.
- De druk op de buitensportvoorzieningen blijft hoog. De nieuwe sportnota kiest richting voor de (nieuwe) rol en bijhorende doelstellingen van de gemeente en de samenwerking met de sportverenigingen.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Hieronder geven we weer wat we gaan doen in 2018. In de manier waarop we hier invulling gaan geven, speelt een aantal aspecten een belangrijke rol. In de eerste plaats betreft dit samenwerking. Zo veel als mogelijk zoeken we actief onze partners in het veld op om in gezamenlijkheid invulling te geven aan de opgaven waar we voor staan. In de tweede plaats zetten we nadrukkelijk in op communicatie en participatie. Er gebeurt ontzettend veel binnen het sociaal domein. Het is van groot belang inwoners, cliënten en samenwerkingspartners in een zo vroeg mogelijk stadium (en met de juiste communicatiemiddelen) mee te nemen in ontwikkelingen en eventuele wijzigingen in werkwijzen en ondersteuningsmogelijkheden. Tot slot is (sociale) duurzaamheid voor ons een belangrijk aandachtspunt. We bekijken op het fysieke vlak, bijvoorbeeld bij (sport)accommodaties, hoe we hier invulling aan kunnen geven, maar we kijken ook naar de mate waarin besluiten van invloed zijn op de toekomst van latere generaties (houdbaarheid).

Veel uit te voeren activiteiten in 2018 gelden voor alle drie de decentralisaties, bijvoorbeeld op het gebied van inkoop. Deze nemen we daarom niet op voor iedere "D" afzonderlijk. Uitgangspunt is een integrale benadering van de drie decentralisaties. Bovendien is de opgesomde lijst van activiteiten in onderstaande tabel geen uitputtende lijst. Gekozen is voor een aantal in het oog springende, relevante en/of politiek gevoelige onderwerpen. Een overzicht van de prioriteiten op het gebied van het sociaal domein is te vinden in de strategische agenda van het sociaal domein.

SOCIAAL DOMEIN

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Eigen kracht	
Cliëntondersteuning	We subsidiëren "MEE" voor Wmo en Jeugdhulp ondersteuning en implementeren een herziene visie op cliëntondersteuning.
Mantelzorg en informele zorg	<p>We stellen een actieplan ten behoeve van mantelzorgondersteuning inclusief respijtzorg op en rollen deze samen met onze partners uit. In samenwerking met mantelzorgers en zorg- en welzijn professionals is afgesproken het volgende subdoel uit te werken: Mantelzorgers voelen zich serieus genomen door professionals van zorg- en welzijnsorganisaties, gemeenten en andere betrokken instanties. Daarnaast onderzoeken wij hoe respijtzorg met verblijf aangeboden kan worden. De mogelijke financiële gevolgen hiervan zijn nog niet opgenomen in de meerjarenbegroting.</p> <p>We geven verder vorm aan de uitwerking van maatschappelijke zorg op lokaal niveau. Bij de transformatie van beschermd wonen en maatschappelijke opvang ligt de focus volgens het beleidskader maatschappelijke zorg 2017 - 2025 op sociale inclusie (van beschermd wonen naar beschermd thuis). We willen deze doelgroep van kwetsbare burgers meer in hun kracht zetten door de juiste woonvorm en hulpverlening als gemeente te faciliteren.</p>
Burger- wijk en buurtinitiatieven	<p>We sluiten aan op initiatieven vanuit de samenleving die bijdragen aan het versterken van de sociale samenhang in wijken en buurten.</p> <p>Wij steunen de Pilot zonder regels (transformatieagenda Bollen 5), dit is een pilot waarbij inwoners, maatschappelijk middenveld en lokale ondernemers maatschappelijke initiatieven kunnen aandragen. Het gaat hier om grote en kleine initiatieven waarbij de initiatiefnemers in bepaalde gevallen zelfs diensten van de overheid kunnen overnemen. De gemeente faciliteert de initiatieven bij de uitvoering als dat nodig is.</p>

Preventie en vroegsignalering	
Preventief aanbod	Op het gebied van Wmo en Jeugdhulp zetten we in op versterking van het preventief aanbod.
	We zetten in op vroegsignalering door dit onderdeel te laten zijn van een bewustwordingscampagne en door gericht de samenwerking te zoeken met verenigingen waar het gaat om de signalerende rol.
	We geven uitvoering aan het beleid van schulddienstverlening waarin preventie een belangrijke rol speelt.
Vrijwilligers versterken	We voeren in samenwerking met vrijwilligers van sportverenigingen een aantal acties door gericht op het versterken van de signalerende rol van verenigingen.
Voorzieningen	
Samenhangend aanbod	We geven samen met onze samenwerkingspartners en met inwoners uitvoering aan het actieplan 'Dementievriendelijke gemeente Teylingen'.
	We continueren onze inzet op de uitvoering van de projecten binnen het Zorgpact.
	Via de toepassing van de methodiek '1gezin, 1plan, 1regisseur' in de JGT's en het sociaal team zetten we in op een integraal ondersteuningsaanbod.
	We hebben regionaal (Holland Rijnlandniveau) doorlopend overleg met de samenwerkingsverbanden, zorgaanbieders en gemeenten over specifieke zaken als thuiszittersproblematiek, dyslexiezorg en opvang voor kinderen in crisissituaties. Het Regionaal Bureau Leerplicht is hier ook bij betrokken. Het onderwijs betrekken wij bij de inkoop Jeugdhulp.
	Op het gebied van doelgroepen vervoer zetten we in op efficiencywinst. Er wordt onderzocht welke verbeteringen er mogelijk zijn om efficiency te vergroten als regelingen (vervoer uit Jeugd, participatie, Wmo, onderwijs en openbaar vervoer) gezamenlijk worden beschouwd.
Innovatief aanbod	In samenspraak met ketenpartners zoeken wij naar nieuwe en innovatieve concepten voor hulp en zorg. De kwaliteit van de voorzieningen voor cliënten spelen hierin een belangrijke rol.
	Via het Servicepunt Werk zetten we in op een betere aansluiting van vraag en aanbod op de lokale en (sub)regionale arbeidsmarkt, op meer uitstroom naar werk en re-integratie, op een effectieve(re) toeleiding naar werk en op het ontzorgen van werkgevers.
	We geven uitvoering aan de motie "vertrouwen in de professional". Het eenmalige handgeld (€ 100.000,-) dat in 2015 beschikbaar is gesteld aan de medewerkers van het JGT is ook in 2018 nog beschikbaar. Jongeren of gezinnen in acute noodsituaties kunnen gebruik maken van extra financiering, om zo escalatie van problemen te voorkomen. Financiering gebeurt altijd in natura of rechtstreeks aan de dienstverlener.
	We werken samen met aanbieders van jeugdhulp om het jeugdhulpstelsel te transformeren. Er zijn contractafspraken gemaakt, waarin beleid is uitgewerkt. We stimuleren aanbieders projectvoorstellen in te dienen. Daarvoor is het regionaal Tijdelijk Fonds Jeugdhulp eind 2016 opgericht.
Monitoring	
Monitoring	We geven uitvoering aan de motie "verantwoord minimaal sociaal zorgniveau". We doen dit door bijvoorbeeld bijeenkomsten te organiseren met zorgaanbieders, de sociale kaart te actualiseren en deze actueel te houden.
Privacy en informatie	We werken samen met diverse instanties die een rol spelen in het opvangen en afhandelen van klachten en signalen in het sociaal domein.
	In 2018 starten we met de leertuin zorg en veiligheid. Hierin worden professionals én hun organisaties geschoold op het gebied van samenwerken en het (vroegtijdig) delen van informatie, op een eenduidige

	manier, zodat de noodzakelijke interventies en handelingen plaatsvinden voor jeugdigen en volwassenen waarover zorgen zijn. In 2018 is hiervoor een eenmalig budget opgenomen van € 20.000.
	We sturen op een integrale benadering van de hulpvraag en ondersteuning van inwoners (via het Wmo Loket, het sociaal team, het CJG en maatschappelijke partners zoals het onderwijs, ISD, welzijnsorganisaties).
Integrale toegang	Op regionaal niveau streven we naar een doorontwikkeling van de JGT's tot robuuste teams om de JGT's nog beter in staat te stellen snel en adequaat hulp te verlenen.
	In 2017 wordt een onderzoek uitgevoerd naar de integrale toegang tot hulp en ondersteuning. Dit zal leiden tot implementatie van voorstellen tot verbeteringen/wijzigingen in de toegang tot hulp en ondersteuning. Het moet niet uitmaken waar je als inwoner je vraag stelt, de professional vraagt het juiste team of de juiste medewerker erbij om de vraag te beantwoorden. Effecten zullen nog niet direct meetbaar zijn in 2018.
Verkleinen afstand tot de arbeidsmarkt	In het stationsgebied Sassenheim worden, voor de bemensing van een bewaakte fietsstalling en toezicht op het stationsgebied, arbeids- en werkervaringsplaatsen gecreëerd voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit is goed voor minimaal 4 personen per jaar.
	Het realiseren van 2 beschut werk plaatsen in het kader van de pilot beschut werk.

OVERIG

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Gezonde samenleving door sport	
Voldoende binnen- en buitensport accommodaties	De druk op de sportvoorzieningen blijft hoog. In de nieuwe sportnota wordt richting gekozen voor de (nieuwe) rol en bijhorende doelstellingen van de gemeente en de samenwerking met de sportverenigingen.
	Samen met de Stichting Exploitatie Foranholte geven we vorm aan de uitbreiding en herinrichting van Sport- en Recreatiepark Elsgest.
	Samen met de Stichting Exploitatie Sportpark Roodemolen en de Sassenheimse Tennis Vereniging (STV) en omwonenden geven we invulling aan de verplaatsing van STV naar Sportpark Roodemolen.
Sport (financieel) toegankelijk houden	We voeren de sport- en cultuurregeling uit.
Verantwoordelijkheden naar verenigingen	Per project bekijken we samen met de vereniging naar rollen en verantwoordelijkheden.
Bevorderen gezondheid inwoners Teylingen	We evalueren het gezondheidsbeleid 2014-2017 Op basis van de evaluatie, ontwikkelingen op gezondheidsgebied en met de input van partners in het sociaal/maatschappelijk- en gezondheidsveld en inwoners van Teylingen stellen we een beleidsnota volksgezondheid 2018-2022 op.
Gelijke startpositie van een ieder	
Onderhouden relaties onderwijsveld	We voeren een jaarlijks informeel relatiegesprek met de schoolbesturen.
Voor- en vroegschoolse educatie (VVE) voortzetten	We continueren onze inzet op Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) met als doel een verdere versterking van het preventieve veld rond de drie decentralisaties.
Passend onderwijs-	We voeren de acties van het in 2016 opgestelde IHP uit.

huisvestingsbeleid	Samen met het schoolbestuur treffen we voorbereidingen voor de nieuwbouw van de Kinderburg in 2020.
Terugdringen en voorkomen voortijdig schoolverlaten	We continueren onze inzet om via regionaal beleid (Regionaal Bureau Leerplicht) het aantal voortijdig schoolverlaters terug te dringen (continu). We nemen deel aan de regie- en werkgroep VSV met als doel het aantal VSV-ers verder terug te dringen tot de landelijke norm voor 2020. Het programma VSV maatregelen voeren we uit.
	Vanwege de toename van gehuisveste statushouders in de gemeente is ook meer behoefte aan onderwijs voor de kinderen van statushouders. Gemeenten zijn verantwoordelijk voor onderwijshuisvesting. In samenwerking met de regio exploiteren wij een taalklas.
Aansluiting onderwijs, arbeidsmarkt en bedrijfsleven	Om de overgang van het voortgezet onderwijs naar het MBO minder groot te maken is voor sommige leerlingen een speciale setting nodig. We gaan met het VO en MBO (Nova college in Hillegom) onderzoeken of we deze setting in het Fioretticollege kunnen creëren. Dit zal bijdragen aan het verminderen van voortijdig schoolverlaten en is daarom ook een lokale uitwerking van het regionale programma VSV.
Volwasseneneducatie en terugdringen laaggeletterdheid	We geven regionaal invulling aan de beleidsruimte die ontstaat door de afbouw van de verplichte winkelnering voor volwasseneneducatie bij de ROC's vanaf 2016.
	We continueren onze inzet om bewustwording van inwoners te vergroten om laaggeletterdheid te herkennen en bespreekbaar te maken (continu). We organiseren de week van de laaggeletterdheid.
Meedoen en ontmoeten	
Betaalbare (multi-functionele)accommodaties	Een voorzieningennota voor kunst-, cultuur- en maatschappelijke accommodaties wordt opgesteld.
Faciliteren verenigingen	Op basis van maatwerk (behoefte) voeren we relatiegesprekken met verenigingen (continu).
	We geven uitvoering aan de acties die voortgaan komen uit de nieuwe voorzieningennota.
Cultuur als leergebied voor verhogen kwaliteit omgeving	
Faciliteren programma's kunst en cultuur	We continueren de cultuurprogramma's op het basisonderwijs (continu).
Digitaliseren & moderniseren bibliotheek	Wij geven samen met de bibliotheek uitvoering aan het in 2016 vastgestelde beleidskompas.
Mogelijke bredere inzet lokale omroep	We werken (zoveel mogelijk samen met de andere Bollengemeenten) gemaakte afspraken over de functie van de Bollenstreek Omroep verder uit.
Cultuurbeleid voortzetten	Door het mede financieren van de combinatiefunctionaris zorgen wij ervoor dat kinderen gestimuleerd worden om deel te nemen aan culturele activiteiten (continue).
Kunst en cultuur in buitenruimte stimuleren	We ondersteunen initiatieven die bijdragen aan het stimuleren van het beleven van kunst en cultuur in de buitenruimte (continu).

met Wie werken we samen?

- ISD Bollenstreek. De ISD Bollenstreek voert de regelingen op het gebied van sociale zekerheid (inkomen), WMO en Jeugd (PGB) uit.
- RDOG bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de inwoners van onze regio in zowel reguliere als crisissomstandigheden. Daarnaast probeert de RDOG effecten van gezondheidsbedreigingen te beperken.
- Servicepunt Werk: re-integratie activiteiten van de sociale diensten en de Mare Groep zijn hierin samengebracht.
- Mare Groep: voor de bestaande WSW plaatsen.
- Holland Rijnland onderdeel Maatschappij.
- TWO Jeugdhulp en aanbieders jeugdhulp.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	2,28	2016: Teylingen 2,28 Nederland 2,01
Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	7,83	2016: Teylingen 7,83 Nederland 26,88
Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1,5%	2014: Teylingen 1,5% Nederland 2%
Sport, cultuur en recreatie	Niet sporters	%	45,7%	2014: Teylingen 45,7%
Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	650	2016: Teylingen 644 Nederland 744
Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	2%	2015: Teylingen 2,01% Nederland 6,58% 12: 1,69%
Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	96%	2016: Teylingen 95,6% Nederland 93,9%
Sociaal domein	Achterstandsleerlingen	% 4 t/m 12 jarigen	3%	2012: Teylingen 3,68% Nederland 11,61%
Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	0,5%	2015: Teylingen 0,95% Nederland 1,52%
Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 1.000 inwoners	13	2016: Teylingen 13,5 Nederland 41,3
Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 1.000 inwoners van 15 – 64 jaar	2	2015: Teylingen 2,2 Nederland 15

Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	12%	2016: Teylingen 14,1% Nederland 10,7%
Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	0,6 %	2015: Teylingen 0,7%
Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	0,4%	2016: Teylingen 0,4% Nederland 0,5 %

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Beleidskompas Bibliotheek 2016-2019
- Contourennota servicepunt werk
- Kadernota WMO Bollen5 2015-2018
- Nota onderwijsachterstandenbeleid
- Kunst in de buitenruimte
- Evaluatie combinatiefuncties 2015
- Transformatieagenda WMO
- Nota herziening opzet sport- en cultuur regeling
- Evaluatie regeling sport- en cultuur Teylingen
- Regionale handreiking gezondheidsbeleid Hollands Midden, september 2016
- Regionale beleidsnota Hart voor de Jeugd
- Werkagenda jeugd 2017
- Uitgangspuntennotitie aanvulling op Hart voor de Jeugd
- Regionaal opdrachtgeverschap jeugdhulp
- Inkoopstrategie Jeugd 2017

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Sociaal Domein						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	-45	-25	-25	-25	-25	-25
Overige baten en lasten	-43	0	0	-90	-244	-276
Openbaar basisonderwijs	-4	-1	-1	-1	-1	-1
Onderwijshuisvesting	-2.422	-2.860	-2.862	-2.760	-2.791	-2.796
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.134	-1.247	-1.288	-1.224	-1.210	-1.210
Sportbeleid en activering	-172	-108	-108	-108	-108	-108
Sportaccommodaties	-2.895	-3.015	-3.174	-3.163	-3.333	-3.330
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-427	-759	-741	-729	-716	-714
Musea	-25	-26	-25	-25	-24	-24
Media	-806	-846	-823	-778	-821	-820
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-342	-286	-287	-288	-278	-278
Samenkracht en burgerparticipatie	-3.242	-3.791	-3.207	-3.119	-3.104	-3.099
Wijkteams	-2.309	-2.107	-1.961	-1.922	-1.926	-1.930
Inkomensregelingen	-5.877	-5.906	-6.789	-6.731	-6.728	-6.728
Begeleide participatie	-2.956	-5.314	-5.241	-5.060	-4.913	-4.818

Arbeidsparticipatie	-259	-306	-248	-253	-279	-349
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-4.774	-740	-787	-787	-787	-787
Maatwerkdienstverlening 18+	-6	-1.803	-1.773	-1.773	-1.773	-1.773
Maatwerkdienstverlening 18-	-6.279	-5.466	-5.529	-5.007	-4.940	-4.960
Geëscaleerde zorg 18+	-177	-205	-205	-205	-205	-205
Geëscaleerde zorg 18-	-708	-651	-692	-630	-634	-636
Volksgezondheid	-1.118	-1.099	-1.100	-1.099	-1.098	-1.098
Totaal Lasten programma	-36.018	-36.561	-36.866	-35.776	-35.938	-35.965
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	100	146	146	146	146	146
Openbaar basisonderwijs	2	2	2	2	2	2
Onderwijshuisvesting	58	44	44	44	44	44
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	64	147	147	147	147	147
Sportaccommodaties	194	214	214	214	214	214
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	159	178	178	178	178	178
Musea	4	4	4	4	4	4
Media	23	22	22	22	22	22
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	4	4	4	4	4	4
Samenkracht en burgerparticipatie	485	311	311	311	311	311
Wijkteams	3	3	3	3	3	3
Inkomensregelingen	3.739	4.055	4.705	4.705	4.705	4.705
Begeleide participatie	41	0	0	0	0	0
Totaal Baten programma	4.876	5.132	5.781	5.781	5.781	5.781
Saldo programma voor bestemming	-31.142	-31.429	-31.085	-29.995	-30.157	-30.184
Storting in reserves	-1.167	-683	-272	-257	-244	-230
Onttrekking aan reserves	1.478	2.827	1.641	883	778	765
Saldo programma na bestemming	-30.831	-29.286	-29.716	-29.368	-29.623	-29.650

3.4. Programma 4: Leefomgeving

Portefeuillehouder: **Wethouder Kees van Velzen**
Domein: **Buitenruimte**
Programmamanager: **Marco Witkamp**

Visie

Teylingen kenmerkt zich door groene wijken, die kwaliteit en duurzaamheid uitstralen. Het groen en de speelplaatsen worden in participatie met de inwoners ingericht en onderhouden. Daar waar mogelijk faciliteren wij initiatieven van bewoners, bijvoorbeeld op gebied van groen en speelplaatsen. De wijkregisseur promoot het eigenaarschap van de openbare ruimte bij bewoners. Herinrichting van de openbare ruimte wordt integraal aangepakt, zo mogelijk per wijk of buurt, is duurzaam en onderhoudsarm en vindt plaats in nauw overleg met de bewoners. Bewoners doen middels participatie actief mee aan het ontwerpproces.

Het beheer en onderhoud is wijkgericht, klantgericht, planmatig, integraal, ecologisch en duurzaam. De gemeente blijft verantwoordelijk als het gaat om de fysieke ontwikkeling van wijken en buurten en zal dit in het participatieproces goed aan de burgers moeten blijven uitleggen. Uit oogpunt van de drie k's (kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid) werkt de gemeente nauw samen met de gemeenten Noordwijkerhout, Noordwijk, Hillegom, Lisse en Katwijk (voorheen TKN verband). Duurzaamheid speelt een steeds grotere rol bij (her)inrichting en beheer van bestaande en nieuwe wijken.

Thema's

Dichtbij Inwoners, met elkaar

Participatie in de buitenruimte

Herinrichtingsprojecten pakken wij integraal op, waarbij alle disciplines worden bekeken en zo nodig meegenomen. Doel is om voor 25 jaar klaar te zijn en hiermee overlast voor bewoners te minimaliseren. De herinrichting wordt samen met de bewoners ontworpen waarbij zij binnen de kaders van het beleid keuzes kunnen maken over parkeren, groen, bomen en materiaalgebruik. Draagvlak is hierbij essentieel en een goed verlopen participatieproces draagt hieraan bij.

Participatie zorgt ook voor meer betrokkenheid bij de buitenruimte, zeker als dit gecombineerd wordt met het door de bewoners zelf te beheren en onderhouden van openbaar groen, speelplaatsen en boomspiegels. In deze planperiode zal door de inzet van de buitendienst en de wijkregisseur deze participatie worden gestimuleerd en verder toenemen.

De beheerovereenkomsten met bijvoorbeeld de Stichting Beheer Park Rusthoff, Overbosch, de Eendenkooi en de kinderboerderijen in Voorhout en Warmond worden of zijn verlengd op basis van goed resultaat.

Duurzaamheid

Een belangrijk facet van integraal beheer is dat het resultaat duurzaam is (in materiaalgebruik en inrichting) en dat pas over 25 jaar de bewoners weer met grote onderhoudswerkzaamheden en dus overlast in de straat worden geconfronteerd.

In 2016 is het beleid duurzaamheid in de openbare ruimte vastgesteld. Dit beleidskader is nodig om de uitvoeringsprogramma's vanaf 2016 duurzamer te maken.

Bij taakgebieden op het gebied van duurzaamheid in de Openbare Ruimte moet worden gedacht aan: bestemming, ontwikkeling, initiële inrichting, herinrichting, beheer en functioneel gebruik.

Regionale Samenwerking

De samenwerking op gebied van openbare werken met Katwijk en Noordwijk is uitgebreid met de andere bollengemeenten. Er is een samenwerkingsprogramma opgesteld voor de jaren 2017 en 2018. Dit omvat een groot aantal projecten verdeeld over de verschillende vakgebieden van het domein openbare werken/buitenruimte.

Er is gezamenlijk een Integraal afvalwaterketenplan (IAWKP) vastgesteld met de gemeenten Katwijk, Noordwijk, Noordwijkerhout, Lisse en het Hoogheemraadschap van Rijnland (HHR) om

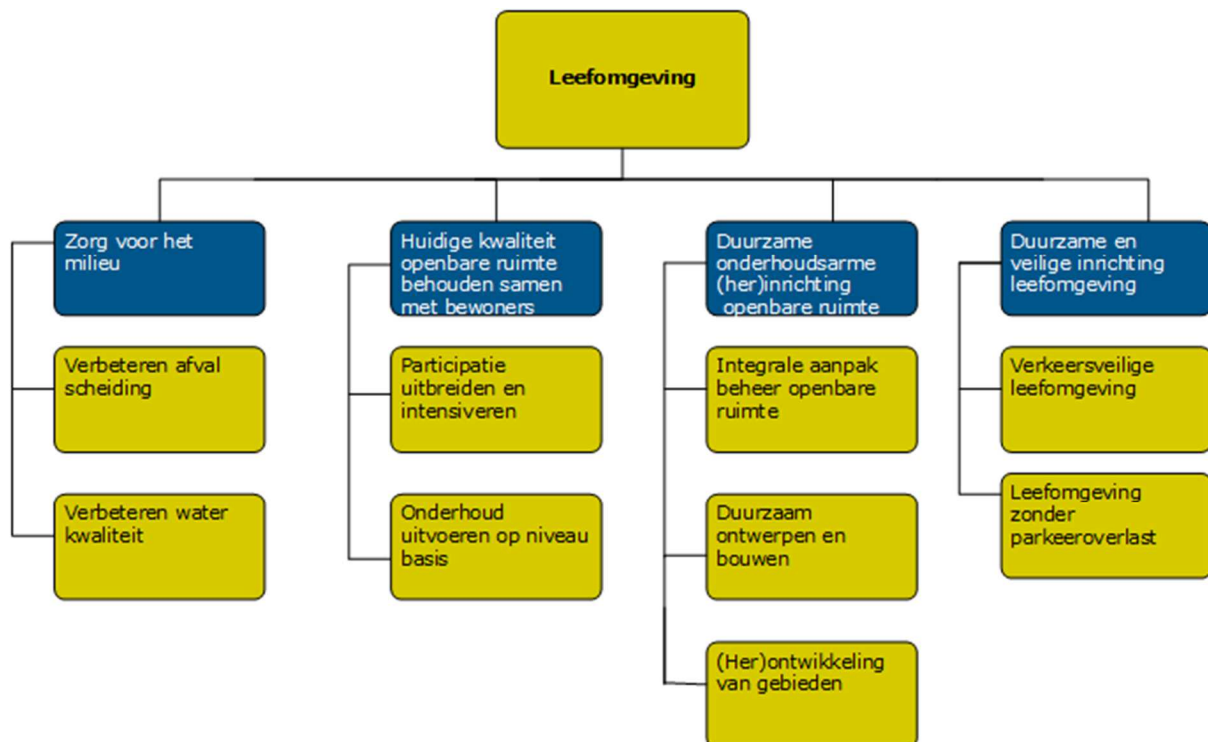
binnen de afvalwaterketen integraal verbeteringen te realiseren op het gebied van kwaliteit, kosten en kwetsbaarheid.

Na de realisatie van de Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT) wordt het beheer in 2017 bij de gemeente Katwijk ondergebracht.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- Participatie is een vast onderdeel bij het uitwerken van plannen op gebied van herinrichting, integraal beheer en nieuwbouw. Bewoners voelen zich steeds meer eigenaar van hun leefomgeving en voelen zich daar verantwoordelijk voor. Er treedt een verschuiving op naar gezamenlijk beheer en onderhoud van openbaar groen en speelplaatsen door onze bewoners.
- Bestaande en nieuwe openbare ruimte richten wij duurzaam in op basis van nieuw beleid. Het beheer van deze duurzaam ingerichte openbare ruimte zal minimale inspanning en kosten vergen.
- De snel veranderende samenleving blijft aanpassing van beleid vragen op het gebied van groen, afval, wegen en duurzaamheid in de openbare ruimte. Dit beleid komt tot stand in samenwerking met de burgers en zal resulteren in meer begrip en een grotere bijdrage (participatie) van de burgers alsmede deregulering.
- We krijgen het beheer over een aantal nieuwe woonwijken (bijvoorbeeld Hoogkamer, Engelse tuin). Dit vergt extra beheercapaciteit.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Zorg voor het milieu	
Verbeteren afvalscheiding	We streven minimaal de landelijke doelstelling na dat 75% van het huishoudelijk afval in Teylingen gescheiden wordt ingezameld. Dit betekent een forse vermindering van de hoeveelheid ongescheiden afval (restafval). Het Rijk heeft deze doelstelling vertaald in een richtlijn van maximaal 100 kilo per inwoner per jaar in 2020 en een verdere afname van maximaal 30 kilo per inwoner per jaar vanaf 2025. Om deze afvaldoelstellingen te realiseren, zal de inzamelstructuur, mogelijk in combinatie met een andere heffingsvorm, moeten worden aangepast. Heldere communicatie en participatie zijn essentieel om dergelijke ingrijpende wijzigingen uit te voeren.
Verbeteren water kwaliteit	Het Rijk, de hoogheemraadschappen, de waterleidingbedrijven en de gemeenten streven naar het verder vergroten van de doelmatigheid in de waterketen. In 2016 is het Integraal afvalwaterketenplan (IAWKP) vastgesteld. In dit plan wordt binnen de afvalwaterketen invulling gegeven aan het doelmatig realiseren van de doelstellingen uit het Bestuursakkoord Water op het gebied van kostenbeheersing, kwaliteitsverbetering en kwetsbaarheid.
Huidige kwaliteit openbare ruimte behouden samen met bewoners	
Participatie uitbreiden en intensiveren	Voor integrale herinrichtingsprojecten is participatie inmiddels een gebruikelijke stap in het proces. We betrekken bewoners bij het volledige ontwerpproces. Hierbij wordt niet alleen geparticipeerd over het ontwerp van wegen en parkeerplaatsen, maar ook over de inrichting zoals het gebruik van materiaalsoorten zoals groen- en boomsoorten.
	De volgende projecten zijn in 2017 voorbereid en met burgerparticipatie vormgegeven waarbij de uitvoering doorloopt of start in 2018: <ul style="list-style-type: none"> - Herinrichting Philippostraat (Sassenheim) - Herinrichting Platanenlaan/Essenlaan (Sassenheim) - Reconstructie Zijldijk (Warmond) - Reconstructie Herenweg (Warmond) - Onderhoudswerkzaamheden Kievitspark (Voorhout)
	Met participatie willen we ook de betrokkenheid vergroten in de gebruikperiode. Als bewoners hebben meegedacht over de inrichting van hun groenstrook of speelplaats, dan is er vaak ook bereidheid om mee te doen met het klein dagelijks onderhoud. Ook gaan bewoners dan voorzichtiger om met dit groen of de speelplaats en het niet accepteren als anderen schade aanrichten.
Onderhoud uitvoer niveau basis	Bij alles wat de gemeente doet, wordt nadrukkelijk gekeken welke mogelijkheden er zijn tot participatie. Veel plannen, beleid, renovaties en werken, lenen zich goed voor een gezamenlijke aanpak met bewoners, bedrijven en instellingen. Hierdoor maken we gebruik van hun ideeën en expertise.
	Onze bewoners zijn tevreden met het beeld van de openbare ruimte. De openbare ruimte is schoon en netjes en klachten worden door onze servicedienst zo snel mogelijk opgelost. Ook de inrichting van het groen en de kwaliteit van de bomen kan op waardering rekenen. Dit is het basisniveau voor onderhoud wat met de raad is afgesproken. Als uit onze eigen wijkbeoordelingen en/of de wijkmarkten voor onze inwoners punten voor verbetering komen, pakken we deze voor zover mogelijk gelijk op of we nemen ze mee bij de planvorming/uitvoering van (integrale)projecten.
	Naast het oppakken van de verbeterpunten door de gemeentelijke diensten kunnen onze bewoners op eenvoudige manier een bijdrage leveren aan de kwaliteit van de openbare ruimte. Zelf een stukje groen bijhouden of de

	speelplaats schoonhouden zijn voorbeelden van initiatieven die onze wijkregisseur kan faciliteren.
Duurzame onderhoudsarme (her)inrichting openbare ruimte	
Integrale aanpak beheer openbare ruimte	Ieder jaar wordt gestart met onderzoek of integrale aanpak van een straat of wijk mogelijk is. De werkzaamheden worden bij integraal beheer per gebied in 1 keer aangepakt of gecombineerd.
	In onze integrale aanpak is participatie een belangrijk middel.
	Duurzame (her)inrichting van de openbare ruimte maakt onderdeel uit van integraal beheer. Bij integrale projecten speelt ook duurzaamheid een steeds grotere rol. Dit komt tot uitdrukking in vastgestelde beleidsplannen en de concrete toepassing van duurzame materiaalsoorten bij de uitvoering van projecten. Wijken worden ook zoveel mogelijk duurzaam veilig ingericht. En bij de inrichting van de buitenruimte en de keuze van materialen wordt ernaar gestreefd dat de benodigde onderhoudswerkzaamheden zo min mogelijk inspanningen vergen.
Duurzaam ontwerpen en bouwen	Het beleid duurzaamheid in de openbare ruimte gaat uit van een nieuwe visie. We gaan de openbare ruimte inrichten met duurzame materialen (bijvoorbeeld wegverharding met gebakken klinkers in plaats van betonklinkers). Daardoor neemt de houdbaarheid toe en dalen de kosten en inspanning voor onderhoud. De hogere eenmalige aanschafkosten worden gecompenseerd door de langere levensduur.
	Bij de ontwikkeling van nieuwe (woon)gebieden wordt samenhang gevonden tussen de duurzame inrichting van de openbare ruimte en duurzaamheid in en om de bebouwing. Denk hierbij aan de verplichting van zonnecellen op de daken, zonneboilers en grijswatersystemen etc.
	Bij de (her)inrichting van de openbare ruimte passen wij innovaties toe die leiden tot duurzaamheid.
	Bij de (her)ontwikkeling van gebieden is duurzaamheid het uitgangspunt. Woongebieden duurzaam inrichten zodat een minimale inspanning voor onderhoud nodig is. Duurzame materialen worden gebruikt en hergebruikt. Ook wordt optimaal gebruik gemaakt van innovaties.
(Her)ontwikkeling van gebieden	De Leidraad Inrichting Openbare Ruimte wordt vervangen door de DIOR, Duurzame Inrichting Openbare Ruimte.
	Ook nieuwe woningen zijn duurzaam en zo veel mogelijk energie neutraal. Innovaties worden zoveel mogelijk toegepast.
Verkeersveilige leefomgeving	
Verkeersveilige leefomgeving	Nieuwe infrastructuur richten we in volgens het principe Duurzaam Veilig van kennisorganisatie CROW. De toegankelijkheid van de infrastructuur voor ouderen en gehandicapten is een specifiek onderdeel van het Programma van Eisen.
	Een Duurzaam Veilige inrichting van wegen maakt integraal onderdeel uit van onderhoud aan onze infrastructuur.
	Vanuit het uitvoeringsprogramma van het Gemeentelijk Verkeer- en Vervoersplan (GVVP) voeren we veiligheidsmaatregelen uit aan wegen. In 2018 vindt ook een verkeersonderzoek plaats om het parkeren en de verkeerscirculatie in het centrum van Sassenheim te verbeteren. Daarnaast voeren we doorlopend maatregelen uit op het gehele wegennet, zodat de wegen voldoen aan de landelijke richtlijnen "basissenmerken wegontwerp".
	Hoge parkeerdruk in bestaande wijken pakken we aan in overleg met direct betrokken bewoners. Dat wordt gerealiseerd door het aanleggen van extra parkeerplaatsen in nauw overleg met de bewoners uit de straat of wijk. Dit wordt bij voorkeur integraal uitgevoerd met andere beheerwerkzaamheden.
Leefomgeving zonder parkeeroverlast	Bij nieuwbouw passen we de parkeernormen toe voor auto en fiets uit de Parkeernota Teylingen zodat parkeeroverlast in de toekomst voorkomen wordt.
	In 2018 vindt onderzoek plaats naar de mogelijkheden om de hoge parkeerdruk

aan het Boerhaavekwartier/oude dorp Voorhout en in Oosthout op te lossen.

met Wie werken we samen?

- VAB (Vuil Afvoer Bedrijf)
Voor een doelmatige verwijdering van afvalstoffen (gft, plastic/blik/drankkartons en restafval) wordt op basis van een Gemeenschappelijke Regeling (GR) een overslagstation geëxploiteerd door de zes regiogemeenten. Binnen de Gemeenschappelijke Regeling (GR) vindt contractbeheer en aanbestedingen plaats en wordt de exploitatie van het overslagstation uitbesteed.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	167	2015: 167
Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	1,1%	2015: 1,1%

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- Wijkgericht werken
- Uitvoeringsprogramma groen Bollenstreek 2014 - 2018 Holland Rijnland
- Gebiedsprogramma groen Bollenstreek 2016-2020 Holland Rijnland
- Speelplaatsenbeheerplan 2014-2018
- Uitvoeringsprogramma Zwerfafval
- Afvalstoffenbeleidsplan
- Integraal Afval Waterketen Plan
- Provinciaal Verkeers- en Vervoersplan
- Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Holland Rijnland, met uitvoeringsprogramma
- Nota Regionale Investeringsstrategie Holland Rijnland
- Provinciaal fietspadenplan 2008
- Geactualiseerde wegenstructuur Voorhout 2020
- Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan Teylingen (GVVP) 2010-2020
- Beleidsplan De Waarde van Groen

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Leefomgeving						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Beheer overige gebouwen en gronden	0	-100	-100	-100	-100	-130
Overhead	-178	-68	-68	-68	-68	-68
Overige baten en lasten	0	0	-25	-40	-50	-80
Verkeer en vervoer	-4.653	-3.257	-3.683	-4.068	-4.077	-4.365
Parkeren	-142	-165	-178	-180	-183	-187
Economische havens en waterwegen	-650	-521	-537	-557	-574	-582
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-2.983	-2.075	-2.185	-2.179	-2.143	-2.093
Riolering	-2.461	-2.156	-2.210	-2.235	-2.264	-2.334
Afval	-4.545	-2.822	-2.768	-2.792	-2.823	-2.718
Milieubeheer	-20	-8	-14	-14	-14	-14
Begraafplaatsen en crematoria	-18	-15	0	0	0	0
Totaal Lasten programma	-15.649	-11.187	-11.767	-12.233	-12.296	-12.571
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Verkeer en vervoer	41	56	56	56	56	56
Parkeren	20	13	13	13	13	13
Economische havens en waterwegen	20	32	21	21	21	21
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	65	59	59	59	59	59
Riolering	0	-32	78	75	70	106
Afval	1.056	249	483	492	507	382
Begraafplaatsen en crematoria	15	0	0	0	0	0
Totaal Baten programma	1.217	377	710	716	726	636
Saldo programma voor bestemming	-14.432	-10.811	-11.057	-11.517	-11.571	-11.935
Storting in reserves	-147	-100	-80	-82	-82	-81
Onttrekking aan reserves	1.511	682	659	714	712	709
Saldo programma na bestemming	-13.068	-10.229	-10.478	-10.884	-10.941	-11.306

3.5. Programma 5: Dienstverlening

Portefeuillehouder: **College van Burgemeester & Wethouders**
Domein: **Publieksservice**
Programmamanager: **Edwin Kolen**

Visie

In 2020 helpen wij de klant op een moderne en efficiënte manier: digitaal waar het kan en persoonlijk waar de klant dat wil. Wij bieden kwaliteit, zijn zorgvuldig en snel. Onze dienstverlening is persoonsgericht, toegankelijk en biedt service over de gemeentegrenzen heen. We overtreffen de verwachtingen van de klant (intern en extern) en willen tevreden klanten.

Thema's

Dichtbij Inwoners en Met elkaar:

De focus bij de uitvoering van onze dienstverlening ligt op de klant. Wij voeren onze dienstverlening op een efficiënte en klantgedreven wijze uit. Onze dienstverlening is actueel en eigentijds. Onze houding naar de klant is proactief en meedenkend.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

Omgevingswet (vergunningen)

De omgevingswet zal naar verwachting vanaf 1 juli 2019 in werking treden. Deze wet voegt meer dan twintig wetten en honderden regelingen samen en heeft als doel het mooier, schoner en veiliger maken van de leefomgeving. Een kernpunt van het wetsvoorstel is het vroegtijdig samenwerken met de omgeving: inwoners, ondernemers en belangenorganisaties. Dit vraagt ook om een andere manier van werken bij onder andere vergunningverlening. Op dit moment is nog onvoldoende duidelijk wat dit precies zal gaan betekenen, maar de verwachting is wel dat meer vooraf zal worden afgestemd en minder gedurende het vergunningentraject. Dit vraagt mogelijk om een andere manier van de financiering van vergunningverlening.

Wet Private Kwaliteitsborging (PKB)

De Wet Private Kwaliteitsborging (PKB) wordt waarschijnlijk in 2018 ingevoerd. Deze wet hangt samen met de wet VTH. Stapsgewijs worden delen van het werk van bouw- en woningtoezicht bij de gemeenten overgeheveld naar marktpartijen. Door middel van private kwaliteitsborging gaat de markt zelf bouwkwiteit garanderen. Voor vergunningverlening betekent dit al met al dat gemeenten uiteindelijk de technische toets bij vergunningaanvragen niet meer zelf doen, maar dat dit overgelaten wordt aan de markt. Minder toetsing vooraf en meer toetsing achteraf. Het tempo daarvan en hoever de overheveling naar de markt uiteindelijk zal zijn, is op dit moment nog onduidelijk. Dit zal logischerwijs uiteindelijk ook (negatieve) gevolgen hebben voor inkomsten leges.

Verruiming belastinggebied

Als onderdeel van hervorming van het belastingstelsel heeft het kabinet in 2016 een eerste schets gegeven hoe een verschuiving van rijksbelastingen naar gemeentebelastingen vormgegeven zou kunnen worden. Argumenten voor deze verschuiving zijn o.a. versterking van de lokale democratie, vergroting van de doelmatigheid en de mogelijkheid die deze schuif biedt om de lasten op arbeid te verlagen met een positief effect voor de werkgelegenheid. Het uitgangspunt is dat de belastingdruk voor de inwoners niet omhoog mag gaan door de belastingschuif. De verhoging van de gemeentelijke lasten moet gelijktijdig plaatsvinden met een verlaging van de rijksbelastingen. Nadere uitwerking en besluitvorming over de verruiming van het belastinggebied is in handen van het nieuw te vormen kabinet.

Basis Registratie Personen

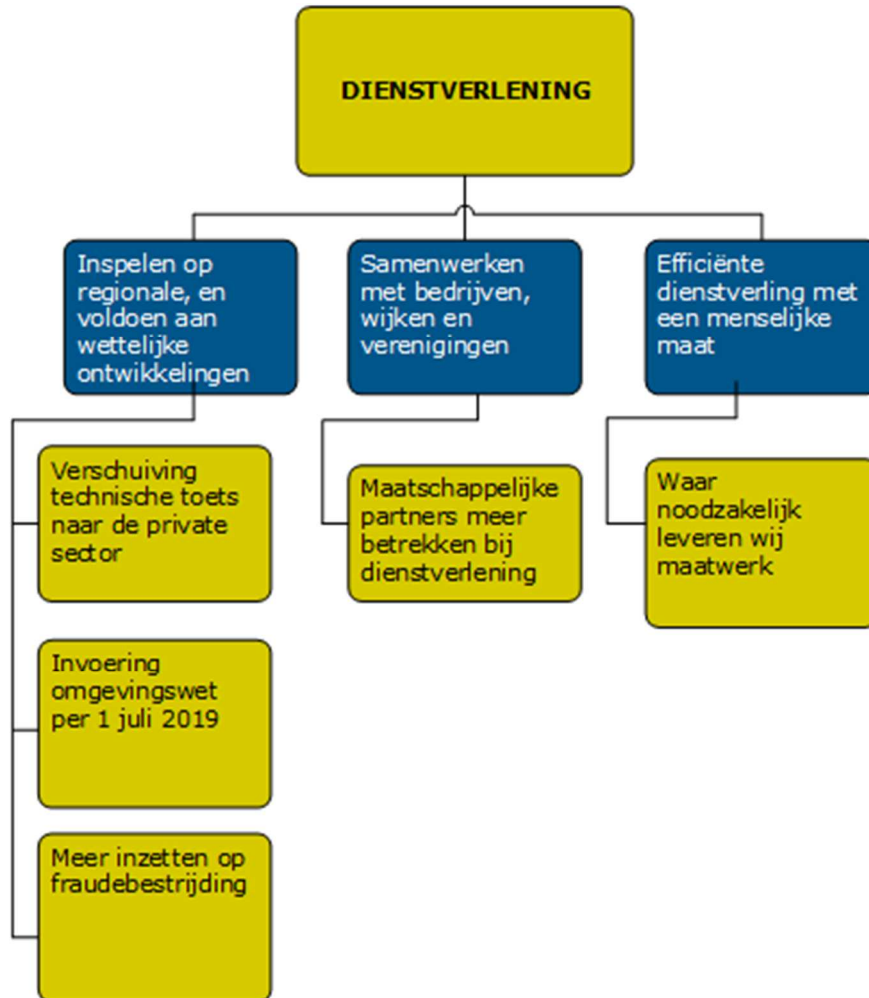
Eind 2021 moeten alle gemeenten van de BRP (Basis Registratie Personen voorheen GBA) overstappen op een landelijke registratie van personen (Operatie BRP). Dit maakt onder meer

plaatsonafhankelijke dienstverlening mogelijk. (bijvoorbeeld paspoort en rijbewijs aanvragen en ophalen in de gemeente naar keuze).

Fraudebestrijding

De Rijksoverheid wil veel meer in gaan zetten op fraudebestrijding.

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Inspelen op regionale, en voldoen aan wettelijke ontwikkelingen	
Verschuiving technische toets naar de private sector	Medio 2017 is gestart met een kostendekkendheidsonderzoek van de leges. Gemeenten mogen niet meer leges heffen dan de werkelijk gemaakte kosten. Door de ambtelijke fusie en de op handen zijnde verschuiving van de technische toets naar de private sector is het noodzakelijk om te beoordelen wat de gevolgen hiervan zijn voor de leges. Op het personele vlak hebben we eerder geanticipeerd op deze ontwikkelingen door te werken met een "flexibele schil". De verwachting is dat voor vergunningverlening 15% van de werkzaamheden naar de private

	sector zal gaan. Indien uit het kostendekkendheidsonderzoek blijkt dat de leges aangepast moeten worden zal hiervoor een voorstel voorgelegd worden aan de gemeenteraad.
Invoering omgevingswet per 1 juli 2019	We zullen deze ontwikkeling op de voet volgen en daar waar mogelijk anticiperen op de nieuwe wetgeving. Het is van belang om straks voldoende expertise in huis te hebben om de nieuwe taakvelden op een goede manier uit te kunnen voeren. Doordat wij werken met de eerder genoemde "flexibele schil" kunnen wij hier op anticiperen.
Meer inzetten op fraudebestrijding	Ook wij vinden dit thema van belang en willen identiteitsfraude tegengaan door het aanschaffen van documentscanners aan de balies. Ook gaan we de werkprocessen eerste inschrijving, controle brondocumenten, briefadres en adresonderzoek harmoniseren en aanscherpen.
Samenwerken met bedrijven, wijken en verenigingen	
Maatschappelijke partners meer betrekken bij dienstverlening	De contactfunctionaris bedrijven, wijken en verenigingen maakt in 2018 in samenwerking met onze maatschappelijke partners (bedrijven, verenigingen en inwoners) een plan hoe wij onze dienstverlening verder kunnen optimaliseren.
Efficiënte dienstverlening met een menselijke maat	
Waar noodzakelijk leveren we maatwerk	Daar waar het wettelijk mogelijk is, kunnen onze producten digitaal afgenomen worden. Indien huisbezoek noodzakelijk is dan doen we dat graag. Op het moment dat de wet meer mogelijkheden biedt zullen wij ook die producten digitaliseren.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	€ 300.000	2017: € 281.000
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In Euro's	€ 601,60	2017: € 615,60
Volkshuisvesting ruimtelijke ordening stedelijke vernieuwing	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	€ 670,60	2017: € 684,60
Kwalitatief goede uitvoering Wet WOZ	Het percentage bezwaren tegen WOZ-beschikking naar maximaal 3%	In %	3%	Indicator Teylingen
Kwaliteitsniveau huidige dienstverlening handhaven.	Benchmark met GovMetric gemeenten	Top 10	Top 10	Indicator Teylingen

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- www.kinggemeenten.nl
- www.e-overheid.nl
- www.operatiebrp.nl
- WOZ-wijzer, informatie voor raadsleden
- www.klantinfocus.nl/diensten/govmetric
- www.omgevingswetportaal.nl

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Dienstverlening						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Geen taakveld *	-574	0	0	0	0	0
Burgerzaken	-1.386	-1.863	-1.904	-1.921	-1.893	-1.893
OZB woningen	0	-251	-251	-251	-251	-251
OZB niet-woningen	0	-251	-251	-251	-251	-251
Wonen en bouwen	-933	-76	-76	-76	-76	-76
Totaal Lasten programma	-2.893	-2.441	-2.482	-2.499	-2.471	-2.471
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Geen taakveld *	906	0	0	0	0	0
Burgerzaken	662	596	596	456	456	456
OZB woningen	4.660	3.399	3.484	3.550	3.631	3.673
OZB niet-woningen	0	2.124	2.167	2.182	2.197	2.212
Parkeerbelasting	7	11	11	11	11	11
Belastingen overig	2.828	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
Openbare orde en veiligheid	88	88	88	88	88	88
Economische promotie	127	117	117	117	117	117
Riolering	2.584	2.634	2.682	2.729	2.777	2.825
Afval	4.250	4.192	3.895	3.895	3.895	3.895
Wonen en bouwen	1.419	998	1.100	998	998	998
Totaal Baten programma	17.532	16.858	16.839	16.726	16.870	16.975
Saldo programma voor bestemming	14.639	14.417	14.357	14.227	14.399	14.504
Storting in reserves	0	0	0	0	0	0
Onttrekking aan reserves	0	0	0	0	0	0
Saldo programma na bestemming	14.639	14.417	14.357	14.227	14.399	14.504

* In 2017 zijn taakvelden toegewezen aan uitgaven en inkomsten op basis van de BBV wijziging. In 2016 zijn er een aantal posten die niet kunnen worden toegewezen aan taakvelden.

3.6. Programma 6: Bestuur, Veiligheid en Financiën

Portefeuillehouder:	Burgemeester Carla Breuer Wethouder Kees van Velzen
Domein:	Bedrijfsvoering Buitenruimte
Programmamanager:	Hans Deul Marco Witkamp

Visie

Bestuur en Financiën

Teylingen staat voor een kwalitatief hoogwaardige dienstverlening waarbij we steunen op onze professie en deskundigheid. We willen met woord en daad een resultaatgerichte partner zijn. Intergemeentelijke samenwerking is van belang om de kwaliteit, continuïteit en beschikbaarheid van onze dienstverlening te kunnen garanderen, bijvoorbeeld en in het bijzonder door de ambtelijke samenwerking met Hillegom en Lisse. Die stelt ons tevens in staat om duurzaam talentvolle en kwalitatief goede medewerkers aan ons te binden en waarbij we hen ruimte voor ontwikkeling bieden en zorgen voor een lerende organisatie. We staan voor een moderne en vitale organisatie wat betreft medewerkers en middelen, waarbij we het beste uit beide naar boven willen halen.

Handhaving, openbare orde en Veiligheid

Samen met inwoners, ondernemers en de verschillende partners in de regionale veiligheidsketen werken we integraal aan het vergroten en professionaliseren van de (sociale- en fysieke) veiligheid en leefbaarheid. Inwoners zijn zelf voor een groot deel verantwoordelijk voor hun eigen veiligheid, maar natuurlijk is ook de gemeente daarvoor verantwoordelijk. Als zich problemen voordoen gaan we samen met onze inwoners en onze partners aan de slag met maatregelen om de veiligheid te verhogen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de aanpak van woninginbraken, het verhogen van de veiligheid op stations, regionale samenwerking van de boa's op gebied van de drank- en horecawet en het toepassen van de Wet Bibob. Voortzetting van het beleid, waarbij het uitgangspunt dat veiligheid een gedeelde verantwoordelijkheid is, is opgenomen in het Integraal Veiligheidsbeleid en de Handhavingsnota en dat geeft dit onderwerp de blijvende aandacht die het nodig heeft. Verdere professionalisering van de vergunningverlening, handhaving en toezicht op gebied van bouwen en verbouwen (de omgevingsvergunning) wordt in HLT verband opgepakt. Ook de voorbereiding op en daadwerkelijke inzet tijdens rampen en crises, wordt opgepakt vanuit één intergemeentelijke crisisorganisatie.

Thema's

Dichtbij Inwoners

Communicatie versterken

De gemeente Teylingen staat ook in deze raadsperiode voor grote opgaven en projecten waarmee veel geld is gemoeid. Tegelijkertijd verandert de rol van de gemeente in de samenleving en daarmee ook de relatie tussen overheid en haar stakeholders. De relatie tussen gemeente en samenleving is vaker gelijkwaardig en het vertrouwen moeten we als bestuur en organisatie verdienen. Het vraagt van ons als organisatie dat we aansluiten op wat leeft in de samenleving en in staat zijn om als netwerk te functioneren sámen met inwoners, ondernemers en instellingen. Deze transitie samen met de opkomst van nieuwe communicatietechnologieën vragen om extra communicatieve vaardigheden en om een continue proactieve houding met oog voor innovatie, zowel van de communicatieprofessionals als van de andere werknemers, de raad en de bestuurders.

In de kadernotitie 'de communicatieve kracht van een netwerkorganisatie' is dit uitgewerkt. Het uitvoeringsprogramma van deze kadernotitie loopt tot en met 2017. Voor de uitvoering in de periode 2015-2017 heeft de raad extra budget ter beschikking gesteld (in 2015, 2016 en 2017 een extra impuls van € 150.000). De transitie naar een communicatieve organisatie is in de afgelopen jaren goed opgestart en werpt zijn eerste vruchten af; we krijgen via de meting onder inwoners

steeds beter zicht op het effect van onze diverse communicatiemiddelen en optimaliseren onze middelenmix, inhoud, tone of voice en beeldkeuze. Binnen de diverse beleidsdomeinen groeit het bewustzijn van communitymanagement waardoor we wensen en ideeën uit de samenleving eerder meenemen in onze plannen zoals bij Kagerzoom. Het resultaat van de afgelopen drie jaren is een eerste aanzet tot de netwerkkracht die we als organisatie nodig hebben.

Teylingen ambieert een gelijkwaardige relatie met haar inwoners. Daarbij past de verdere doorontwikkeling van de communicatieve organisatie. Daarom, is het advies om in ieder geval voor 2018 opnieuw een extra budget op te nemen ten laste van de algemene reserve van € 150.000. Op dit moment wordt een één meting gehouden. De resultaten van de één meting worden zodra deze bekend zijn (september 2017) aangeboden ter bespreking, samen met een gericht uitvoeringsprogramma voor 2018.

Participatie stimuleren

De gemeente Teylingen wil graag een goede samenwerkingspartner zijn bij de uitwerking van maatschappelijke initiatieven. Samenwerking is noodzakelijk om tot effectief beleid te komen. De gemeente brengt partijen bij elkaar, verbindt en geeft waar mogelijk ruimte om taken en verantwoordelijkheden over te nemen. Naast wettelijke regelingen, inspraakprocedures en interactieve procedures voor het creëren van draagvlak voor plannen en beleid (burgerparticipatie) tekent zich de afgelopen jaren een derde vorm van participatie af. Het gaat hierbij om het stimuleren en faciliteren van initiatieven, de zogenaamde (overheids-) participatie waarbij de overheid één van de participanten is geworden. Het betreft hier een zelfstandige ontwikkeling van een veranderende maatschappij. Maar het is ook een politieke keuze: 'In hoeverre bepalen derden de inrichtingen en het beheer van, bijvoorbeeld, de openbare ruimte?'

Met Elkaar

Veiligheid

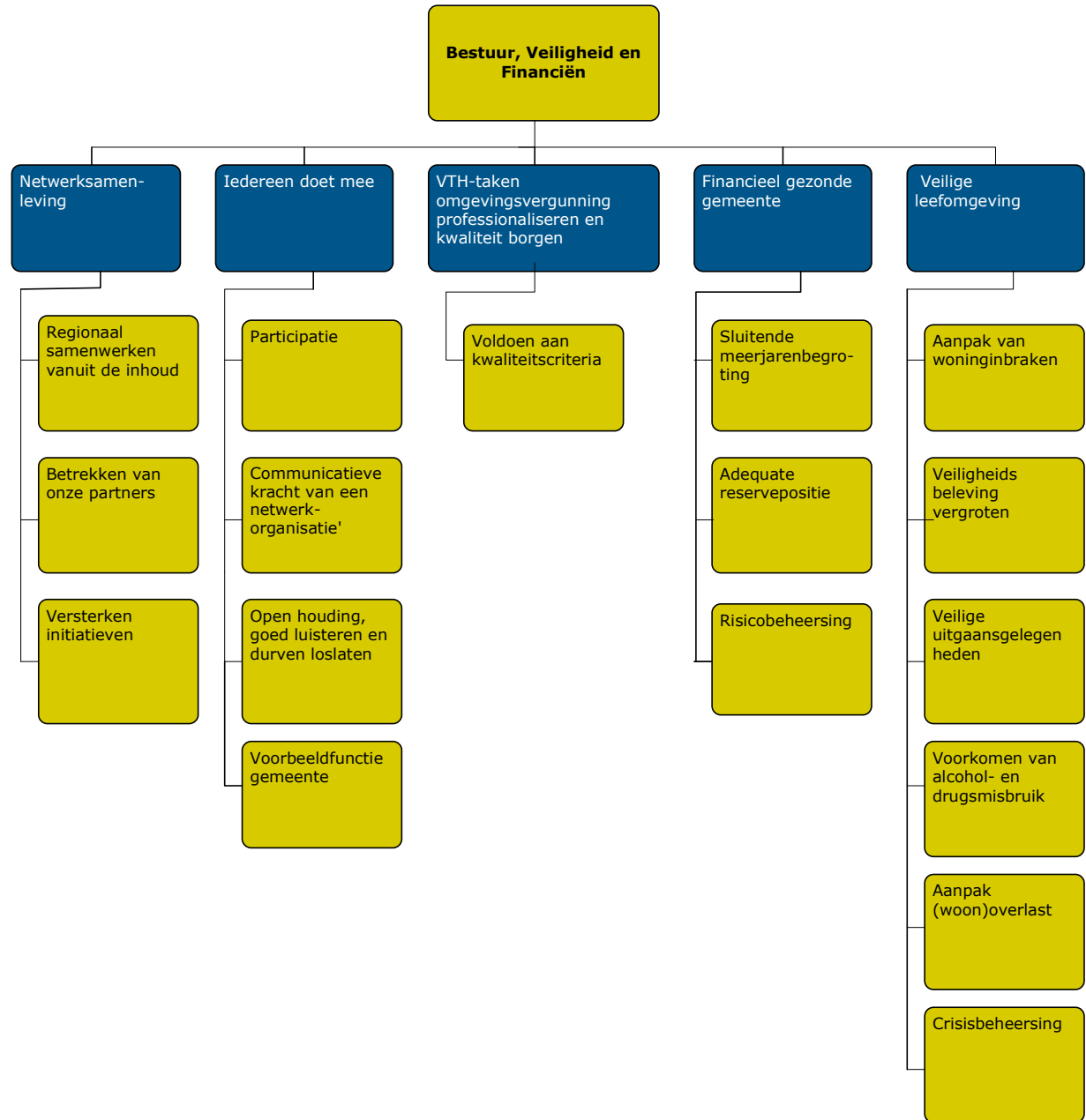
Veiligheid is van ons allemaal. Samen is veel meer te bereiken en daarom kunnen we niet zonder onze partners. Gezamenlijk signaleren, optreden, maar ook financieren is belangrijk om de veiligheid in de gemeente te versterken. Zo wordt er regionaal toezicht gehouden op de naleving van de drank- en horecawet en werken we samen met partners zoals politie, brandweer, jongerenwerk, zorgpartners en corporaties in de aanpak van overlast in de wijken. Het is van belang om zoveel mogelijk aan te sluiten op de belevingswereld van inwoners en ondernemers. De samenwerking binnen het Keurmerk Veilig Ondernemen en het gezamenlijk vervullen van de ogen- en orenfunctie (Burgernet, BuurtWhatsApp groepen) zijn hier een mooi voorbeeld van.

Welke externe ontwikkelingen spelen er?

- Op 3 maart 2016 heeft de raad ingestemd met de gemeenschappelijke regeling voor de ambtelijke fusie van Hillegom, Lisse en Teylingen. Per 1 januari 2017 is de werkorganisatie HLT Samen van start gegaan. De organisatie heeft de opgave om een nadrukkelijke impuls te geven aan de strategische positionering van de drie individuele gemeentebesturen én de drie gemeenten tezamen in de (grotere) regio. HLT Samen streeft daarnaast naar hogere kwaliteit, lagere kosten en minder kwetsbaarheid.
- Met ingang van het jaar 2022 wordt de precariobelasting op ondergrondse leidingen afgeschaft. Voor Teylingen betekent dit een gederfde inkomst van € 2,6 miljoen.
- De zes colleges van de Duin- en Bollenstreek werken samen in een crisisorganisatie om efficiënter hulp te verlenen tijdens rampen of crises. De nieuwe kijk op de crisisbeheersing (Bevolkingszorg 2.0) zorgt voor een veranderde werkwijze, waarbij de actieve zorg ingezet wordt voor niet zelfredzamen en meer gesteund wordt op de improvisatiekracht van medewerkers en inwoners.
- Inmiddels is er een gewijzigd wetsvoorstel VTH (vergunningverlening/toezicht/handhaving). De belangrijkste wijziging van dit aangepaste wetsvoorstel is dat kwaliteitscriteria niet worden vastgelegd in landelijke regels. De gemeentelijke kwaliteitsborging wordt vastgelegd in een verordening. IPO en VNG hebben een modelverordening ontwikkeld voor het vastleggen van de kwaliteitscriteria. Planning is dat deze verordening begin 2017 door de raden kan worden vastgesteld. Naar verwachting zal de Omgevingswet in het voorjaar 2019 in werking treden. Bij invoering van deze wet krijgen gemeenten extra taken. Zo worden zij het bevoegd gezag voor een aantal "groene wetten" zoals de Waterwet en de Natuurbeschermingswet. Wetten waarvan nu de minister van Economische Zaken bevoegd gezag is.

- Het stimuleren en faciliteren van initiatieven, de zogenaamde (overheids-) participatie waarbij de overheid één van de participanten is geworden betreft een zelfstandige ontwikkeling van een veranderende maatschappij. Maar het is ook een politieke keuze: 'In hoeverre bepalen derden de inrichtingen en het beheer van, bijvoorbeeld, de openbare ruimte?'

Wat willen we bereiken?

Wat gaan we ervoor doen?

Beleidsdoel	
Afgeleid beleidsdoel	Wat gaan we ervoor doen?
Netwerksamenleving	
Regionaal samenwerken vanuit de inhoud	We zetten ons in op het daadwerkelijk realiseren van de 36 strategische samenwerkingsafspraken. Voortgang op dit vlak vinden wij van het allergrootste belang.
Betrekken van onze partners	In regionaal verband sturen wij en willen wij grip houden op de gemeenschappelijke regelingen.
	We organiseren een tijdige, juiste en volledige (actieve) informatiestroom naar de Raad. Dit brengt onze Raad in positie om nieuwe kaders te stellen.
Versterken initiatieven	De gemeente staat open voor initiatieven uit de maatschappij en stimuleert, steunt en faciliteert deze initiatieven daar waar mogelijk.
Iedereen doet mee	
Participatie	Als gemeente staan we voor ingrijpende taken waarbij we de oplossing niet zelf bedenken, maar zoveel mogelijk samen met de bewoners, bedrijven en instellingen. Daarin zijn we vooraf alert op het managen van verwachtingen en het betrekken van de juiste stakeholders. We passen actief onze rol aan naar gelang er meer of minder zelfredzaamheid mogelijk is. Bij participatietrajecten gaan we nadrukkelijk na op welke wijze we jongeren een stem kunnen geven.
	Komen tot een visie op participatie met concrete doelen en acties voor 2017/2018 en een doorkijkje naar 2018 en verder. De huidige situatie is in 2017 compact in kaart brengen met behulp van een strategieplaat. In overleg met betrokken partijen worden doelen opgesteld voor de periode 2017-2018. Starten verkenning voor de periode na 2018 omtrent het thema participatie.
Kadernotitie 'de communicatieve kracht van een netwerkorganisatie'	Er is een uitvoeringsprogramma opgesteld voor 2015-2016-2017. De uitvoering verloopt op schema. Een aantal punten blijft belangrijk om de communicatieve kracht te stimuleren: <ul style="list-style-type: none"> • Er loopt op dit moment een één meting (evaluatie) van de effecten van de nieuwe communicatiemethoden zoals beschreven in de kadernotitie communicatie. Conclusies en aanbevelingen en concrete acties worden aangeboden aan de gemeenteraad. Uitgangspunt is dat we de aanbevelingen van de één meting opvolgen. • Inzet van team Teylingen (burgerpanel) om voeling te houden met wat leeft in de samenleving. Daarmee peilen we bij complexe projecten de sentimenten in de omgeving of halen input op voor beleidsvraagstukken. • Gemeente Teylingen op de kaart zetten in de regio en landelijk rondom thema's als participatie en duurzaamheid. • Strategische agenda van de gemeente met professionele redactievoering/content strategie (corporate communicatie) ondersteunen.
Open houding, goed luisteren en durven loslaten	We investeren in bewustwording van de verschillende rollen en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn. Van medewerkers wordt verwacht dat ze zich flexibel opstellen en meebewegen in diverse netwerken, in staat zijn dilemma's te delen en verwachtingen te managen. Daarop moet ons communicatieve optreden optimaal aansluiten. Concrete acties daarvoor zijn: <ul style="list-style-type: none"> • Training voor medewerkers van de Domeinen: basis vaardigheden communicatiebeleid en projecten.

	<ul style="list-style-type: none"> • Doorontwikkelen en uitrollen van en het werken met Monitoring/sentimentenanalyse (via HowAboutYou) om omgevingsmanagement te faciliteren. <p>Ook de organisatie ontwikkeling van HLTsamen is gericht op stimuleren van een verbindende houding (en gedrag).</p>
Aansluiten bij gewenste communicatiekanalen ; ook social media	<p>Om alle doelgroepen te bereiken, gebruiken we passende en moderne communicatiemiddelen. Zo staan we zoveel mogelijk in verbinding met wat er speelt in de samenleving en kunnen we hierop snel en adequaat reageren. Dit doen we door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Overall online strategie /marketing communicatiebeleid op te stellen bewegingen en resultaten in projecten en campagnes meetbaar te maken en te analyseren. • Doorontwikkeling huidige social media beleid (kanaalstrategie: verschuiving offline naar online communicatiebudget, uitvoeren digitale dialoog o.a. Instagram, Facebook, Twitter). • Kennis sessies social media en omgevingscommunicatie voor medewerkers die werken voor Teylingen. • Een nieuw content management systeem aanschaffen en implementeren. Het nieuwe systeem gaat een impuls geven aan de digitale ontwikkeling van Teylingen.
De gemeente als communicatieve netwerkorganisatie.	<p>We coachen, adviseren en ondersteunen bestuur en organisatie in het verder versterken van de communicatieve kracht. Dit doen we door het omgevingsbewustzijn en de communicatieve vaardigheden verder te vergroten (met training en coaching zie hier boven).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daarvoor gebruiken we het bewezen methode voor omgevingsgericht werken: Factor C (communicatie). • De communicatieprofessionals ondersteunen medewerkers met strategische kennis, nieuwe werkvormen en cross-mediale communicatie (waarbij uitingen elkaar versterken). • Projecten met een hoog maatschappelijk belang en complexiteit worden krijgen ondersteuning van een communicatieprofessional. Voorbeelden zijn thema's als: <ul style="list-style-type: none"> ➤ Bereikbaarheid. Denk aan Herenweg Warmond, ontwikkelingen rondom Stations, Fiets/wandelroute Wasbeekerlaan; ➤ Ruimtelijke ontwikkeling. Denk aan windmolens AKZO, Industriekade, Kagerzoom, Watertuin, Leidse Ommelanden; ➤ Maatschappelijke vraagstukken. Denk aan Sportpark Elsgeest, vestigen en statushouders, integratie en participatie, schulddienstverlening, dementievriendelijke gemeente, armoede pact uitplaatsing STV. <p>Door de aantrekkende markt nemen de ruimtelijke ontwikkelingen in de gemeente toe en dus ook het aantal complexe vraagstukken met een maatschappelijk belang. Dat zorgt voor een grotere adviesvraag aan communicatie vanuit de Domeinen voor gemeente Teylingen.</p>
Voorbeeldfunctie gemeente	<p>Open en integer handelen staat bij het gemeentebestuur centraal. Jaarlijks is er een training over integriteitsdilemma's. Bij de wisseling van de gemeenteraad en het college in 2018 wordt speciale aandacht besteed aan integriteit in het openbaar bestuur.</p>
VTH-taken omgevingsvergunning professionaliseren en kwaliteit borgen	
Voldoen aan kwaliteitscriteria 2.1	<p>Wet Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) Op 16 april 2016 is de wet VTH in werking getreden. Deze wet dwingt de gemeenten te voldoen aan kwaliteitseisen als het gaat over vergunningen, toezicht en handhaving. Zo worden de gemeenten verplicht een kwaliteitsverordening vast te stellen en indien nodig een</p>

	<p>verbeterplan hoe ze dat gaan bereiken. Na vaststelling van deze verordening (2017) gaan we aan de slag met het verbeterplan. In 2018 zal zeker een deel van de implementatie daarvan aan de orde zijn. De Wet Private Kwaliteitsborging (PKB) wordt waarschijnlijk in 2018 ingevoerd. Deze wet hangt samen met de wet VTH. Stapsgewijs worden delen van het werk van bouw- en woningtoezicht bij de gemeenten overgeheveld naar marktpartijen. Door middel van private kwaliteitsborging gaat de markt zelf bouwkwaliteit garanderen. Voor toezicht betekent dit al met al dat gemeenten uiteindelijk delen van het toezicht bij bouwactiviteiten niet meer zelf doen, maar dat dit overgelaten wordt aan de markt. Het tempo daarvan en hoever de overheveling naar de markt uiteindelijk zal zijn, is op dit moment nog onduidelijk. Ook is het vooralsnog onduidelijk wat de wet PKB voor de handhaving van de bouwtechnische regelgeving betekent.</p>
Financieel gezonde gemeente	
Sluitende meerjarenbegroting	<p>Het in evenwicht houden van het huishoudboekje blijft een continue uitdaging. Als ingrijpende maatregelen nodig zijn gaan wij deze niet uit de weg. Hierover gaan wij met de Raad via de kadernota in overleg. Structureel evenwicht op een verantwoorde manier is ons uitgangspunt.</p> <p>Om een sluitende meerjarenbegroting te bereiken hanteren wij de in het coalitieakkoord afgesproken viertrapsraket:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vermindering van kosten door efficiënter (samen) te werken; 2. Zorgen voor extra inkomsten (profijtbeginsel, meer kostendekkendheid, subsidies); 3. Maatregelen die zorgen voor structureel lagere kosten (bewust minder doen); 4. Extra bijdrage van de inwoners, als dit echt niet anders kan (OZB, invoering nieuwe belastingen). <p>Met de 1e en 2e voortgangsrapportages informeren we de raad over de verwachte ontwikkeling van het begrotingssaldo c.q. de uitkomst van de jaarrekening en doen we voorstellen die ervoor moeten zorgen dat de jaarrekening geen tekort vertoont.</p>
Adequate reservepositie	<p>Bij de begroting 2018 is tevens de nota reserves en voorzieningen geactualiseerd. Jaarlijks bij de begroting en jaarrekening en indien nodig bij de voortgangsrapportages doen we verslag van het verloop en de ontwikkelingen.</p>
Risicobeheersing	<p>Het managen van risico's is een doorlopend proces. We geven hier uiting aan door:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gesprekken te voeren op alle afdelingen om medewerkers bewust te maken van risico's; • De belangrijkste risico's te identificeren en vast te leggen; • De geïdentificeerde risico's te monitoren; • Uniform te rapporteren in de Planning en Control documenten over de geïdentificeerde risico's. • Ook voeren wij interne controlewerkzaamheden uit op de meest -belangrijke processen binnen de gemeente om de getrouwheid en rechtmatigheid van ons eigen handelen te kunnen waarborgen. De accountant geeft jaarlijks in haar managementletter een oordeel over de kwaliteit van onze interne beheersmaatregelen.
Veilige leefomgeving	
Aanpak van woninginbraken	<p>Vier keer in het jaar zijn er gerichte preventieacties (voor de vakantieperiodes en de donkere dagen), om zo het bewustzijn van de inwoners te vergroten. Te denken valt aan inzet van social media, versturen van besmettingsbrieven, gebruik van reverse graffiti</p>

	(duurzame teksten op straat) en preventieposters op lokale punten. De politie zet hierbij de witte voetjes actie in en we sluiten aan op de landelijke communicatiecampagnes.
	Het opsporen van inbrekers door gerichte surveillance op hotspots en hottimes, focus op veelplegers, internetsurveillance en de inzet van mobiele alarminstallaties (mobeye).
Veiligheidsbeleving vergroten	Communicatie over veiligheid dichter bij de beleving brengen door aan te sluiten op specifieke doelgroepen en prioriteiten, delen van ervaringen van inwoners en ondernemers en de inzet van sociale media.
	Rondom de babbeltrucs wordt ingezet op communicatie, o.a. door foldermateriaal te verspreiden onder de doelgroep en het onderwerp op te nemen in het project "Comfortabel & Veilig Wonen". Daarnaast sluiten we aan bij het donkere dagen offensief.
	Minimaal 1x per jaar een wervingsactie om het aantal deelnemers aan Burgernet in de gemeente te vergroten.
	Het faciliteren van BuurtWhatsApp groepen door o.a. het plaatsen van borden.
	Tweejaarlijks de stand van zaken veiligheid en veiligheidsgevoel en de resultaten hiervan vertalen in het veiligheidsbeleid.
	Voortzetten van het Keurmerk Veilig Ondernemen (KVO) met de ondernemers, politie en brandweer. Het winkelgebied van Sassenheim en Voorhout veilig en leefbaar houden, door het organiseren van trainingen, het oprichten van een BHV collectief en het doorvoeren van kleine aanpassingen in de buitenruimte (wordt bepaald op basis van een jaarlijkse schouw).
Veilige uitgaansgelegenheden	Borgen van veilig uitgaan, door voortzetting van het horecaconvenant (KVU), gericht toezicht en het optreden tegen excessen.
	Borgen van veilige evenementen, door integrale voorbereiding, toezicht en controle van/op evenementen.
	Toepassen van het Bibob beleid, waarbij de integriteit van ondernemers wordt onderzocht.
Voorkomen van alcohol- en drugsmisbruik	Het geven van voorlichting aan specifieke doelgroepen (o.a. sportverenigingen), het toepassen van de Haltafdoening door de boa's en politie, en het bevorderen van eigen initiatieven van sportverenigingen en horeca, zoals de aanpak van alcoholcontrole (vervolg mystery guests).
	Controle op de naleving van de regels in de DWH door voortzetting van de intergemeentelijke BOA pool.
	Toepassen van het sluitingsbeleid (woningen en lokalen) op basis van de Opiumwet.
Aanpak (woon)overlast	Vanuit ervaring van de praktijk in samenwerking met onze partners bijdragen aan de actualisatie van de Algemeen Plaatselijke Verordening.
	Voortzetting van de aanpak tegen huiselijk geweld door inzet van het huisverbod waarbij gemeente, politie, ggd en het openbaar ministerie samenwerken.
	Beperken van overlast door verwarde personen door de inzet van een regionale opvangvoorziening in samenwerking met de ggz en de politie.
	De samenwerking met politie, NS en Prorail op basis van het veiligheidsarrangement op de stationsgebieden voortzetten om zowel de objectieve- als de subjectieve veiligheid op de stations te verbeteren. Hierbij valt te denken aan de acties tegen fietsendiefstal zoals de inzet van posters en lokfietsen door de politie. Ook graveeracties en aanvullend toezicht door politie en BOA maken deel uit van de acties. Technisch of persoonlijk toezicht vormt hierbij het sluitstuk, zoals de

	inzet van cameratoezicht en beveiligde fietsenstalling met warm toezicht.
	Voortzetting van de integrale aanpak rondom jeugd in de buitenruimte, waarin gemeente, politie en jongerenwerkers samenwerken en zo problematiek voorkomen en zicht houden op de jeugd en hotspots.
Crisisbeheersing	Jaarlijks medewerkers opleiden en oefenen in de koude fase (rampenbestrijding) volgens het gezamenlijk opleidingsplan.
	Per jaar een bestuurlijke oefening houden waarbij de kennis en vaardigheden versterkt worden.
	Per kwartaal een alarmeringsoefening houden waaruit blijkt dat de minimaal benodigde bezetting gehaald is.

met Wie werken we samen?

- *Holland Rijnland* staat ten dienste van de veertien deelnemende gemeenten en geeft invulling aan de lobby- en platformrol. Holland Rijnland streeft ernaar ambtenaren en bestuurders van de aangesloten gemeenten op de kansrijke opgaven nog meer onderling met elkaar te verbinden én met het bedrijfsleven, onderwijs, de provincie en het Rijk. En samenwerking in verschillende allianties te stimuleren en organiseren zodat gemeenten – voor zichzelf en voor elkaar – betere resultaten realiseren.
- *Stichting RIJK*. Inkoop bij RIJK is een partnerschap waarin o.a. alle gemeenten in de Bollenstreek deelnemen. RIJK werkt intensief en constructief samen met de gemeenten om optimale resultaten te halen uit de verwervingstrajecten. Hiervoor heeft RIJK een speciale methode ontwikkeld waarmee met de klant gezocht wordt naar de beste oplossing op de markt voor de behoefte van onze interne klant (zie ook advies en begeleiding). Bij de verwervingstrajecten staan de doelstellingen van de gemeentelijke organisatie voorop. RIJK wil ook een hulpmiddel zijn om gemeenten in staat te stellen deze doelstellingen te bereiken en om meer maatschappelijk effect voor de burger te halen uit verminderde beschikbare middelen. Ons partnerschap met Stichting Rijk draagt bij aan de doelstelling van een financieel gezonde gemeente.
- *Veiligheidsregio Hollands Midden* behartigt de belangen van de gemeenten binnen de regio Hollands Midden op het terrein van politie, brandweer, rampenbestrijding en het realiseren van een gecoördineerde inzet bij crises en rampen betrokken organisaties, instellingen en diensten. De Veiligheidsregio geeft invulling aan de multidisciplinaire afstemming en advisering op het gebied van veiligheid, zoals bij publieksevenementen.
- *Werkorganisatie HLT Samen*. Vanaf 2017 is de werkorganisatie van start gegaan. Deze vormt de ambtelijke organisatie voor Hillegom, Lisse en Teylingen.

Prestatie-indicatoren

Taakveld	Naam Indicator	Eenheid	Begroting 2018	Aangetroffen in "Waar staat je gemeente"
Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	0,13	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	0,13	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	17,19	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	0	n.v.t.
Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	11,4	n.v.t.

Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 10.000 jongeren	189,1	2016: 189,1
Veiligheid	Harde kern jongeren	Aantal per 10.000 inwoners	1,2	2014: 1,2
Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 1.000 inwoners	0,7	2015: 0,7
Veiligheid	Gewelddismisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	3,3	2016: 3,3
Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	3,1	2015: 3,1
Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	3,7	2016: 3,7

Wat zijn de voor dit hoofdstuk relevante documenten?

- College programma 'Samen Krachtig Verbinden' annex Kadernota 2015-2018
- Regionaal crisisplan
- Rapportages bevolkingszorg VRHM
- Integraal veiligheidsbeleid 2014-2017
- Veiligheidsjaarplan 2017
- Sluitingsbeleid art. 13b Opiumwet
- Bibob beleidslijn
- Handhavingsnota 2013-2016
- Mei circulaire gemeentefonds, juni 2016
- Bedrijfsplan HLT Samen en gemeenschappelijke regeling, maart 2016.
- Rapport 'Wisselwerking, naar een betere wisselwerking tussen gemeenteraden en de bovengemeentelijke samenwerking', december 2015, Raad voor het Openbaar Bestuur
- Begroting Holland Rijnland 2017
- Kadernotitie Communicatie november 2015

Wat mag het kosten?

Baten en lasten voor programma Bestuur, Veiligheid en Financiën						
€ x 1.000						
Lasten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Geen taakveld *	-39	0	0	0	0	0
Bestuur	-2.952	-1.260	-908	-746	-620	-620
Overhead	-3.192	-9.667	-9.593	-9.128	-8.927	-8.866
Treasury	-8.605	-9.318	-497	-403	-505	-434
Overige baten en lasten	-17	801	676	696	698	698
Crisisbeheersing en brandweer	-2.305	-2.608	-2.585	-2.605	-2.594	-2.593
Openbare orde en veiligheid	-1.035	-746	-851	-859	-847	-847
Wonen en bouwen	-1.091	-64	-56	-56	-56	-56
Totaal Lasten programma	-19.236	-22.861	-13.814	-13.100	-12.851	-12.718
Baten	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Geen taakveld *	-223	0	0	0	0	0
Bestuur	17	11	11	11	11	11
Overhead	58	99	99	99	99	99
Treasury	13.100	14.429	4.256	4.174	4.178	4.131
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	41.022	38.917	40.252	40.603	40.975	40.984
Overige baten en lasten	11	13	13	13	13	13
Crisisbeheersing en brandweer	214	211	217	217	217	217
Wonen en bouwen	-39	0	0	0	0	0
Totaal Baten programma	54.162	53.680	44.847	45.116	45.492	45.454
Saldo programma voor bestemming	34.926	30.818	31.033	32.016	32.642	32.737
Storting in reserves	-166	-668	-67	-65	-61	-57
Onttrekking aan reserves	1.224	1.241	779	379	227	223
Saldo programma na bestemming	35.983	31.392	31.745	32.329	32.808	32.902

* In 2017 zijn taakvelden toegewezen aan uitgaven en inkomsten op basis van de BBV wijziging. In 2016 zijn er een aantal posten die niet kunnen worden toegewezen aan taakvelden.

4. Paragrafen

4.1. Paragraaf Lokale heffingen

Inleiding

De paragraaf lokale heffingen bevat, overeenkomstig het BBV een overzicht van het beleid inzake de lokale heffingen, de relevante ontwikkelingen die van invloed zijn op de tarieven en een verantwoording over de mate van kostendekkendheid van tarieven inclusief de uitgangspunten die daarbij zijn gehanteerd. Daarnaast wordt een overzicht op hoofdlijnen gepresenteerd van de diverse heffingen, de lokale lastendruk en een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid. In de Gemeentewet en een aantal bijzondere wetten is geregeld welke heffingen (belastingen en retributies) een gemeente mag opleggen. De gemeenteraad bepaalt de hoogte van het tarief en welke van die heffingen ook daadwerkelijk worden geheven.

Belastingen

De Gemeentewet geeft een limitatieve opsomming van de belastingen die een gemeente mag heffen. Tegenover een belasting staat geen rechtstreekse individuele tegenprestatie van de overheid. De opbrengsten dienen als algemeen dekkingsmiddel. Onze gemeente heft de volgende belastingen: onroerende zaakbelastingen (OZB), roerende zaakbelastingen, forensenbelasting, precariobelasting en parkeerbelasting. Teylingen maakt geen gebruik van de wettelijke mogelijkheden om hondenbelasting en toeristenbelasting te heffen.

Rechten

Rechten zijn betalingen voor een geleverde of een bewezen dienst. Hiervan zijn de tarieven in principe volledig kostendekkend. Het is niet toegestaan een meer dan kostendekkend tarief te hanteren. In Teylingen worden afvalstoffenheffing, rioolheffing, leges, marktgeld en havengeld als rechten geheven.

In de raadsvergadering van december 2017 worden de belastingverordeningen 2018 voor de bijstelling van de tarieven voorgelegd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- De minister van BZK en de staatssecretaris van Financiën hebben op 24 juni jl. aan de Tweede Kamer een brief gestuurd met daarin overwegingen die een rol zouden kunnen spelen bij de hervorming van de gemeentebelastingen. Vervolgens worden bouwstenen gepresenteerd hoe zo'n hervorming vormgegeven zou kunnen worden en wat de uitkomsten daarvan zijn. In hoofdlijnen komen de voorstellen hierop neer:
  - a. Herinvoering van de OZB voor gebruikers van woningen.
  - b. Invoering van een gemeentelijke belasting voor ingezetenen van 18 jaar en ouder.
  - c. Afschaffing van de Roerende woon- en bedrijfsruimte belasting, de baatbelasting, de forensenbelasting, de hondenbelasting en de reclamebelasting.
  - d. De precariobelasting op kabels en leidingen wordt afgeschaft
  - e. De normen voor het vermogen bij de kwijtschelding worden geharmoniseerd: er wordt uitgegaan van het vermogensbegrip van art. 34 van de Participatiewet.Er is nog geen voortgang in de nieuwe ontwikkelingen in de hervormingen.
- De inkomsten uit leges zullen verder teruglopen doordat de markt zelf de verantwoordelijkheid gaat dragen voor de bouwtechnische kwaliteitsborging van het bouwwerk. De kosten verdwijnen uit de gemeentebegroting, waardoor de leges worden verminderd.

Wat willen we bereiken?

- Belastingaanslagen worden tijdig, volledig en juist opgelegd.
- Afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zijn kostendekkend.
- De tarieven OZB stijgen alleen als daartoe zwaarwegende redenen zijn.

Wat gaan we ervoor doen?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2018
Belastingaanslagen worden tijdig, volledig en juist opgelegd.	Aanslagen OZB, riool- en afvalstoffenheffing op één biljet. 98% van de aanslagen wordt voor 28 februari verzonden.	Regievoering op de activiteiten die door Belastingen Bollenstreek (centrumgemeente Noordwijk) worden uitgevoerd. Planning en normen zijn vastgelegd in een dienstverleningsovereenkomst.
Afvalstoffenheffing, rioolheffing en leges zijn kostendekkend.	Alle kosten die op basis van de regelgeving verhaald mogen worden, worden ook daadwerkelijk toegerekend.	De berekening van de kostendekkend van rioolheffing is aangesloten met Gemeentelijk Rioleringsplan.

Uitgangspunten voor de kostenopbouw en de tarieven van de lokale heffingen

Maximaal toe te rekenen overhead

Met ingang van de begroting 2017 dienen alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces centraal te worden verantwoord op het taakveld overhead. In tegenstelling tot voorgaande begrotingen wordt de overhead niet meer toegerekend aan de betreffende kosten. De gemeente dient een uniforme systematiek vast te stellen op basis waarvan (een deel van) de overhead wordt toegerekend aan de tarieven.

De overhead waarmee in Teylingen mag worden gerekend bestaat voor het overgrote deel uit een HLTsamen-deel en een veel kleiner specifiek Teylings deel (onder andere de kosten van huisvesting en kapitaallasten van oude bedrijfsvoeringsinvesteringen). Op basis hiervan komen we tot een maximaal toegestane opslag per direct toegerekende voltijds medewerker (fte). Deze opslag is een maximum. De gemeente mag wel een lagere opslag hanteren, maar géén hogere. De gemeente Teylingen kiest ervoor om onder de maximale opslag te blijven. Voor de afvalstoffenheffing en rioolheffing hanteren we een opslag voor overhead van € 32.000,- per fte. Voor de berekening van de kostendekkendheid van de leges hanteren we een gemiddeld uurtarief van € 86,-.

Financiële uitgangspunten

- Overeenkomstig de kadernota 2018-2021 wordt rekening gehouden met een inflatiepercentage van 1,3%. Consequent aan deze beredenering worden in de meerjarenbegroting 2018 – 2021 ook de roerende zaakbelastingen, forensenbelasting, parkeerbelasting en het marktgeld geïndexeerd.
- Bij de berekening voor de kostendekkenheid van de leges wordt uitgegaan van een uurtarief van € 86,-.
- Voor 2018 gaan we uit van de directe formatie zoals deze vóór de vorming van HLTsamen werkzaam was voor de producten waarvan de kosten via de leges worden verhaald.
- In de tariefsopbouw wordt bij de afvalstoffenheffing en rioolrecht met een opslag voor overhead van € 32.000 per fte gerekend.
- De kosten voor straatvegen/straatreiniging worden voor 33% toegerekend aan de afvalstoffen- en rioolheffing.
- De kosten voor kwijtschelding worden in mindering gebracht op basis van de ervaringsgegevens. In totaal wordt er ongeveer € 150.000,- kwijtgescholden dat meegerekend wordt in de berekening van de tarieven. De totale perceptiekosten bedragen € 226.000 en worden toegerekend naar rato van de opbrengsten.

Wat zijn de opbrengsten?

Bedragen x € 1.000						
Lokale heffingen	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Belastingen						
OZB	5.566	5.522	5.650	5.732	5.828	5.885
RZB	8	10	10	10	10	10
Forensenbelasting	127	117	117	117	117	117
Precariobelasting	2.820	2.690	2.690	2.690	2.690	2.690
	8.521	8.340	8.467	8.549	8.645	8.702
Rechten						
Marktgeden	31	37	37	37	37	37
Parkeerbelasting	7	11	11	11	11	11
Haven- en kadegelden	17	22	22	22	22	22
Leges	661	596	596	456	456	456
Bouwleges	1.419	998	1.100	998	998	998
Leges OOV	88	88	88	88	88	88
Afvalstoffenheffing	4.250	4.192	3.895	3.895	3.895	3.895
Rioolrechten	2.584	2.634	2.682	2.729	2.777	2.825
	9.057	8.578	8.431	8.236	8.284	8.332
Totaal	17.578	16.917	16.898	16.785	16.930	17.034

Onroerende Zaakbelastingen (OZB)

De tarieven worden aangepast aan de gemiddelde daling of stijging van de WOZ-waarde. De hertaxatie van alle WOZ-objecten vindt jaarlijks plaats. Voor 2018 geldt de waarde naar het prijspeil van 1 januari 2017. Bij een verwachte stijging van de WOZ-waarden van de panden moeten de tarieven dalen om dezelfde opbrengst te kunnen halen. Andersom geldt ook dat bij een daling van de WOZ-waarden de tarieven zullen stijgen. De definitieve tariefberekening wordt opgenomen in het voorstel belastingverordeningen 2018.

Roerende Zaakbelastingen

De tarieven voor eigenaren en gebruikers van roerende zaken zoals woonschepen en woonwagens zijn gelijk gesteld aan de tarieven voor eigenaren en gebruikers van onroerende zaken. Voor de belastingheffing maakt het hierdoor niet uit of iemand eigenaar of gebruiker is van een roerende zaak of een onroerende zaak.

Rioolheffing

De rioolheffing heeft als doel de kosten te financieren voor het in stand houden van het riool. Uit de opbrengsten van de heffing worden zowel de exploitatielasten als de kosten van de vervanging van het bestaande rioolstelsel bekostigd. Begin dit jaar is het Integraal Afval WaterKeten Plan (IAWKP) 2017-2021 vastgesteld. Al eerder is besloten om met ingang van 1 januari 2014 jaarlijks de tarieven met € 3,- te verhogen. Bij de Kadernota is besloten gemeentelijk rioleringsplan tarieven voor de rioolheffing voor 2018 te verhogen met het bedrag van € 3,-.

bedragen x € 1.000					
Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
Directe kosten taakveld Riool	1.869	1.935	1.975	2.014	2.084
Straatreiniging (1/3 deel)	71	105	106	107	107
Tractie	22	22	22	21	21
Overhead	96	96	94	91	91
Directe personeelskosten	149	149	146	142	142
Perceptiekosten (Belasting Samenwerking)	48	47	47	47	47
Kwijtschelding	32	32	32	32	32
BTW	314	373	382	392	406
Egalisatievoorziening	32	-78	-75	-70	-106
Totaal lasten	2.634	2.682	2.729	2.777	2.825
Rioolheffing	2.634	2.682	2.729	2.777	2.825
Totaal baten	2.634	2.682	2.729	2.777	2.825
Kostendeckingspercentage	100%	100%	100%	100%	100%

Het verloop van de egalisatievoorziening riool geeft het volgende beeld:

Voorziening egalisatie riool Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	302	334	256	180	111
Dotatie / onttrekking	32	-78	-75	-70	-106
Stand per 31 december	334	256	180	111	5

Afvalstoffenheffing

Op grond van de wet Milieubeheer heeft de gemeente een inzamelverplichting bij elk perceel waar huishoudelijke afvalstoffen kunnen worden geproduceerd. De burger betaalt hiervoor een afvalstoffenheffing. De opbrengsten mogen de kosten niet overstijgen. Wij stellen voor om het tarief voor de afvalstoffenheffing met € 20,- te verlagen ten opzichte van 2017. Hierbij wordt de ingevoerde teruggave van € 13,40 als compensatie voor de verhoogde precario-tarieven gecontinueerd.

Het geheel van de kosten vormt, met de egalisatiereserve afval, een gesloten systeem, waarvoor een maximale kostendeckingspercentage van 100% geldt. De egalisatiereserve liet de afgelopen jaren een positief saldo zien.

bedragen x € 1.000					
Omschrijving	2017	2018	2019	2020	2021
Directe kosten taakveld Afval	2.574	2.478	2.507	2.543	2.438
Straatreiniging (1/3 deel)	71	105	106	107	107
Tractie	91	91	89	87	87
Overhead	444	446	435	423	423
Directe personeelskosten	572	574	560	545	545
Overige	10	10	10	10	10
Perceptiekosten (Belasting Samenwerking)	83	77	77	77	77
Kwijtschelding	57	53	53	53	53
BTW	539	545	551	558	537
Egalisatievoorziening	-51	-284	-293	-308	-183
Totaal lasten	4.390	4.093	4.094	4.094	4.094
Afvalstoffenheffing	4.192	3.895	3.895	3.895	3.895
Overige inkomsten	198	198	199	199	199
Totaal baten	4.390	4.093	4.094	4.094	4.094
Kostendeckingspercentage	100%	100%	100%	100%	100%

Het verloop van de egalisatiereserve afval geeft het volgende beeld:

Voorziening egalisatie afval	2017	2018	2019	2020	2021
Omschrijving					
Stand per 1 januari	2.122	2.072	1.788	1.494	1.186
Dotatie / onttrekking (- is onttrekking)	-51	-284	-293	-308	-183
Stand per 31 december	2.072	1.788	1.494	1.186	1.004

We zijn nog in afwachting het nieuwe afvalbeleidsplan (andere inzamelings methode).

Precariobelasting

Precariobelasting wordt geheven voor het innemen of gebruiken van de openbare grond. De geraamde structurele inkomsten bij het innen van precariobelasting bedragen € 2,6 miljoen. Ingaande 2022 is het niet meer mogelijk precariobelasting op kabels en leidingen van nutsbedrijven te heffen. Door vaststelling van de overgangsregeling "afschaffen precarioheffing voor nutsnetwerken" kan een gemeente maximaal heffen naar het tarief zoals dat gold op 10 februari 2016. Voor de gemeente Teylingen is dit een bedrag van € 4,56 per strekkende meter.

Forensenbelasting

Bij de heffing van forensenbelasting worden mensen belast die niet in de gemeente wonen, maar wel gebruik maken van allerlei gemeentelijke voorzieningen. Bijvoorbeeld personen die een gemeubileerde (recreatie)woning ter beschikking hebben. De tarieven worden geïndexeerd met 1,3%.

Leges

Voor 2018 worden de volgende inkomsten verwacht:

Bedragen x € 1.000						
Leges	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Leges burgerzaken	661	596	596	456	456	456
Rijksleges	277	235	235	235	235	235
Totale leges	937	831	831	691	691	691
Bouwleges	1.419	998	1.100	998	998	998
Leges Openbare Orde en Veiligheid	88	88	88	88	88	88

De werkelijke opbrengst van de bouwleges over 2017 zal naar verwachting hoger liggen dan de raming van € 998.000,-. Uitgangspunt voor de tariefstelling is dat de leges maximaal 100% kostendekkend zijn.

Parkeerbelasting

Teylingen heft alleen parkeerbelasting van de gebruikers van het vrachtwagenparkeerterrein. De tarieven worden geïndexeerd met 1,3%.

Marktgeld

Voor het innemen van een standplaats op de markten worden rechten geheven. Voor Sassenheim en Voorhout marktgeld, voor Warmond precariobelasting. (In Warmond geldt de marktverordening niet vanwege de geringe omvang van de markt, waardoor er geen marktgeld kan worden geheven. In plaats hiervan wordt precariobelasting geheven voor het gebruik van gemeentegrond). Om de markt voor zowel de huidige als potentiële marktcoopliden aantrekkelijk te houden, worden de markttarieven geïndexeerd met 1,3%.

Havengeld

Voor het gebruik van de gemeentelijke haven en aanlegsteigers aan de Kagerplassen wordt havengeld in rekening gebracht. Hiermee wordt het onderhoud en beheer van de steigers gedeeltelijk gefinancierd. Het huidige tarief van € 1,- per strekkende meter is makkelijk te hanteren. De tarieven worden daarom voorlopig niet geïndexeerd.

Kwijtschelding

Voor mensen met een laag inkomen bestaat de mogelijkheid om gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van betaling van belasting te verzoeken. Het beleid met betrekking tot kwijtschelding is grotendeels landelijk ontwikkeld en vastgelegd in de Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990. De gemeenteraad heeft een beperkt aantal keuzen waaronder de criteria voor de kosten van bestaan. Er is gekozen voor de maximale norm van 100% van de genormeerde bijstandsuitkering. Kwijtschelding kan worden verleend voor afvalstoffenheffing, rioolheffing en in incidentele gevallen ook voor de OZB.

Waar mogelijk wordt een automatische toets voor kwijtschelding uitgevoerd. Van mensen die in een jaar kwijtschelding hebben gekregen wordt het volgend jaar getoetst of de inkomens- en vermogenssituatie is gewijzigd. Bij gelijkblijvende omstandigheden wordt dan automatisch kwijtschelding verleend.

Voor 2018 is een bedrag van € 150.000,- aan kwijtschelding geraamd.

De tarieven in 2018

Onderstaande tabel geeft de tarieven weer, zoals die in 2018 zullen worden gehanteerd. De tarieven worden definitief vastgesteld in de laatste raadsvergadering van 2017.

Belastingsoort	2017	2018
OZB eigenaren woningen	0,0779%	0,0789%*
OZB eigenaren niet-woningen	0,1714%	0,1736%*
OZB gebruikers niet-woningen	0,1378%	0,1396%*
Rioolheffing – vastrecht	€ 143,04	€ 146,00
Rioolheffing – variabel recht (verbruik boven 300 m3, per m3)	€ 1,10	€ 1,10
Afvalstoffenheffing – laag tarief	€ 252,00	€ 232,00
Afvalstoffenheffing – hoog tarief	€ 321,00	€ 301,00
Precariobelasting - tarief ondergrondse leidingen nutsbedrijven	€ 4,56	€ 4,56
Forensenbelasting- tot en met € 9.999,-	€ 250,45	€ 253,70
Forensenbelasting- van € 10.000,- tot en met € 24.999,-	€ 341,65	€ 346,00
Forensenbelasting- van € 25.000,- tot en met € 99.999,-	€ 401,00	€ 406,00
Forensenbelasting- vanaf € 100.000,-	€ 651,45	€ 660,00
Marktgeld- kraam per vierkante meter per dag	€ 1,19	€ 1,21
Marktgeld- kraam per vierkante meter per kwartaal	€ 12,84	€ 13,00
Marktgeld- standplaats door een standwerker per dag	€ 8,55	€ 8,65
Parkeerbelasting- van minder dan 16 meter lengte per kalenderjaar	€ 551,40	€ 559,00
Parkeerbelasting- vanaf 16 meter lengte per kalenderjaar	€ 993,72	€ 1.007,00
Havengeld- lengte vaartuig per strekkende meter, per dag	€ 1,00	€ 1,00

* Dit is afhankelijk van de verandering van de WOZ-waarden (als gevolg van de jaarlijkse herwaardering). Dit wordt berekend in het voorstel belastingverordeningen 2018.

Vergelijking tarieven in de regio

Onder de gemeentelijke woonlasten verstaan we het gemiddelde bedrag dat een huishouden in een bepaalde gemeente betaalt aan OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing.

In onderstaand overzicht staan de woonlasten van Teylingen en een aantal omliggende en regio gemeenten van het afgelopen begrotingsjaar. De OZB is gebaseerd op de gemiddelde waarde van € 300.000 van een woning per gemeente en een meerpersoonshuishouden.

Rekenvoorbeeld meerpersoonshuishouden met eigenaar woning € 300.000 in 2017						
Gemeente	Tarief	Aanslag	Reinigingsheffing	Rioolheffing	Korting	Totaal
Teylingen	0,0779%	€ 234	€ 321	€ 143	€ 13,40	€ 684
Katwijk	0,0940%	€ 282	€ 288	€ 152		€ 722
Haarlemmermeer	0,1060%	€ 318	€ 322	€ 125		€ 765
Noordwijk	0,1198%	€ 359	€ 275	€ 154		€ 788
Hillegom	0,1033%	€ 310	€ 263	€ 223		€ 796
Noordwijkerhout	0,0874%	€ 262	€ 294	€ 269		€ 825
Lisse	0,0943%	€ 283	€ 317	€ 255		€ 855
Leiden	0,1623%	€ 487	€ 280	€ 125		€ 892
Oegstgeest	0,1267%	€ 380	€ 321	€ 195		€ 896

Woonlasten meerpersoonshuishouden Teylingen	2015	2016	2017	2018
Gemiddelde WOZ-waarde	€ 278.000	€ 281.000	€ 284.000	€ 284.000
OZB-lasten voor een gezin met gemiddelde WOZ-waarde	€ 217	€ 224	€ 221	€ 224
Rioolheffing voor gezin	€ 134	€ 140	€ 143	€ 146
Afvalstoffenheffing voor een gezin	€ 339	€ 324	€ 321	€ 301
Heffingskorting		€ -13	€ -13	€ -13
Totale woonlasten voor een gezin	€ 690	€ 675	€ 672	€ 658
Woonlasten landelijk gemiddeld voor een gezin	€ 716	€ 723	€ 723	€ 723
Woonlasten t.o.v. gemiddelde jaar er voor x 100%	96,4%	93,3%	92,9%	91,0%

In de berekening van de OZB is gerekend met het geprognosticeerde tarief, het tarief kan door de jaarlijkse herwaardering nog wijzigen.

Wat is de ontwikkeling van de lokale lastendruk?

In de onderstaande tabel is de ontwikkeling van de lokale lastendruk in Teylingen in de jaren 2014 tot en met 2018 opgenomen.

Lokale lastendruk	2014	2015	2016	2017	2018
Huurder woning					
Rioolheffing	€ 134	€ 137	€ 140	€ 143	€ 146
Afvalstoffenheffing	€ 339	€ 339	€ 324	€ 321	€ 301
Heffingskorting			-€ 13	-€ 13	-€ 13
Totaal	€ 473	€ 476	€ 451	€ 451	€ 434
Eigenaar woning € 300.000					
Afvalstoffenheffing	€ 339	€ 339	€ 324	€ 321	€ 301
Rioolheffing	€ 134	€ 137	€ 140	€ 143	€ 146
OZB	€ 230	€ 234	€ 238	€ 234	€ 237
Heffingskorting			-€ 13	-€ 13	-€ 13
Totaal	€ 703	€ 710	€ 689	€ 684	€ 671
Eigenaar woning € 500.000					
Afvalstoffenheffing	€ 339	€ 339	€ 324	€ 321	€ 301
Rioolheffing	€ 134	€ 137	€ 140	€ 143	€ 146
OZB	€ 383	€ 391	€ 397	€ 390	€ 395
Heffingskorting			-€ 13	-€ 13	-€ 13
Totaal	€ 856	€ 867	€ 847	€ 841	€ 829
Niet-woning € 1.000.000					
Rioolheffing	€ 134	€ 137	€ 140	€ 143	€ 146
OZB gebruiker	€ 1.125	€ 1.125	€ 1.367	€ 1.378	€ 1.396
OZB eigenaren	€ 1.404	€ 1.404	€ 1.700	€ 1.714	€ 1.736
Heffingskorting			-€ 13	-€ 13	-€ 13
Totaal	€ 2.663	€ 2.666	€ 3.194	€ 3.222	€ 3.265

In dit overzicht is nog geen rekening gehouden met een stijging of daling van het tarief OZB 2018 als gevolg van de jaarlijkse herwaardering van de WOZ-waarde. Wel is gerekend met het stijgingspercentage van 1,3%.

4.2. Paragraaf Weerstandsvermogen

Inleiding

Het realiseren van ambities kan niet geschieden zonder het nemen van risico's. Risico's horen bij het proces om zaken te veranderen. Het is belangrijk bewust te zijn van de risico's en hierop te sturen. Doorontwikkeling van het risicobeleid en bewustzijn van risico's staat hoog op de agenda. In deze paragraaf geven we inzicht in de risico's en zetten we deze af tegen de weerstandscapaciteit van de gemeente. De verhouding tussen de risico's en de weerstandscapaciteit wordt het weerstandsvermogen genoemd.

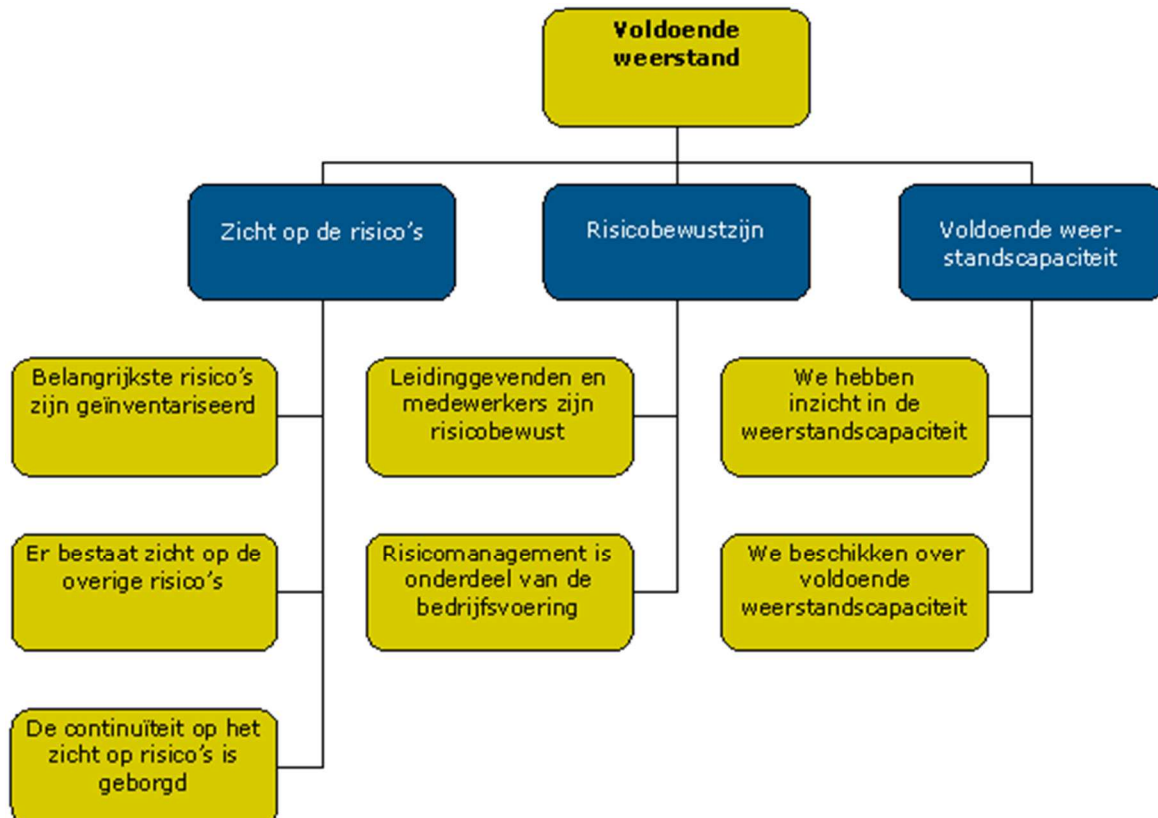
De paragraaf betreffende het weerstandsvermogen bevat :

- een inventarisatie van de weerstandscapaciteit;
- een inventarisatie van de risico's;
- de genomen maatregelen om de risico's te beheersen;
- een set financiële kengetallen met toelichting op de uitkomst.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Om er zorg voor te dragen dat risicomanagement organisatiebreed structureel meer aandacht krijgt en blijvend wordt ingebed in reguliere werkprocessen, wordt er een verbeteringslag gemaakt om de risico's beter te identificeren en te beoordelen. Bij het in kaart brengen van de risico's wordt met name aandacht besteed aan risico's die betrekking hebben op omgeving, personeel, organisatie, ICT en gebeurtenissen die zich mogelijk voordoen op het juridische vlak. Belangrijk onderdeel van het risicomanagement is het risicobewustzijn.

Wat willen we bereiken?

Wat doen we daarvoor?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2018
Zicht op risico's	Belangrijkste risico's zijn geïnventariseerd	In een gesprek met de afdeling worden de risico's geïnventariseerd en interne beheersingsmaatregelen getroffen.
	Er bestaat zicht op de overige risico's	De afdelingshoofden bewaken de aandacht voor risico's. In de planning- en control documenten vindt terugkoppeling plaats.
	De continuïteit op het zicht op risico's is gewaarborgd.	Bij het beschrijven van processen is risicobeheersing opgenomen.
Risicobewustzijn	Leidinggevenden en medewerkers zijn risicobewust.	In de beleidsnotities wordt zo nodig ingegaan op de risico's. Risicobewust zijn wordt meegenomen in het management development traject.
	Risicomanagement is onderdeel van de bedrijfsvoering.	In de procesbeschrijvingen is risicobeheersing opgenomen.
Voldoende weerstandscapaciteit	We hebben inzicht in de weerstandscapaciteit.	We hebben de beschikbare weerstandsmiddelen geïnventariseerd.
	We beschikken over voldoende weerstandscapaciteit.	We hebben een globale inschatting gemaakt.

Weerstandscapaciteit

De weerstandscapaciteit bestaat uit de middelen en de mogelijkheden waarover kan worden beschikt om niet geraamde lasten, die onverwacht en substantieel zijn, te dekken. De weerstandscapaciteit bestaat uit incidentele en structurele middelen. Incidentele middelen zijn eenmalig in te zetten zoals reserves. Een structureel middel is de maximale ruimte om de belastingopbrengsten te verhogen. De ruimte in de weerstandscapaciteit is het verschil tussen de weerstandscapaciteit en het totaal van alle risico's.

Incidentele weerstandscapaciteit

Incidentele weerstandscapaciteit (in € 1.000) stand per 1 januari:	2018	2019	2020	2021
Algemene reserve	65.404	63.499	62.648	62.036
Stille reserves	1.000	1.000	1.000	1.000
Totaal incidentele weerstandscapaciteit	66.404	64.499	63.648	63.036

- Algemene reserve

De omvang van de algemene reserve komt in aanmerking voor de weerstandscapaciteit. De omvang van de algemene reserve bedraagt per 1 januari 2018 € 65,4 miljoen. Inzet van de reserve veroorzaakt een rentenadeel in de exploitatie.

- Stille reserves

In diverse eigendommen, zoals gebouwen en aandelen, zitten stille reserves. De te verwachten opbrengst van onroerende zaken zijn in 2015 opnieuw geactualiseerd en geraamd op € 9,2 miljoen. De opbrengsten zijn gedeeltelijk gebruikt voor de investeringsstrategie Holland Rijnland.

Daarvoor is gefaseerd € 5,9 miljoen nog nodig. Een bedrag van € 2 miljoen kan worden aangemerkt als stille reserve. Wij hebben de stille reserve voor 50 % ingeboekt.

Structurele weerstandscapaciteit

Structurele weerstandscapaciteit (in € 1.000) stand per 1 januari:	2018	2019	2020	2021
<i>Onbenutte belastingcapaciteit:</i>				
Onroerende zaakbelastingen	1.583	1.583	1.583	1.583
Hondenbelasting en Toeristenbelasting	200	200	200	200
Onvoorzien	25	25	25	25
Totaal structurele weerstandscapaciteit	1.808	1.808	1.808	1.808

- Onbenutte belastingcapaciteit

De onbenutte belastingcapaciteit betreft de ruimte tussen de feitelijk geraamde inkomsten uit belastingen (onroerende zaakbelastingen (OZB), rioolheffing en afvalstoffenheffingen) versus de maximaal te realiseren inkomsten. Bij de berekening van de onbenutte belastingcapaciteit OZB wordt de ruimte bepaald tussen het voorgestelde Teylingse OZB-tarief in de begroting en het door het Rijk vastgestelde drempeltarief voor 'artikel 12'-gemeenten. (Het Rijk heeft aangegeven bij welk tarief (percentage) een gemeente onder curatele wordt gesteld en een zogenoemde artikel 12 status krijgt). Ook het dekkingspercentage van de tarieven voor rioolheffing en afvalstoffenheffing is onderdeel van de onbenutte belastingcapaciteit. In Teylingen is voor de tarieven afvalstoffenheffing en rioolheffing gekozen voor 100% kostendekking. Ook voor de leges (inclusief bouwleges) is gekozen voor 100% kostendekking. Op dit onderdeel is geen onbenutte belastingcapaciteit aanwezig.

In 2009 zijn de Hondenbelasting en de Toeristenbelasting afgeschaft. Deze zijn aan de onbenutte belastingcapaciteit toegevoegd.

- Onvoorzien

Onvoorzien is een verplicht te ramen bedrag in de begroting voor het opvangen van onontkoombare en niet uit te stellen uitgaven die ten tijde van het opstellen van de begroting niet zijn voorzien. Het is een post waarop nooit rechtstreeks betalingen (mogen) worden gedaan. Voor de inzet van dit budget is een begrotingswijziging nodig. Het budget onvoorzien wordt verlaagd ten gunste van het benodigde uitgavenbudget. Structureel is een bedrag van € 25.000 geraamd.

Risico's

De risico's zijn in het hierna volgende overzicht per programma inzichtelijk gemaakt.

Korte toelichting op de gehanteerde systematiek:

1. In de eerste kolom worden de risico's genummerd, deze nummering sluit aan bij de eventuele toelichting op het risico vermeld onder elk programma;
2. In de tweede kolom wordt het risico omschreven;
3. In de derde kolom staat de kans uitgedrukt in percentages dat het risico zich voordoet, tussen 10% en 25% (voorheen: laag), 25% en 50% (voorheen: middel) en tussen 50% en 75% (voorheen: hoog);
4. In de vierde kolom worden de maximale financiële gevolgen geïdentificeerd indien een risico zich voordoet.

Inventarisatie van de risico's

In deze paragraaf worden de onderkende risico's verwoord. Niet van elk risico is de kans dat het risico zich voordoet even groot. Ook heeft niet elk risico een gelijke mate van financiële impact.

Risico's Programma 1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Grondexploitatie (vertraging projecten)	>10% <25%	1.000.000
2.	Bodemverontreinigingen	>10% <25%	300.000
3.	Bijdrage investeringsfonds Holland Rijnland (opbrengst verkoop gem. eigendommen)	>25% <50%	1.500.000
4.	Planschade	>10% <25%	500.000
5.	Omgevingsdienst West-Holland	>10% <25%	50.000

Toelichting op de risico's van Programma Ruimte, Wonen en Duurzaamheid

1. Wij voeren een combinatie van actief en passief grondbeleid (zie paragraaf Grondbeleid). Bij grondexploitaties in Sassenheim is er sprake van een actief grondbeleid. Deze grondexploitaties zijn voor ons risico en onze rekening. Vertraging betekent financieel risico (extra financieringslasten), juridische complicaties en extra inzet van het ambtelijk apparaat. Voor verdere informatie over de voortgang en risico's van de grondexploitaties verwijzen wij naar de paragraaf Grondbeleid. De gemeente loopt als grondeigenaar een risico. In het slechtste geval moet de boekwaarde van de grond worden afgeraamd naar de marktwaarde.
2. In algemene zin geldt dat er voor ons een financieel risico bestaat van sanering van locaties met een bodemverontreiniging. Om dit risico op te vangen beschikt de gemeente over een reserve bodemsanering (31 december 2016: € 413.350).
3. Jaarlijks moet de gemeente een bijdrage van ruim € 0,7 miljoen betalen aan het investeringsfonds Holland Rijnland (verplichting 2017-2024: € 5.9 miljoen). De Bijdrage wordt betaald uit de reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland (31/12/2016: € 1.1 miljoen). Opbrengsten van de verkoop van gemeentelijke eigendommen worden gestort in de reserve. Als de geraamde verkopen niet worden gerealiseerd moeten andere middelen uit de exploitatie worden gevonden om de jaarlijkse bijdrage te dekken.
4. De schadeclaims op grond van artikel 6.1 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) worden niet geraamd. Voor de nieuwe plangebieden die wij zelf ontwikkelen, zijn wij in beginsel eigen risicodragers. In de reguliere bedrijfsvoering zijn maatregelen ingebouwd om planschade te beperken. Bij de ontwikkeling van particuliere planwijzigingen sluiten wij overeenkomsten om de planschade af te wentelen op de initiatiefnemer.
5. De financiële positie van de dienst is onvoldoende. In 2017 zijn maatregelen in uitvoering genomen om de positie te verbeteren. Mochten de maatregelen niet leiden tot de gewenste financiële robuustheid, dan kan dit leiden tot een extra bijdragen van de deelnemende gemeenten.

Risico's Programma 3 Sociaal Domein

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	De beoogde inzet vanuit het sociaal netwerk blijkt in de praktijk beperkt mogelijk (WMO, Jeugd)	>25% <50%	50.000
2.	De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (WMO, Jeugd)	>25% <50%	200.000
3.	Beoogde integraliteit van hulpverlening komt niet tot stand (WMO, Jeugd)	>50% <75%	25.000
4.	Loonkosten van zittende Wsw-ers drukken onevenredig zwaar op het totale P-budget (Participatie)	> 25% <50%	75.000
5.	Wet werk en bijstand (Wwb)	>25% <50%	104.000
6.	Verandering BTW regime sportaccommodaties	>50% <75%	PM
7.	Leerlingenvervoer	>25% < 50%	30.000

Toelichting op de risico's van Sociaal Domein

In bollen 5 verband zijn de financiële risico's (oorzaak, gevolg, maatregel) op het gebied van de nieuwe taken in het Sociaal Domein geïnventariseerd. Hieronder zijn de belangrijkste risico's opgenomen.

De vraag naar (kosten van) zorg/ondersteuning overstijgt het budget (**WMO, Jeugd**)

Oorzaak

- zorgaanbieders voeren financieel wanbeleid,
- zorgvolume vermindert en/of zorgaanbieders krijgen geen of minder contracten,
- zorgaanbieders spelen niet (tijdig) in op gewijzigde situatie,
- zorgaanbieders schrijven met een te scherpe prijs in op aanbestedingen,
- bezuinigingsopgave door het Rijk is fors,
- gemeente moet beleid aanpassen vanwege uitspraken rechter,
- autonome ontwikkelingen in de samenleving,
- ruim gebruik van huisarts en kinderrechter (verwijzing naar jeugdhulp),
- de besparing als gevolg van de innovatie is niet snel genoeg in te boeken,
- beoogde inzet op preventie en algemene voorzieningen blijft achter door bezuinigingen,
- preventieve signalering in de wijk vindt niet plaats
- professionals hebben niet de juiste kennis en expertise met de doelgroep,
- inzet sociaal netwerk blijft achter bij verwachtingen,
- nieuwe cliëntengroep heeft grotere hulpbehoefendheid,
- geen doorstroom.

Gevolg

- langere wachtlijsten,
- zorg kan niet gecontinueerd worden,
- gemeente kan niet aan de verplichte zorglevering voldoen,
- burgers moeten veranderen van zorgaanbieder,
- toename klachten en incidenten,
- gemeente moet ingrijpen en andere zorgaanbieders contracteren.
- cliënt komt pas in beeld als er sprake is van zware (en dure) problematiek
- overschrijding gemeentebudget,

Maatregelen

- monitoren, analyseren en prognostisering van budget en uitgaven en cliënten,
- heroverwegen beleid,
- opdrachtgeverschap goed invullen om preventief te kunnen handelen en tijdig te kunnen sturen,
- opstellen draaiboek (incl. communicatieplan) bij faillissement specialistische zorgaanbieder.
- invulling accounthouderschap,
- inzetten extra financiële middelen (bestemmingsreserve)

3. *Risico*

Beoogde integraliteit van hulpverlening komt niet tot stand **(WMO, Jeugd)**

Oorzaak

- cultuuromslag bij zorgaanbieder gaat langzaam,
- zorgverlener stelt organisatiebelang boven samenwerking,
- samenwerking tussen organisaties stagneert.

Gevolg

- in-efficiency in de dienstverlening,
- stijging van de kosten,

Maatregelen

- meer sturing / regie op samenwerking door inzet extra capaciteit,
- partijen tijdig en blijvend betrekken bij inrichting nieuwe stelsel,
- invulling regierol van de gemeente en het opdrachtgeverschap.

4. *Risico*

Loonkosten van zittende Wsw-ers drukken onevenredig zwaar op het totale P-budget

(Participatie)

Oorzaak

- bestand Wsw-ers per 1-1-2015 neemt nagenoeg alleen af door pensioen en overlijden.
- De komende jaren loopt de bijdrage per SE (WSW-plek) terug.
- mogelijkheden tot verdere kostenreductie binnen de GR KDB zijn beperkt

Gevolg

- beschikbare gelden van P-budget voor de overige doelgroepen is te beperkt.

Maatregelen

- re-integratie zittende Wsw-ers bevorderen, overleg met en invloed uitoefenen op de GR waar de Maregroep onder valt.

Overige risico's

5. In tijden van economische recessie wordt het beroep op uitkeringen groter. Ondanks het herstel van de economie wordt vanwege de extra statushouders een lichte stijging verwacht. Een stijging van 8 bijstandsklanten (2017 t.o.v. 2016) betekent een kostenpost van 104.000. Het Rijk vergoedt een deel van de kosten. De vergoedingssystematiek heeft een vertraagde werking: 1 à 2 jaar later wordt de verrekening opgemaakt. Het aantal bijstandsccliënten bedroegen per 2014: 246 (werkelijk), 2015 : 264 (werkelijk), 2016 : 268 (halfjaarcijfers), 2017 : 266 (begroting).

6. Bij investeringen in sport, zoals aanleg van kunstgrasvelden en sportzalen, vormt btw momenteel geen kostenpost voor de gemeenten. De gemeente kan volstaan met een investeringsbijdrage exclusief btw omdat de betreffende sportstichtingen gebruik kunnen maken van het sportbesluit. Reeds vanaf 2013 hangt de verruiming van de btw-sportvrijstelling boven het hoofd. Naar aanleiding van Europese rechtspraak is de Staatssecretaris van Financiën voornemens de sportvrijstelling aan te passen. Deze verruiming van de sportvrijstelling heeft tot gevolg dat ook de ter beschikkingstelling van sportaccommodaties, door onder meer gemeenten, is vrijgesteld van btw. Gemeenten hebben dan geen recht meer op aftrek van de btw op de investerings- en exploitatielasten en lopen mogelijk tegen correcties aan (herziening) van eerder in aftrek gebrachte btw. De staatssecretaris bevestigt nogmaals dat een wijziging van de btw-sportvrijstelling op termijn onvermijdelijk is. Op korte termijn ziet het kabinet geen mogelijkheid om de budgettaire gevolgen in te passen. Gelet op de kabinetsformatie, is het ons inziens aannemelijk dat de

wetswijziging zal worden aangekondigd in het Belastingplan 2018. Dat wil zeggen, na de aantreding van het nieuwe kabinet. In dat geval zal de wetswijziging naar verwachting per 1 januari 2018 in werking treden.

7. De kosten voor het leerlingenvervoer is een risicofactor met een open einde regeling. Daarnaast wordt vanaf schooljaar 2017-2018 het vervoer voor onderwijs-zorgarrangementen en het jeugd GGZ vervoer aan het leerlingenvervoer toegevoegd. Een deel van de dekking hiervoor krijgen we terug van Holland Rijnland. Ook dit betreft een open einde regeling en kan dus hoger (of lager) uitpakken.

Risico's Programma 4 Leefomgeving

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Beheerplannen openbare ruimte	>25% <50%	100.000
2.	Groot onderhoud Herenweg	>25% <50%	1.000.000

Toelichting op de risico's van Programma Leefomgeving

Het risico Reconstructie Zijldijk, opgevoerd in de begroting 2017, is vervallen. De uitvoering is opgenomen in de uitvoeringsplannen.

1. Wij actualiseren periodiek de beheerplannen. Deze actualisatie kan leiden tot veranderende uitgaven, welke afwijken van de kosten opgenomen in de begroting. In de paragraaf 'Onderhoud kapitaalgoederen' staat aangegeven welke beheerplannen aanwezig zijn en wanneer actualisatie nodig is. Daarnaast kunnen bij het onderhoud van de buitenruimte onverwachte tegenvallers optreden, bijvoorbeeld: asbest, vervuilde grond, kabels, schades, verzakkingen, langdurige vorstperiodes etc.
2. Ramingen in de begroting zijn gebaseerd op de uitvoering van groot onderhoud Herenweg. Financiële risico's zitten in staat van de ondergrond en de gewenste herinrichting vanuit participatie.

Risico's Programma 5: Dienstverlening

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Samenwerking vergunningen	>60%	€ 80.000,-
2.	Omgevingswet	50%	€ 70.000,-

Toelichting op de risico's van Programma Dienstverlening

1. We gaan de samenwerking in de regio en de kwaliteit van vergunningverlening toekomstproof maken. We gaan samenwerken met Hillegom en Lisse. Er moeten aanloopkosten gemaakt worden om de centrumgemeente vorm te kunnen geven. Voor de aanloopkosten is nog geen bedrag opgenomen. Er is in de begroting wel meerjarig een besparing opgenomen van € 20.000.
2. Er is op dit moment nog onvoldoende in beeld welke extra taken er op ons af zullen komen met de invoering van de Omgevingswet per 1 januari 2019. De kans bestaat dat voor deze taken extra formatie nodig is.

Risico's Programma 6 Bestuur, Veiligheid en Financiën

Nr.	Risico	Kans	Bedrag
1.	Afschaffen precariobelasting	>50% <75%	2.600.000
2.	Algemene uitkering	>50% <75%	pm
3.	Gewaarborgde geldleningen natuurlijke en rechtspersonen	>10% <25%	350.000 (5 procent)
4.	Gewaarborgde geldleningen Waarborgfonds Sociale Woningbouw	>10% <25%	pm
5.	Verbonden partijen	>25% <50%	500.000
6.	project subsidies van provincie of rijk	>10% <25%	500.000 (schatting)
7.	Renteontwikkeling	>25% <50%	pm
8.	Rampen / crisisbestrijding	>10% <25%	500.000 (schatting)
9.	Vandalisme	>10% <25%	65.000
10.	Automatisering / ICT	>25% <50%	820.000
11.	Vennootschapsbelasting	>10% <25%	677.864
12.	Belasting inkomsten niet-woningen	>50% < 75%	90.000
13.	Aanbestedingen	>10% < 25%	50.000
14.	Rente baten Hybride lening	>10% < 25%	pm

Toelichting op de risico's van Programma Bestuur, Veiligheid en Financiën

- Per 1 juli 2017 is de precariobelasting op nutsbedrijven met een overgangstermijn van 5 jaar afgeschaft. De financiële gevolgen voor de begroting betreft een gederfde inkomst van € 2,7 miljoen structureel vanaf 2022. Gemeenten kunnen het volledige bedrag op basis van maximaal het geldende tarief per 1 januari heffen t/m het jaar 2021. Het is te verdedigen dat circa € 855.000 van de € 2,7 miljoen verlegd wordt naar de inwoners van Teylingen rekening houdend met het uitgangspunt van gelijkblijvende lastendruk voor de burgers van

Teylingen. Besluitvorming hierover wordt gezien in het geheel van de plannen rondom de verruiming van het gemeentelijk belastinggebied.

2. De Algemene Uitkering is de belangrijkste inkomstenbron van de gemeente. Als gevolg van veranderend beleid van het Rijk en de beheersing van het EMU-saldo is de ontwikkeling van de algemene uitkering aan verandering onderhevig. We volgen dit door de verschillende circulaire's die het Rijk uitbrengt en nemen indien nodig daarop maatregelen.
3. Er zijn aan diverse instellingen gewaarborgde geldleningen verleend. De grootste gewaarborgde lening is aan de Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) verleend (€ 7 miljoen). Jaarlijks ontvangen wij de begroting en de jaarrekening van de instellingen en toetsen deze actief.
4. Voor de toetsing van gewaarborgde geldleningen maakt Teylingen gebruik van het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW). Het betreffen waarborgen aan de vier woonstichtingen. Aanvragen voor de waarborg van geldleningen worden door het WSW getoetst. Het WSW heeft hiervoor een risicomonitoring opgezet die moet voorkomen dat er daadwerkelijk aanspraak op de borgstelling wordt gedaan.
5. Teylingen heeft in een aantal organisaties een bestuurlijk en financieel belang (zie paragraaf verbonden partijen). Dit behelst een risico omdat Teylingen verplicht kan worden bij te springen bij eventuele nadelige resultaten van desbetreffende organisaties. Dit risico is vergroot omdat in het verleden in het kader van ombuigingsoperaties, taakstellende bezuinigingen aan de verbonden partijen zijn opgelegd.
De gemeenteraad- en/of collegeleden welke binnen de verbonden partij de gemeente vertegenwoordigen, nemen een steeds actievere rol in zodat - indien nodig - tijdig kan worden bijgestuurd.
Recentelijk (september 2017) heeft ons het bericht bereikt dat de staatssecretaris van Financiën de Tweede Kamer heeft geïnformeerd over de beëindiging van de mogelijkheid voor ambtelijke fusieorganisaties om een btw vrijstelling toe te passen. Samenwerken wordt voor een gemeente mogelijk duurder. De exacte gevolgen en financiële consequenties zijn bij het uitbrengen van deze begroting nog niet bekend.
6. Door wijzigingen van het Rijksbeleid veranderen de taken en bevoegdheden van de gemeente. Daarmee veranderen ook de risico's. Te denken valt aan de drie decentralisaties (Werken naar vermogen, Begeleiding AWBZ, Jeugdzorg), de ontwikkelingen bij inburgering en de invoering van de Omgevingswet. We zijn hierop voortdurend alert en handelen proactief.
7. De renteontwikkelingen worden actief gevolgd. De liquiditeitenprognose wordt ieder kwartaal geactualiseerd. Via de planning- en control documenten wordt de raad geïnformeerd. Voor onze rentevisie is de prognose van de Bank Nederlandse Gemeenten leidend.
De NUON gelden zijn in 2015 herbelegd bij de BNG. In het geval dat de gelden vrijvallen lopen wij een herbeleggingsrisico.
8. Teylingen ligt dicht bij Schiphol, heeft twee stations en diverse bedrijven binnen haar gemeentegrenzen waarbij een calamiteit kan voorkomen. Door het volgen van rampentrainingen en door de deelname aan rampenoefeningen wordt de organisatie voorbereid.
9. De gemeente is verzekerd tegen brand-, storm-, vliegtuig- en inbraakschade voor gebouwen. In totaal betreft dit ± 65 objecten. Het eigen risico per schade bedraagt € 1.000. Schades door vandalisme aan overige eigendommen zijn voor rekening van de gemeente. Een risico betreft een lagere uitkering dan de werkelijke schade bij eventuele onderverzekering. De verzekerde waarden van de gebouwen zijn volgens de polissen geïndexeerd. Periodiek wordt de juistheid daarvan gezien door taxaties (gebouwen om de zes jaar en inventarissen om de drie jaar). De gemeente heeft budgetten voor vandalisme opgenomen welke tot op heden toereikend zijn.
10. Met de aanschaf en onderhoud van ICT en automatisering zijn grote bedragen gemoeid. Uitval van automatisering levert een risico op, met name omdat de dienstverlening steeds

meer wordt gedigitaliseerd en geacht wordt 24/7 beschikbaar te zijn. Opschaling in HLT-verband betekent in dit kader een verkleining van de risico's. Ook op de informatiebeveiliging worden audits uitgevoerd. In de paragraaf bedrijfsvoering wordt nader ingegaan op informatiebeveiliging.

11. Vanaf 1 januari 2016 zijn overheidsondernemingen verplicht om vennootschapsbelasting af te dragen over winstgevende activiteiten. Gemeenten zijn onder de nieuwe wet in principe vennootschapsbelastingplichtig voor alle werkzaamheden, die als een ondernemingsactiviteit kunnen worden aangemerkt. Een inventarisatie, ondersteund door PWC en in oktober 2016 voorgelegd aan de Belastingdienst, wijst er op dat Teylingen geen onder de vpb vallende activiteiten heeft. De Belastingdienst heeft hierover nog geen formeel standpunt ingenomen.
12. Bij de bepaling van het OZB tarief niet-woningen wordt geen rekening gehouden met leegstand niet-woningen. Ervaring leert dat er ieder jaar sprake is van leegstand waardoor minder OZB inkomsten worden gerealiseerd dan op begrotingsbasis was geraamd. Ingeschat nadeel is maximaal 90.000 per jaar.
13. Het niet juist uitvoeren van de aanbestedingswet kan risico's met zich meebrengen. Om deze risico's te verkleinen zijn wij aangesloten bij een samenwerkingsverband in de regio, de stichting RIJK.
14. Aan de BNG is € 25.2 miljoen tegen een vast rente percentage verstrekt als Hybride lening. Vanaf 2021 heeft de BNG de mogelijkheid om de lening af te lossen. Afhankelijk van eventuele aflossing en van het rente percentage bij het wederom uitzetten van de middelen loopt de gemeente vanaf 2021 een risico op renteopbrengst.

Conclusie weerstandsvermogen gemeente Teylingen

Om vast te stellen of het weerstandsvermogen toereikend is, wordt de som van de per programma geïnterpreteerde, gekwantificeerde risico's afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. Dit leidt tot een ratio van het weerstandsvermogen. Voor de gemeente Teylingen komt de score uit op een 6. Gelet op de landelijk gehanteerde tabel inzake de weerstandsnorm, waarbij een uitkomst van > 2 de betekenis heeft van uitstekend, kan de ratio voor Teylingen als uitstekend worden gekwalificeerd.

Financiële kengetallen

In 2014 heeft de commissie Depla geadviseerd over vernieuwing van de begroting en de verantwoording van gemeenten. Om de financiële positie van gemeenten weer te geven en onderling landelijk te vergelijken, is onder andere geadviseerd om vanaf de begroting 2016 de volgende financiële kengetallen op te nemen.

Kengetallen Bij begroting ultimo jaar	Rek. 2016	Beg. 2017	Beg. 2018	Beg. 2019	Beg. 2020	Beg. 2021
Netto schuldquote	17,0%	48,4%	32,7%	27,7%	33,9%	7,4%
Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-30,2%	5,6%	-19,0%	21,0%	-17,6%	-7,7%
Solvabiliteit	66,6%	60,9%	64,9%	64,4%	66,4%	71,4%
Grondexploitatie	3,4%	1,5%	0,9%	-0,5%	-2,0%	-0,8%
Structurele exploitatieruimte	3,3%	1,0%	3,6%	4,1%	4,9%	4,6%
Woonlasten Teylingen t.o.v. landelijk gemiddelde jaar ervoor	94,2%	93,6%	91,7%	92,1%	92,5%	92,9%

De kengetallen geven het volgende aan:

Netto schuld quote: Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen en geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen: Een hoge netto schuldquote hoeft op zichzelf geen probleem te zijn. Of dat het geval is valt niet direct af te leiden uit de netto schuldquote zelf, maar hangt af van meerdere factoren. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten en die gelden vervolgens worden doorgeleend aan

bijvoorbeeld woningbouwcorporaties die op hun beurt weer jaarlijks aflossen. In dat geval hoeft een hoge schuld geen probleem te zijn. Om inzicht te verkrijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen). De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

Solvabiliteit: Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een provincie en gemeente. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf financiering.

Grondexploitatie: Het kengetal grondexploitatie zet de bouwgrond in exploitatie af tegen de totale baten (excl. mutaties reserves). De afgelopen jaren is gebleken dat grondexploitatie een forse impact kan hebben op de financiële positie van een gemeente. Indien gemeenten of provincies leningen hebben afgesloten om grond te kopen voor een (toekomstige) woningbouwproject hebben zij een schuld. Bij de beoordeling van een dergelijke schuld is het van belang om te weten of deze schuld kan worden afgelost wanneer het project wordt uitgevoerd. Van de opbrengst van de verkochte gronden kan immers de schuld worden afgelost.

Structurele exploitatieruimte: Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. Structurele baten zijn bijvoorbeeld de algemene uitkering uit het gemeentefonds of provinciefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting OZB respectievelijk opcenten op de motorrijtuigbelastingen. Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, doordat wordt gekeken naar de structurele baten en structurele lasten en deze worden vergeleken met de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten (waaronder de rente en aflossing van een lening) te dekken. De berekening is uitgewerkt in de financiële begroting paragraaf 5.2.4.

Woonlasten Teylingen: De ruimte die een gemeente heeft om zijn belastingen te verhogen wordt vaak gerelateerd aan het landelijk gemiddelde. De berekening is uitgewerkt in de paragraaf lokale lasten.

Beoordeling kengetallen

Het kengetal grondexploitatie is zeer laag, wat een gering risico aangeeft bij het afdekken van eventuele verliezen op de grondpositie, bijvoorbeeld door te sturen op begrote inkomsten, danwel gebruik te maken van de mogelijkheden die de structurele exploitatieruimte biedt. Daarnaast kunnen financiële risico's intern goed opgevangen worden getuige de hoge solvabiliteitsratio en de relatief lage netto schuldquote. Waarbij de categorie 1A en 1B niet los van elkaar beoordeeld kunnen worden. Het verschil laat zich verklaren door de uitgezette hybride lening bij de BNG. Ook woonlasten in Teylingen bieden ingeval van structurele tekorten soelaas om deze tekorten af te dekken.

4.3 Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Deze paragraaf beschrijft het onderhoud van kapitaalgoederen in de openbare ruimte. Inrichting en onderhoud hebben een directe relatie tot elkaar. Sommige inrichtingen vragen veel onderhoud, andere juist weinig. Het doel is om overzicht te krijgen in het onderhouden van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Dit is van belang omdat met dit onderhoud een substantieel deel van de begroting is gemoeid.

De gemeente Teylingen heeft een groot areaal aan openbare ruimte in beheer. Er zijn veel middelen nodig voor de instandhouding van de inrichting van de openbare ruimte, zoals wegen, riolering, water, groen, verlichting en gebouwen. De middelen die beschikbaar worden gesteld worden ingezet om het door de raad vastgestelde onderhoudsniveau te realiseren.

Welke ontwikkelingen spelen er?

- Door de Europese kaderrichtlijn Water moeten er in de toekomst meer natuurlijke oevers komen. Het beheer moeten we hierop afstemmen.
- De centrale overheid stuurt steeds sterker op samenwerking in de afvalwaterketen. Daarvoor is een samenwerking met het Hoogheemraadschap van Rijnland en 6 andere gemeenten opgericht; het SGR (Samenwerking Gemeenten Rijnland). Doel van de samenwerking is te komen tot een Integraal AfvalWaterKetenPlan (IAWKP).
- De samenwerking op gebied van openbare werken met Katwijk en Noordwijk is uitgebreid met de andere Bollengemeenten, binnen HLT vindt vertegenwoordiging plaats.
- Integraal en duurzaam inrichten en beheren van de openbare ruimte wordt verder ontwikkeld. Duurzame oplossingen zijn steeds vaker mogelijk.

Wat willen we bereiken?

We willen onze kapitaalgoederen goed en duurzaam beheren. Goed onderhouden kapitaalgoederen dragen bij aan een positieve beleving van onze bewoners en aan draagvlak voor het realiseren van de uitvoeringsprogramma's. Het niveau van onderhoud is vastgelegd in beleid. Om grote wisselingen in de exploitatie te voorkomen, werken we met onder andere met onderhoudsvoorzieningen. Daaraan voegen we jaarlijks een vast bedrag toe. De uitname kan per jaar verschillen. Met duurzaam beheer en onderhoud streven we naar een minimaal negatief effect op het milieu.

Wat doen we daarvoor?

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2018
Beheerplannen worden actueel gehouden.	Structureel een adequaat onderhoudsniveau realiseren.	Beheerplannen worden (regionaal) zoveel mogelijk geüniformeerd om integraal beheer mogelijk te maken en meer duurzame oplossingen mogelijk te maken.
Toepassing LED verlichting.	Minder energieverbruik en vermindering uitstoot CO ₂ .	Volgens een geactualiseerd vervangingsplan wordt de openbare verlichting vervangen door LED.
Toepassing 'real time control' in rioolstelsel.	Waterkwaliteit verbeteren. Het rioolstelsel is met telemetrie en automatisering uitgebreid zodat we het stelsel kunnen monitoren.	Het analyseren en verwerken van de meetgegevens en het vaststellen van eventuele acties.
Onkruidbestrijding op verharding verduurzamen.	Het schoonhouden van verharding integraal aan pakken	Het schoonhouden en onkruidvrij houden van de verharding op beeldkwaliteit zonder bestrijdingsmiddelen.

Prioriteiten	Doelstelling	Activiteiten 2018
Opstellen van beleid.	Met nieuw beleid, passend in het huidige tijdsbeeld, kunnen nieuwe uitvoeringsprogramma's worden opgesteld.	Uitvoering van programma's op basis van beleid duurzaamheid openbare ruimte, afvalbeleid, beleid groen, beleid wegen en speelplaatsen.
Samenwerking met 6 andere gemeenten en het Hoogheemraadschap van Rijnland.	Opstellen van een Integraal Afval Waterketenplan (IAWKP)	Uitwerken van vastgesteld IAWKP in afzonderlijke projecten.

Integraal afvalwaterketenplan (IAWKP)

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Het Integraal Afvalwaterketenplan is geldig t/m 2021.			
Investerings (in bedragen)	€ 312.500	€ 67.000	€ 505.000	0
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	€ 828.091	€ 873.415	€ 918.739	€ 964.063
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja, Voorziening vervangingsreserve Riolering			

Opmerking Riolering:

Uitgangspunt is om op het gebied van rioleringen een zo continu mogelijk investeringsniveau te hanteren, waarbij de kwaliteit van het riool op een goed niveau blijft.

Onderstaande activiteiten staan voor 2018 gepland.

Uitvoering riolering 2018	
Sassenheim	St Antoniuslaan
	Onderhoud van rioolpompen en gemalen
Voorhout	Diverse deelreparaties
	Optimaliseren persriolering Loosterweg
	Onderhoud van rioolpompen en gemalen
	Kievitspark e.o.
Warmond	Relining riool Herenweg aansluitend op de reconstructie Melmansdam & Middendorpslaan
	Onderhoud van rioolgemalen

Gemeentelijke gebouwen en objecten (inclusief onderwijsgebouwen)

		2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	:	Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	:	De kwaliteit van het onderhoudsniveau per object is bepaald. Op basis daarvan wordt het groot onderhoud geraamd in de komende jaren in het Meerjaren Onderhouds Plan (MOP).			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	:	Het genoemde plan kent een looptijd van twintig jaar. Elke 5 jaar wordt het plan bijgesteld. In 2021 wordt het MOP bijgesteld. Dit is noodzakelijk om financieel actueel te blijven maar ook de veranderende onderhoudssituaties actueel te houden.			
Investeringen (in bedragen)	:	0	0	€ 1.185.000	€ 1.185.000
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	:	€ 443.266	€ 303.852	€ 1.137.567	€ 318.104
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	:	Nee geen achterstanden			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	:	Ja, Voorziening groot onderhoud gemeentelijke gebouwen			

Uitvoering gebouwen en objecten 2018

Sassenheim	Gedeeltelijke buitenschilderwerk gemeentewerf Sassenheim. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.
Voorhout	Vervangen overheaddeuren gemeentewerf Voorhout. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.
Warmond	Vervangen dakbedekking Oude Toren. Kleinschalig onderhoud aan diverse gebouwen.

Opmerking Gebouwen:

De in de begroting opgenomen onderhoudsbudgetten voor gebouwen zijn gebaseerd op groot planmatig onderhoud.

Voorziening gebouwen (x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	1.994	1.926	1.997	1.235
Storting	375	375	375	375
Uitname	443	304	1.138	318
Stand per 31 december	1.926	1.997	1.235	1.292

Speelplaatsen

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee) :	Ja, beleidsplan speelplaatsen 2015-2024 (is vastgesteld in 2015)			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?) :	Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen maart 1997 en Europese Normen NEN-EN1176-1 t/m 7 en 1177 (juni 2009). Kwaliteitsniveau basis (veilig en netjes).			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen :	Beheerplan speelplaatsen 2014-2018			
Investeringen (in bedragen)	0	0	0	0
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen) :	€ 295.000	€ 296.000	€ 297.000	€ 297.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf) :	Ja. Er is een achterstand op vervanging van speelvoorzieningen verwacht wordt dat dit met het huidige beleid in 2018 is ingelopen.			
Is er een voorziening / reserve aanwezig? :	Nee			

Opmerking Speelplaatsen:

In 2014 is het beheerplan speelplaatsen 2014-2018 vastgesteld. Het nieuwe beleidsplan speelplaatsen 2015-2024, vastgesteld in september 2015, zorgt er voor dat de achterstand in vervanging van speelvoorzieningen in 2018 is ingelopen. Er zal in 2018 voor een periode van vijf jaar een nieuw uitvoeringsprogramma worden opgesteld. Dit uitvoeringsprogramma moet er voor zorgen dat de te verwachte vervangingspiek van 2022 wordt afgevlakt.

Samen met de inwoners ontwerpen we de hieronder aangegeven speelplaatsen en richten deze groen en duurzaam in.

Bij de inrichting in de wijk Hooghkamer krijgt het informeel spelen vorm. De groene uitstraling die de speelplaatsen krijgen wordt door de nieuwe inwoners van Teylingen als zeer prettig ervaren. Door deze uitstraling zijn inwoners steeds meer bereid om zelf ook de handen uit de mouwen te steken.

2018	
Voorhout	Munthof
	Rozemarijnhof
	Park Wilgenhorst (sportveld)
	Park Oosthout (gedeeltelijk)
Sassenheim	Floris Schoutenstraat
	Ter Wegenpark
	Postkoets
	Speeltuin Beatrix (gedeeltelijk)
Warmond	Speeltuin Het Vossenhol (gedeeltelijk)

Groen beheerplan (uitvoeringsprogramma groen)

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja, groenbeleidsplan 2016			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Ja, basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Actueel			
Investerings (in bedragen)	€ 45.000	€ 106.000	€ 160.000	0
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	€ 325.000	€ 313.000	€ 288.000	€ 220.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Nee			

Opmerking Groen:

Groenprojecten worden zoveel mogelijk in participatie uitgevoerd. In overleg met omwonenden wordt bepaald welke keuzes worden gemaakt om het groen- of de bomenstructuur te verbeteren of aan te passen. Voor het uitvoeren van het boombeleidsplan is in de exploitatie structureel een bedrag van € 120.000 opgenomen. Voor het renoveren van groen is vanaf 2017 structureel een bedrag opgenomen van € 100.000 opgenomen (in de post 6560305 33300). Voor de uitvoering van het beleidsplan 'de waarde van groen' (raad december 2016). In het uitvoeringsprogramma zijn activiteiten opgenomen voor Duurzamer werken (handboek, kanskaart biodiversiteit, maatregelen klimaatadaptatie), Participatie (website en participatieprojecten) en Werkwijzen HLTsamen (serviceontwikkeling buitendienst en duurzamere werkwijzen). Voor de komende vier jaar bedragen de kosten: € 105.000 (2018), € 92.500 (2019), € 67.500 (2020), € 0 (2021).

Uitvoering groen 2018	
Teylingen	Opknappen diverse groenborders (in participatie)
Sassenheim	Essenlaan/Platanenlaan (voorbereiding gestart in 2017, uitvoering 2018) Huifkar en omgeving Phillipostraat Charbonlaan en omgeving
Voorhout	Kievitspark (voorbereiding gestart in 2017, uitvoering 2018) Distelweg en omgeving Anemoonstraat en omgeving

Beheerplan wegen

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	: Uitgangspunten vastgesteld			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Beheerplan 2017-2021.			
Investerings (in bedragen)	€ 1.215.000	€ 1.425.000	€ 334.000	€ 2.477.150
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	€ 760.000	€ 820.000	€ 802.364	€ 830.000

Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	:	Nee
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	:	Ja

Voorziening wegen (x € 1.000)				
	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	771	941	979	1.128
Storting	700	700	700	700
Uitname	530	662	551	729
Stand per 31 december	941	979	1.128	1.099

Uitvoering onderhoud wegen 2018	
Voorhout	Cayennehof
	Klaprooshof
	Prinsenweg
Warmond	Waagdam
	Burgemeester Ketelaarstraat en omgeving
Teylingen	Groot en klein onderhoud asfalt
	Belijning
	Onderhoud fietspaden elementen verharding
Sassenheim	Mercuriusstraat en omgeving
	Willem Warnarlaan
	Apollostraat

Openbare verlichting

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	Ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	Ja, alle verlichting vervangen door LED.			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	Beheerplan Openbare verlichting 2012-2032			
Investeringen (in bedragen)	2018 € 750.000	2019 € 195.000	2020 € 119.000	2021 € 119.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	Dekkingsreserve openbare verlichting t/m 2018			

Uitvoering vervangen lichtpunten openbare verlichting 2018

Kern	Aantal	Kosten
Voorhout	396	
Warmond	0	
Sassenheim	594	
Totaal	990	€ 750.000

In 2018 is tevens € 24.000 geraamd voor het opstellen van een nieuw beleids- en beheerplan Openbare Verlichting

Tunnels, bruggen en steigers

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	: ja			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: basis			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Beheerplan 2016-2020.			
Investeringen (in bedragen)	€ 214.495	€1.019.650	€ 194.200	€ 47.467
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	0	0	0	0
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: nee			

Uitvoering tunnels, bruggen en steigers 2018

Sassenheim	Vervangen van de brug Baanbrekersweg
Warmond	Vervangen brug Oranje Nassaulaan

Opmerking Tunnels, bruggen en steigers:

Jaarlijks wordt uitvoering gegeven aan het meerjarenprogramma aan de hand van uitgevoerde inspecties.

Baggeren

	2018	2019	2020	2021
Beleidskaders (ja/nee)	: Ja, Keur van Hoogheemraadschap Rijnland			
Vastgesteld kwaliteitsniveau (zo ja, welk?)	: Ja, we moeten voldoen aan de dwarsprofielen die zijn opgenomen in de legger (diepte en talud onder water)			
Beheers- en onderhoudsplannen / looptijd plannen	: Ja, baggerbeheerplan 2015 t/m 2024			
Investeringen (in bedragen)				
Ramingen t.l.v. exploitatie en/of voorzieningen (in bedragen)	€ 79.609	€ 102.756	€ 69.716	€ 96.000
Is er sprake van achterstallig onderhoud? (zo ja, toelichting opnemen in paragraaf)	: Nee			
Is er een voorziening / reserve aanwezig?	: Ja, Voorziening waterwegen			

Voorziening waterwegenbeheer

(x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Stand per 1 januari	48	44	16	21
Storting	75	75	75	75
Uitname	80	103	70	96
Stand per 31 december	44	16	21	0

Opmerking Baggeren:

Jaarlijks wordt € 75.000 gestort in de voorziening waterbeheer.
De komende jaren zal voor het baggeren meer worden samengewerkt met het
Hoogheemraadschap.

Uitvoering baggeren 2018	
Voorhout	Eerste Elsgeesterweg e.o.
	Tweede Elsgeesterweg e.o.
Sassenheim	Mondriaanlaan e.o.
	Julianalaan e.o.
	Rodemolenweg e.o.
	Kwekersweg e.o.

4.4. Paragraaf Financiering

Inleiding

De financieringsfunctie dient uitsluitend de publieke taak. Het beleid valt binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido). Centraal in deze wet staan transparantie en risicobeheersing. Om inzicht te geven in de manier waarop de gemeente dit doet en een beeld te geven van de stand van zaken gaan we in deze paragraaf in op de ontwikkelingen rond de gemeentelijke financiering, het te voeren beleid op dit gebied en de risico's die we daarbij lopen.

Algemeen

Het door de raad in 2012 vastgestelde "Treasurystatuut Gemeente Teylingen 2012" vormt het kader voor beleid en uitvoering van de treasuryfunctie. Afhankelijk van de hoogte en de verwachte duur van een liquiditeitstekort of liquiditeitsoverschot, wordt vermogen tijdelijk of langdurig aangetrokken of uitgezet. Het uitgangspunt bij het aantrekken van vermogen is dat de kasgeldlimiet optimaal benut wordt en zoveel mogelijk kort vermogen wordt aangetrokken. Benadrukt wordt dat de treasuryfunctie uitsluitend de publieke taak dient en dat een prudent beleid wordt gevoerd binnen de kaders die zijn gesteld in de Wet financiering decentrale overheden (Wet fido).

Welke ontwikkelingen spelen er?

Rente ontwikkelingen

De Europese Centrale Bank (ECB) heeft in maart 2016 de herfinancieringsrente verlaagd naar 0,00%. Momenteel (augustus 2017) bedraagt de geldmarktrente voor aan te trekken driemaands kasgeldleningen -0,25% (te ontvangen). De tarieven voor positieve saldi op de rekening-courant bedragen -0,80% (0,8% te betalen) en het tarief voor rood staan is 2,45% (te betalen). De vergoedingen bij het schatkistbankieren staan op 0,00%.

De kapitaalmarktrente voor aan te trekken leningen voor looptijden van 5 en 10 jaar zonder renteherziening bedraagt momenteel resp. 0,49% en 1,23%. De verwachting is dat deze rentetarieven voorlopig ongeveer op dit niveau zullen blijven of iets zullen stijgen. Substantiële rentestijgingen worden niet verwacht, vooral omdat de inflatieverwachting nog achterblijft bij de ECB-doelstellingen.

Gemeentelijke ontwikkelingen

Naar verwachting kan tot het najaar van 2017 de liquiditeit worden gewaarborgd met goedkoop kort geld (looptijd korter dan een jaar). Eind 2017 of begin 2018 zal vermoedelijk geld op de kapitaalmarkt worden aangetrokken met een looptijd van 3 jaar. Deze relatief korte looptijd houdt verband met de geplande vrijval van de hybride lening aan de BNG in 2021.

Liquiditeitsprognoses

Wekelijks stellen we liquiditeitsprognoses voor de korte termijn op om tijdig in te spelen op schommelingen in de liquiditeit. Jaarlijks stellen we één à twee liquiditeitsprognoses op met een horizon van 4 jaar.

Garantiestelling leningen en verstrekken van leningen

Ons beleid is leningen of garanties uit hoofde van de 'publieke taak' alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd. Daarbij winnen we vooraf informatie in over de financiële positie en de kredietwaardigheid van de betreffende partij. Indien een andere voorziening beschikbaar is, verstrekt de gemeente uitsluitend aanvullend een lening of garantie.

Risicobeheer

Het risicobeheer is gericht op het beperken van financiële risico's. In het Financieringsstatuut zijn richtlijnen en limieten opgenomen, die de basis vormen voor alle transacties op dit gebied. Ons beleid is voornamelijk gebruik te maken van veilige en inzichtelijke financiële instrumenten.

De Wet fido geeft normen voor het beperken van risico's. De belangrijkste risicocategorie is het renterisico, waarvan de kasgeldlimiet en de renterisiconorm belangrijke richtlijnen zijn ter beperking van renterisico's.

De kasgeldlimiet heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd tot één jaar. Het totaal van deze leningen mag niet meer bedragen dan 8,5% van de totale lasten op de begroting. De renterisiconorm heeft betrekking op leningen met een rentetypische looptijd vanaf één jaar. De verplichte aflossingen en renteherzieningen op deze leningen mogen niet meer bedragen dan 20% van de totale lasten op de begroting. Het doel van deze normen is om het risico te beperken wanneer bij herfinanciering van de leningen een rentestijging leidt tot financiële problemen.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het wettelijke maximum aan leningen met een rentetypische looptijd korter dan één jaar. De kasgeldlimiet staat toe om in 2018 de financieringsbehoefte tot een bedrag van € 6.3 miljoen te dekken met kortlopende leningen. Zodra wij deze limiet voor een langere periode (meer dan een half jaar) dreigen te overschrijden, trekken wij een langlopende lening aan of vragen wij (onderbouwd) toestemming aan de provincie om gedurende een bepaalde periode de limiet te mogen overschrijden.

Gelet op de te verwachte relatief lage rente voor kort krediet, maken we zoveel mogelijk gebruik van de toegestane norm, tenzij we sterke rentestijgingen verwachten op de kapitaalmarkt.

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)		2018
1	Begrotingstotaal lasten	73.613
2	Maximaal toegestane kasgeldlimiet (8,5% van begrotingstotaal lasten)	6.257
3	Gemiddeld saldo vlottende korte schuld en vlottende middelen	0
4	Ruimte onder kasgeldlimiet	6.257

Renterisiconorm

Renterisiconorm (bedragen x € 1.000)	Beg. 2018	Beg. 2019	Beg. 2020	Beg. 2021
1. Renteherziening op langlopende schuld o/g	0	0	0	0
2. Te betalen aflossingen	3.379	3.385	3.391	1.397
3. Renterisico (1 en 2)	3.379	3.385	3.391	1.397
4. Renterisiconorm	14.723	15.107	14.158	14.187
5a. Ruimte onder risiconorm	11.344	11.722	10.767	12.790
5b. Overschrijding risiconorm	0	0	0	0
4a. Begrotingstotaal lasten	73.613	75.536	70.791	70.937
4. Renterisiconorm 20% van begrotingstotaal	14.723	15.107	14.158	14.187

De verwachting is dat we voor de komende jaren onder de renterisico-norm blijven.

Financieringsbehoefte

Per 1 januari 2018 houden we boekhoudkundig rekening met een financieringsbehoefte van € 13,6 mln. Dit is een globale berekening van het verschil tussen het totaal van de vaste activa en voorraden grond enerzijds en de vaste financieringsmiddelen anderzijds (reserves, voorzieningen, langlopende leningen). Het werkelijke liquiditeitstekort per 1 januari 2018 zal lager uitkomen ten gevolge van crediteurensaldi, vertraging van investeringen en vooruit ontvangen bedragen. Daarom is een meer gedetailleerde liquiditeitsprognose voor de lange termijn gemaakt op basis van verwachte inkomsten en uitgaven gedurende 2018 t/m 2021. Deze geeft aan dat gedurende deze periode financieringstekorten ter grootte van de kasgeldlimiet kunnen ontstaan.

Financieringsbehoefte (x € 1.000 euro)	1-1-2018	1-1-2019	1-1-2020	1-1-2021
1 Reserves en voorzieningen	99.527	97.549	97.741	94.696
2 Langlopende leningen	24.374	20.995	17.610	14.220
3 Totaal vaste financieringsmiddelen	123.901	118.544	115.351	108.916
4 Boekwaarde investeringen, incl. voorraden grond	138.695	135.144	131.238	129.261
Financieringstekort/overschot (3 - 4)	-14.794	-16.600	-15.887	-20.345
Financieringstekort volgens liquiditeitsbegroting	-6.908	-7.530	-7.541	-10.760

Schuldpositie en solvabiliteit

Het BBV schrijft een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. Omdat een aantal van deze kengetallen verband houden met de financiering, zijn deze ook hier opgenomen.

Kengetallen	Rek. 2016	Beg. 2017	Beg. 2018	Beg. 2019	Beg. 2020	Beg. 2021
Bij begroting ultimo jaar						
Netto schuldquote	17,0%	48,4%	32,7%	27,7%	33,9%	7,4%
Netto schuldpositie gecorrigeerd voor verstrekte leningen	-30,2%	5,6%	-19,0%	21,0%	-17,6%	-7,7%
Solvabiliteit	66,6%	60,9%	64,9%	64,4%	66,4%	71,4%

Netto schuldquote

De netto schuldquote weerspiegelt het niveau van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Overigens hanteert de VNG een signaalwaarde van 100%, waarboven waakzaamheid is geboden. Een netto schuldquote van hoger dan 130% is een indicatie voor een te hoge schuld. Teylingen zit daar aanzienlijk onder.

Netto schuldquote x € 1.000)	rek. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020	begr. 2021
Vaste schulden	+ 19.748	36.375	20.995	17.610	14.220	12.823
Netto vlottende schuld	+ 13.433	13.366	16.000	16.000	18.500	9.000
Overlopende passiva	+ 4.478	3.000	3.500	3.500	3.500	3.500
Fin. activa (uitsluitend art. 36, d, e, f)*	- 0	0	0	0	0	0
Uitzettingen < 1 jaar	- 23.112	10.000	16.448	15.507	11.476	18.988
Liquide middelen	- 831	1.000	800	800	800	800
Overlopende activa	- 533	300	400	400	400	400
Totaal	13.183	41.441	22.847	20.403	23.544	5.135
Totale baten, excl. mutaties reserves	77.597	85.667	69.876	73.696	69.537	69.514
Netto schuldquote (netto schuld/baten)	17,0%	48,4%	32,7%	27,7%	33,9%	7,4%

* Betreft art. 36 BBV

- d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

Om inzicht te verkrijgen in hoeverre sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Op die manier wordt duidelijk in beeld gebracht wat het aandeel van de verstrekte leningen is en wat dit betekent voor de schuldenlast. De wijze waarop de netto schuldquote gecorrigeerd voor de doorgeleende gelden wordt berekend is gelijk aan de netto schuldquote, met dien verstande dat bij de financiële activa ook alle verstrekte leningen worden opgenomen.

Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen (bedragen x € 1.000)		rek. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020	begr. 2021
Vaste schulden	+	19.748	36.375	20.995	17.610	14.220	12.823
Netto vlottende schuld	+	13.433	13.366	16.000	16.000	18.500	9.000
Overlopende passiva	+	4.478	3.000	3.500	3.500	3.500	3.500
Fin. activa (uitsluitend art. 36, b,c,d,e,f)*	-	36.588	36.659	36.089	35.900	35.800	10.500
Uitzettingen < 1 jaar	-	23.112	10.000	16.448	15.507	11.476	18.988
Liquide middelen	-	831	1.000	800	800	800	800
Overlopende activa	-	533	300	400	400	400	400
Totaal		-23.405	4.781	-13.242	-15.497	-12.256	-5.365
Totale baten, excl. mutaties reserves		77.597	85.667	69.876	73.696	69.537	69.514
Netto schuldquote (netto schuld/baten)		-30,2%	5,6%	-19,0%	21,0%	-17,6%	-7,7%

* Betreft art. 36 BBV

b. leningen aan:

1. openbare lichamen als bedoeld in artikel 1, onderdeel a, van de Wet financiering decentrale overheden;
  2. woningbouwcorporaties;
  3. deelnemingen;
  4. overige verbonden partijen;
- c. overige langlopende leningen;
- d. uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- e. uitzettingen in de vorm van Nederlands schuldpapier met een rentetypische looptijd van één jaar of langer;
- f. overige uitzettingen met een rentetypische looptijd van één jaar of langer.

Solvabiliteitsratio

De solvabiliteitsratio geeft inzicht in de mate waarin het bezit op de balans gefinancierd is door het eigen vermogen en in hoeverre de gemeente aan de financiële verplichtingen kan voldoen. Onder de solvabiliteitsratio wordt verstaan het eigen vermogen als percentage van het balanstotaal. Onder het eigen vermogen verstaan we de algemene reserve en de overige bestemmingsreserves en het eventuele resultaat uit het overzicht baten en lasten.

Met een solvabiliteit van 64% steekt Teylingen gunstig af in vergelijking met de gemiddelde gemeente (32%)

Solvabiliteitsratio (bedragen x € 1.000)	rek. 2016	begr. 2017	begr. 2018	begr. 2019	begr. 2020	begr. 2021
Eigen vermogen	91.843	88.591	90.410	88.126	88.613	86.477
Balanstotaal	137.954	145.465	139.338	136.851	133.380	121.079
Solvabiliteit (ev/balanstotaal)	66,6%	60,9%	64,9%	64,4%	66,4%	71,4%

Verstreckte leningen

Ons beleid is leningen en garanties alleen te verstrekken aan partijen die de gemeenteraad heeft goedgekeurd uit hoofde van de 'publieke taak'. Wij gaan hier terughoudend mee om, waarbij garantieverlening de voorkeur heeft.

Verstreckte leningen per einde dienstjaar (x € 1.000)	rek. 2016	begr. 2017	begr. 2018
Leningen aan woningbouwcorporaties			
STEK	26.249	24.913	23.522
Woonstichting Vooruitgang	4.326.312	4.152.837	3.973.362
	4.352.561	4.177.750	3.996.884
Leningen aan deelnemingen			
Lening aan BNGbank	25.200.000	25.200.000	25.200.000
	25.200.000	25.200.000	25.200.000
Overige verstreckte langlopende leningen u/g			
Starters- en duurzaamheidsleningen	5.270.191	5.565.191	5.805.190
Hypothecaire leningen aan personeel	45.473	36.715	27.516
Leningen aan verenigingen en instellingen	995.007	952.782	909.637
Overige leningen	724.767	439.960	149.497
	7.035.438	6.994.648	6.891.840
Totaal verstreckte leningen	36.587.999	36.372.398	36.088.724

Rentemethodiek

In het vernieuwde BBV is opgenomen dat de paragraaf financiering van de begroting en jaarrekening naast de beleidsvoornemens en het gerealiseerde beleid ten aanzien van het risicobeheer van de financieringsportefeuille ook verplicht inzicht moet geven in:

- de rentelasten uit externe financiering
- het renteresultaat
- de wijze van rentetoerekening.

Door onderstaand overzicht en toelichting in de paragraaf financiering op te nemen wordt invulling gegeven aan deze verplichting.

Berekening renteomslagpercentage		1-1-2018	1-1-2019	1-1-2020	1-1-2021
Restant korte financiering		7.500.000	7.500.000	7.500.000	7.500.000
Restant lange financiering		24.374.194	20.995.219	17.610.451	14.219.694
Totaal externe financiering		31.874.194	28.495.219	25.110.451	21.719.694
Gewogen gemiddeld rentepercentage externe financiering tbv rente eigen vermogen		2,50%	2,50%	2,50%	2,50%
a1	De externe rentelasten over de korte financiering	7.000	7.000	7.000	7.000
a2	De externe rentelasten over de lange financiering	753.522	686.647	619.572	553.550
b.	De externe rentebaten	-	-	-	-
	/	-	-	-	-
	-	278.597	250.000	230.000	200.000
<i>Totaal door te rekenen externe rente</i>		481.925	443.647	396.572	360.550
c1.	De rente die aan de grondexploitatie moet worden doorberekend	-	-	-	-
	/	-	-	-	-
	-	10.083	6.096	-3.923	-13.895
c2.	De rentelasten van projectfinanciering	-	-	-	-
	/	-	-	-	-
	-	0	0	0	0
c3.	De rentebaten van doorverstrekte leningen (projectfinanciering)	+	+	+	+
	/	+	+	+	+
	-	0	0	0	0
<i>Saldo door te rekenen externe rente</i>		471.842	437.551	400.495	374.445
d1	Rente over eigen vermogen	+	+	+	+
	/	+	+	+	+
	-	2.284.363	2.230.969	2.255.450	2.207.770
d2	Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde)	+	+	+	+
	/	+	+	+	+
	-	0	0	0	0
<i>De aan taakvelden toe te rekenen rente</i>		2.756.205	2.668.520	2.655.945	2.582.215
e.	De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	-	-	-	-
	/	-	-	-	-
	-	3.184.529	3.116.670	3.027.279	2.993.885
f.	<i>Renteresultaat op het taakveld treasury</i>	-428.324	-448.150	-371.334	-411.669
Boekwaarde activa tbv renteomslag, excl. verstrekte leningen		127.917.53	124.943.91	121.433.47	119.760.19
		1	4	4	3
Omslagrenteberekening		2,15%	2,14%	2,19%	2,16%
Na afronding		2,50%	2,50%	2,50%	2,50%

Met ingang van het begrotingsjaar 2017 moet in het kader van de gewijzigde BBV de rente op een nieuwe manier worden verwerkt.

Alle rente loopt via het taakveld 0.5 Treasury (grootboekrekeningen 5900, 6913101 en 914101). Alle rentelasten en -baten worden via de genoemde grootboekrekeningen op dit taakveld geboekt. Voor de inzet van immateriële, materiële en financiële activa (excl. verstrekte leningen) wordt de rente voor de financiering van deze activa omgeslagen over de betreffende taakvelden (lasten). De reserves worden aangewend als intern financieringsmiddel. Hierdoor hoeft er minder geld geleend te worden op de kapitaalmarkt. De berekende rente over de reserves noemen we ook wel

“bespaarde rente” of “rente over eigen financieringsmiddelen”. De bespaarde rente wordt ook verantwoord op het taakveld 0.5 treasury (grootboekrekening 5900). Het percentage voor de berekening van de bespaarde rente wordt geraamd op maximaal het rentepercentage dat is gebaseerd op het gewogen samenstel van de externe rentelasten over de lang en kort aangetrokken financieringsmiddelen, afgerond naar boven. Voor de komende jaren komt dit uit op 2,5%. De aan de reserves toe te voegen rente wordt als last geboekt op taakveld 0.10 (mutaties reserves).

De afschrijvingen worden direct ten laste gebracht van de diverse taakvelden, waarop de af te schrijven activa betrekking hebben.

EMU-saldo en de Wet HOF

De wet HOF (Wet Houdbare Overheidsfinanciën) bevat een richtlijn over de tekortnorm voor de decentrale overheden. Dit houdt in dat aan de kasstroom van de lagere overheden gezamenlijk (het EMU-saldo) een maximum is gesteld. Hiervan afgeleid kende tot 2015 iedere gemeente een zogenaamde referentiewaarde (fictief aandeel). Vanaf 2016 zijn deze individuele referentiewaarden niet meer vastgesteld.

Overzicht EMU-saldo

Sinds 2006 zijn gemeenten verplicht een raming van de eigen ‘bijdrage’ aan het EMU-saldo op te nemen. (EMU staat voor Economische en Monetaire Unie.) Aanleiding hiervoor was de overschrijding van de norm van het EMU-tekort van 3% waar Nederland in het verleden mee werd geconfronteerd. Om de cijfers tussen verschillende landen goed te vergelijken zijn in de Europese Unie afspraken gemaakt over de wijze van berekening van het EMU-saldo.

Het EMU-saldo wordt berekend op kasbasis, dus de feitelijke geldstromen die in een jaar plaatsvinden. Een negatief EMU-saldo wil niet zeggen dat de gemeente onmiddellijk een probleem heeft, omdat de gemeente werkt met het baten- en lastenstelsel.

EMU saldo prognose (x € 1.000)			2018	2019	2020	2021
1	Exploitatiesaldo voor toevoeging aan (+) cq onttrekking uit reserves (-)	-/+	106	902	1.229	1.040
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	+	4.525	4.603	4.841	4.960
3	Bruto dotaties aan de voorzieningen ten laste van de exploitatie	+	2.061	2.107	2.152	2.197
4	Uitgaven aan investeringen in (im) materiële vaste activa	-	11.997	3.059	6.564	2.220
5	De in mindering op 4 gebrachte bijdragen van Rijk, Provincie, EU en ov.	+	3.081	0	0	0
6a	Verkoopopbrengsten uit desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	+	0	0	0	0
6b	Boekwinst op desinvesteringen in (im) materiële vaste activa	-	0	0	0	0
7	Uitgaven aan aankoop van grond en uitgaven van bouwrijp maken	-	5.670	6.575	4.565	3.345
8a	Verkoopopbrengsten van grond	+	13.022	8.528	7.944	4.271
8b	Boekwinst op grondverkoop	-	0	0	0	0
9	Betalingen ten laste van voorzieningen	-	1.393	2.034	2.682	2.219
10	Boekwinst bij verkoop van deelnemingen en aandelen	-	0	0	0	0
	Geraamd EMU-saldo		3.735	4.472	2.355	4.684

Geprognosticeerde balans

Met het oog op een betere raming en beheersing van het EMU-saldo is in het nieuwe BBV een geprognosticeerde balans voorgeschreven. Met het opnemen van een geprognosticeerde balans krijgt de raad meer inzicht in de ontwikkeling van onder meer investeringen, het aanwenden van reserves en voorzieningen, en in de financieringsbehoefte. Dit zorgt ervoor dat er meer aandacht is voor het EMU-saldo in de beleidsvoorbereiding, de sturing en beheersing.

Activa	Rek. 2016	Begr. 2017	Begr. 2018	Begr. 2019	Begr. 2020	Begr. 2021
VASTE ACTIVA						
Immateriële vaste activa	196	153	110	67	24	0
materiële vaste activa						
met economisch nut	60.249	65.334	63.197	61.031	59.195	59.345
met economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	14.168	15.789	15.000	14.000	14.000	14.000
met maatschappelijk nut	1.136	4.172	6.475	8.208	11.741	16.877
<i>sub-totaal materiële vaste activa</i>	75.553	85.295	84.672	83.239	84.936	90.222
financiële vaste activa						
langlopende leningen	36.588	36.659	36.089	35.900	35.800	10.500
kapitaalverstrekkingen aan deelnemingen	277	277	277	277	277	277
bijdragen aan activa in eigendom derden	0	0	0	0	0	0
<i>sub-totaal financiële vaste activa</i>	36.865	36.936	36.366	36.177	36.077	10.777
Totaal vaste activa	112.614	122.384	121.148	119.483	121.037	100.999
VLOTTENDE ACTIVA						
onderhanden werk, gronden in exploitatie	658	11.774	535	654	-340	-115
voorraad overige grond en hulpstoffen	6	7	7	7	7	7
<i>sub-totaal voorraden</i>	664	11.781	542	661	-333	-108
vorderingen op openbare lichamen	9.318	5.000	6.000	6.000	4.976	6.000
overige vorderingen	13.794	5.000	10.448	9.507	6.500	5.488
kortlopende uitzettingen	0	0	0	0	0	7.500
liquide middelen	831	1.000	800	800	800	800
overlopende activa	533	300	400	400	400	400
Totaal vlottende activa	25.140	23.081	18.190	17.368	12.343	20.080
Totaal generaal	137.754	145.465	139.338	136.851	133.380	121.079

Passiva	Rek. 2016	Begr. 2017	Begr. 2018	Begr. 2019	Begr. 2020	Begr. 2021
EIGEN VERMOGEN						
algemene reserves	65.554	61.390	63.499	63.422	62.810	62.198
bestemmingsreserves	24.413	22.604	24.627	26.796	25.501	24.767
nog te bestemmen resultaat	1.591	93	106	902	1.229	1.040
<i>sub-totaal Eigen vermogen</i>	91.558	84.087	88.232	91.120	89.540	88.005
VOORZIENINGEN	8.705	8.638	9.423	9.128	8.220	7.911
VASTE SCHULDEN	19.779	36.374	20.995	17.610	14.220	12.823
Totaal vaste passiva	120.042	129.099	118.650	117.858	111.980	108.739
VLOTTENDE PASSIVA						
Netto vlottende schulden	13.433	13.366	16.000	16.000	18.500	9.000
overlopende passiva	4.279	3.000	4.688	2.993	2.900	3.340
Totaal vlottende passiva	17.712	16.366	20.688	18.993	21.400	12.340
Totaal generaal	137.754	145.465	139.338	136.851	133.380	121.079

4.5. Paragraaf Bedrijfsvoering

Gemeenschappelijke regeling werkorganisatie HLT Samen

De bedrijfsvoering van de gemeente Hillegom, Lisse en Teylingen is vanaf 1 januari 2017 ondergebracht in de gemeenschappelijke Regeling HLTsamen. Het is een ambtelijke samenvoeging, de gemeenten blijven bestuurlijk zelfstandig.

We verwachten voor de toekomst dat HLTsamen de strategische positie van de drie gemeenten wordt versterkt in de Bollenstreek en op grotere regionale schaal (de s). Daarnaast wordt hard gewerkt aan het realiseren van de drie k's: het verbeteren van de dienstverlening, het verminderen van de kwetsbaarheid op (cruciale) functies en het beheersen én verminderen van de kosten. Centraal daarbij staan de kernwaarden inventief, krachtig en verbindend; de kansen worden benut en HLTsamen is creatief, doelgericht en daadkrachtig. HLTsamen brengt mensen en hun ideeën en vragen bij elkaar en vindt het gemeenschappelijk belang. HLTsamen ondersteunt zo de zelfstandige gemeentebesturen.

De in deze Programmabegroting opgenomen kosten van de werkorganisatie HLTsamen zijn gebaseerd op de uitvoering van de politieke programma's van de drie deelnemende gemeenten, Hillegom, Lisse en Teylingen. De basis is hiervoor gelegd in het bedrijfsplan van HLTsamen. De drie K's (kosten, kwaliteit en kwetsbaarheid) zijn voor HLTsamen leidend in de realisatie van de doelen van HLTsamen. Daarnaast heeft de werkorganisatie een grote opgave om in 2020 de 5% bezuinigingsdoelstelling op de begroting te realiseren. De bijdrage aan HLT Samen is overeenkomstig de vastgestelde beleidsuitgangspunten en bedraagt voor 2018 € 17.378.000.

Voor een nadere toelichting verwijzen wij u naar de begroting van HLT Samen.

4.6. Paragraaf Verbonden partijen

Inleiding

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk belang én een financieel belang heeft. Een bestuurlijk belang is aan de orde als een gemeente (in de persoon van een wethouder, raadslid of ambtenaar) zeggenschap kan uitoefenen via een zetel in het bestuur of stemrecht. Met een financieel belang wordt bedoeld dat de gemeente middelen ter beschikking heeft gesteld die ze kwijt is in het geval van faillissement van de verbonden partij en / of als de financiële problemen bij de verbonden partij verhaald kunnen worden op de gemeente.

Deze paragraaf behandelt, conform artikel 15 uit het BBV, de algemene visie over het inschakelen van een verbonden partij en de voorgeschreven lijst van verbonden partijen.

Uitgangspunt van de nota Verbonden partijen is dat tot oprichting van en deelneming in stichtingen, verenigingen etcetera wordt besloten indien dat in het bijzonder aangewezen moet worden geacht voor de behartiging van het daarmee te dienen openbaar belang en voor zover de doelmatigheid daarmee wordt bevorderd.

Welke ontwikkelingen spelen er?

De Rekenkamercommissie HLN heeft in 2016 het onderzoek Samen naar beter, Gemeenteraad en governance rondom verbonden partijen opgeleverd. Hierin wordt geconcludeerd dat geen van de drie gemeenten over een recent vastgestelde nota Verbonden partijen beschikt. Een actuele uitgewerkte visie over het inschakelen van een verbonden partij is op dit moment nog in ontwikkeling en zal in de nieuwe nota Verbonden partijen worden opgenomen. Inmiddels zijn in Teylingen en Hillegom startnotities vastgesteld. Er is een Ambtelijke Governance Team (AGT) ingesteld die de advisering en voorbereiding op onderwerpen bespreekt en daarmee een kwaliteitsimpuls geeft rond het thema grip op verbonden partijen voor de drie gemeenten. Om de sturing en grip op verbonden partijen vanuit de raad te kunnen versterken, is in Lisse naast het AGT ook een Strategisch Kader Team (SKT) in het leven geroepen om de grip en sturing op verbonden partijen te vergroten.

Overzicht met verbonden partijen

De lijst van verbonden partijen bevat de informatie zoals is aangegeven in artikel 15 van het BBV. In de wijziging van het BBV van 16 juli 2014 wordt expliciet aangegeven dat financiële informatie over het begrotingsjaar wordt gevraagd en niet om informatie over reeds afgesloten boekjaren.

Artikel 34 van de Wet gemeenschappelijke regelingen stelt dat het gemeenschappelijk orgaan vóór 15 april van het jaar voorafgaande aan dat waarvoor de begroting dient, de begroting zendt aan de raden van de deelnemende gemeenten. Daarom is de informatie voor de gemeenschappelijke regelingen wel opgenomen maar is voor de overige verbonden partijen teruggegrepen op afgesloten boekjaren.

Naam		HLTsamen				
Vestigingsplaats	Hillegom					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Het bestuur bestaat uit zes leden van de drie gemeenten. Het ene lid is een wethouder en het andere lid is de burgemeester per gemeente.					
Openbaar belang	Daarmee biedt de werorganisatie een kwalitatief, hoogwaardige, efficiënte en innovatieve dienstverlening aan de 'klanten' van de gemeenten: Hillegom, Lisse en Teylingen.					
Ontwikkelingen	Uitvoering geven aan het bedrijfsplan vastgesteld in de raden van de aangesloten gemeenten. Focus ligt op het gebied van Kwaliteit, Kostenreductie, Kwetsbaarheid en de verbeterde Strategische positie..					
Beleidsrisico's	Het niet halen van de gestelde financiële doelstellingen in het bedrijfsplan.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2018	31-12-2018	1-1-2018	31-12-2018
		€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0 99
	T: € 17.378					

Naam		Intergemeentelijke Sociale Dienst (ISD) Bollenstreek				
Vestigingsplaats	Lisse					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 2 wethouders Dagelijks bestuur: 1 wethouder					
Openbaar belang	Individuele voorzieningen op het gebied van werk, inkomen en zorg.					
Ontwikkelingen	De ontwikkelingen in 2018 zijn het verder vormgeven van de samenwerking met het Servicepunt Werk.					
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeenten is enerzijds de bijdrage van de gemeenten in de exploitatielasten van de ISD, en anderzijds de uitvoering van een open einde regelingen door de ISD waar de gemeenten de financiële lasten van dragen.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 0	€ 0	€ 12.160	€ 6.564
	T: € 12.318					
Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.						

Naam		Werkvoorzieningschap Kust, Duin- en Bollenstreek / De Maregroep				
Vestigingsplaats	Voorhout					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: 1 wethouder					
Openbaar belang	MareGroep verzorgt de plaatsing van mensen met een WSW-indicatie. MareGroep verzorgt de interne en externe gesubsidieerde arbeid door uitstroom medewerkers;					
Ontwikkelingen	De ontwikkelingen in 2017 zijn het realiseren van de toekomstvisie MareGroep vanwege een dalend aantal plaatsen voor WSWers en het verder realiseren van het Servicepunt Werk en Beschut Werk.					
Beleidsrisico's	Een risico voor de gemeente Teylingen is de bijdrage in een eventueel tekort van de Maregroep via de bonus/malus regeling. Vanwege					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2018	31-12-2018	1-1-2018	31-12-2018
		€ 0	€ 2.100	€ 2.100	€ 1.056	€ 844
	T: € 273					

Naam		Regionale dienst openbare gezondheidszorg (RDOG) Hollands Midden				
Vestigingsplaats	Leiden					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 1 wethouder Dagelijks bestuur: geen					
Openbaar belang	De RDOG Hollands Midden bewaakt, beschermt en bevordert de gezondheid en het welbevinden van de burgers in de regio Hollands Midden in zowel reguliere als crisisomstandigheden.					
Beleidsinformatie	De ontwikkelagenda 2020 'Gezond Geregeld' is goedgekeurd.					
Beleidsrisico's	Het plan van aanpak voor een toekomstbestendig Veilig Thuis is in juli 2017 vastgesteld. Evenals in 2017 zal er in 2018 extra subsidie voor Veilig Thuis nodig zijn. De hoogte van dit bedrag is nog niet bekend.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 5.765	€ 2.077	€ 25.156	€ 24.699
	T: € 1.259					
Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.						

Naam	Veiligheidsregio Hollands Midden (VRHM)					
Vestigingsplaats	Leiden					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: burgemeester Dagelijks bestuur: een wethouder namens HLT					
Openbaar belang	Hoogwaardige brandweezorg en adequate crisisorganisatie. Verstreken van de generieke crisisorganisatie en in het bijzonder de reactiekracht op alle soorten incidenten en het uitoefenen van de taak die in de Wet veiligheidsregio's aan de bestuursorganen van de gemeente zijn opgedragen.					
Beleidsinformatie	De beleidsvoornemens 2018 passen binnen de ambities zoals opgenomen in het Regionaal Beleidsplan 2016–					
Beleidsrisico's	Daling instroom vrijwilligers. De betrokkenheid van de vrijwilligers is van belang en er moet zorg blijven voor de binding met vrijwilligers.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 9.928	€ 7.579	€ 19.038	€ 25.570
	T: € 1.756					
	Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.					

Naam	Regeling omgevingsdienst West-Holland (ODWH)					
Vestigingsplaats	Leiden					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: 2 wethouders Dagelijks bestuur: een wethouder namens HLT					
Openbaar belang	De ODWH behartigt de gemeenschappelijke belangen op het gebied van milieu, milieubeleidsontwikkeling en een efficiënte en doelmatige uitvoering van de gemeentelijke en provinciale milieutaken.					
Beleidsinformatie	De Omgevingsdienst West-Holland staat voor: <ul style="list-style-type: none"> · het streven naar een optimale milieukwaliteit; · een bijdrage leveren aan de veiligheid van inwoners door ervoor te zorgen dat de milieuprestatie van bedrijven op orde is; · het bewerkstelligen van een duurzaam leefmilieu en een verbetering van onze leefomgeving; · het leveren van een bijdrage aan de oplossing van (mondiale) vraagstukken. De Omgevingsdienst wil een kwalitatief hoogstaande uitvoerings- deskundige zijn in het integraal aanpakken van omgevingsvraagstukken.					
Beleidsrisico's	De gemeente bepaalt zelf de afname van het aantal uren. Er zijn maatregelen getroffen om de financiële robuustheid van de omgevingsdienst te herstellen. Deelnemende gemeenten zijn nauw betrokken bij het plan van aanpak.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 2.804	€ 1.664	€ 4.649	€ 3.160
	T: € 712					
	Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.					

Naam	Greenport Ontwikkelings Maatschappij B.V. (GOM)					
Vestigingsplaats	Noordwijkerhout					
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap					
Bestuurlijk belang	Lid van de Algemene Vergadering van Aandeelhouders: 1 wethouder					
Openbaar belang	GOM is een uitvoeringsorganisatie zonder publiekrechtelijke taken. Bij GOM zijn zes Duin- en Bollenstreekgemeenten betrokken. De regio Holland Rijnland, en meer in het bijzonder het gebied Duin- en Bollenstreek, heeft een sterke internationale concurrentiepositie in de tuinbouwsector waar het gaat om bloemen, planten, bollen, knollen en vaste planten. Partijen willen deze internationale concurrentiepositie behouden, uitbouwen en versterken door een integrale gebiedsontwikkeling waarbij vorm en inhoud wordt gegeven aan een integrale ruimtelijke herstructurering van het gebied van de Duin- en Bollenstreek. De herstructurering vraagt een integrale en bovenlokale aanpak.					
Beleidsinformatie	De integrale gebiedsontwikkeling moet leiden tot versterking van de nationale en regionale economie, en tot het versterken van het nationale landschap door behoud, revotatisering en versterking van onder andere het bollencomplex (2625 ha), de glastuinbouwclusters en het toerismecluster. Daarbij moet ook een aanzienlijke kwaliteitsslag (incl. een actieve aanpak en sanering verrommeling en verbetering van natuur en ecologie) bereikt worden voor het gehele gebied.					
Beleidsrisico's	Met in achtneming van de kapitaalbreng van de gemeenten (€ 390.000), de € 10 miljoen bijdrage van Holland Rijnland uit het regionale investeringsfonds (RIF) voor de Greenport en een nader te bepalen deel van de € 20 miljoen uit het RIF voor de regionale groenstructuur, de toegekende FES-gelden, eventuele provinciale- en rijksbijdragen, eventuele andere subsidies en de opbrengst uit de verkoop van gronden is het uitgangspunt van de GOM een budgettair neutraal eindresultaat. De gemeenten H,L en T hebben zich - ieder afzonderlijk evenals de andere deelnemende gemeenten - garant gesteld voor een bedrag van € 7 miljoen.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 390	€ 390	€ 28.576	€ 16.271
	T: € 65					
Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.						

Naam	Vuilafvoerbedrijf Duin- en Bollenstreek (VAB)					
Vestigingsplaats	Voorhout					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	Algemeen bestuur: geen Dagelijks bestuur: 1 wethouder					
Openbaar belang	De VAB verzorgt voor de bollen6 gemeenten de overslag en afvoer van verbrandbaar en composteerbaar/vergistbaar afval.					
Beleidsinformatie	Het VAB richt zich op het verbeteren van de afvalscheiding zodat tenminste wordt voldaan aan alle landelijke streefcijfers. Tevens wordt met contractbeheer en samenwerkingsafspraken de kosten voor de afvalinzameling die beïnvloedbaar zijn door het VAB geminimaliseerd tegenover een goede kwaliteit van dienstverlening.					
Beleidsrisico's	Het contract voor het beheer van het overlaadstation is uitbesteed aan de Meerlanden en is verlengd tot eind 2017. De verlenging heeft te maken met het onderzoek naar de toekomst van het VAB-terrein. De installatie is verouderd en de huurovereenkomst loopt tot eind 2023. Afhankelijk van de uitkomsten van het onderzoek zullen investeringen gedaan moeten worden om de continuïteit en de bedrijfszekerheid van de overslag te garanderen tot minimaal de einddatum van de huidige contracten voor de overslag, transport en de verwerking van gft- en restafval.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 95	€ 79	€ 10	€ 19
	T: € 231					
Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.						

Naam	Belastingen Bollenstreek					
Vestigingsplaats	Noordwijk					
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling					
Bestuurlijk belang	De portefeuillehouders Belastingen van de colleges van de deelnemers komen tenminste eenmaal per jaar in vergadering bijeen voor overleg en afstemming over deze gemeenschappelijke regeling.					
Openbaar belang	Gezamenlijke uitvoering van belastingtaken.					
Beleidsinformatie	Belastingen Bollenstreek verricht voor een aantal gemeenten de uitvoeringswerkzaamheden van de gemeentelijke belastingen: wet WOZ, aanslagoplegging, invordering, kwijtschelding en bezwaarschriften.					
Beleidsrisico's	Geen bijzondere risico's.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0
	T: € 502					

Naam	Duin- waterbedrijf Zuid-Holland (Dunea)					
Vestigingsplaats	Voorburg					
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap					
Bestuurlijk belang	Algemene vergadering van aandeelhouders 1 wethouder					
Openbaar belang	Excellente dienstverlening, leveringsbetrouwbaarheid en aandacht voor natuur- recreatie- en waterkwaliteit.					
Beleidsinformatie	De productie en levering van goed en betrouwbaar drinkwater, 24 uur per dag, met zo min mogelijk storingen.					
Beleidsrisico's	DUNEA ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente. De drinkwaterwet geeft ruimte voor het uitbetalen van een (beperkt) dividend aan de aandeelhouders. De aandeelhouders vinden echter dat het uitbetalen van dividend niet past bij een drinkwaterbedrijf en hebben daarom besloten om de blokkade op het uitkeren van dividend in stand te houden. Hierdoor kan de volledige winst worden gebruikt voor het aflossen van leningen. Dit leidt tot lagere rentekosten en dus tot lagere tarieven op termijn					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2016	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 184	€ 193	€ 378	€ 367
	T: € 0					
	Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.					

Naam	Alliander N.V.					
Vestigingsplaats	Arnhem					
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap					
Bestuurlijk belang	Algemene vergadering van aandeelhouders 1 wethouder					
Openbaar belang	Alliander is een privaatrechtelijk verbonden partij. Alliander is een energienetwerkbedrijf. Zij zorgen voor het transport van betrouwbare, betaalbare en veilige energie, vandaag en in de toekomst. Via het netwerk transporteren zij elektriciteit en gas naar 37% van alle elektriciteits- en gasklanten in Nederland. Alliander investeert in de facilitering van duurzame energievormen om zo bij te dragen aan een betere samenleving					
Beleidsinformatie	De productie en levering van goed en betrouwbaar drinkwater, 24 uur per dag, met zo min mogelijk storingen.					
Beleidsrisico's	Alliander ontvangt geen financiële bijdrage van de gemeente. Jaarlijks ontvangt de gemeente een dividend.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2016	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 3.687	€ 3.864	€ 4.039	€ 3.871
	T: € 0					
	Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.					

Naam	Stichting Regionaal Inkoopbureau IJmond en Kennemerland (RIJK)					
Vestigingsplaats	Heemstede					
Rechtsvorm	Stichting					
Bestuurlijk belang	gemeentesecretaris in het Algemeen Bestuur					
Openbaar belang	Stichting RIJK is een samenwerkingsorganisatie tussen gemeenten om financiële, kwalitatieve en procesmatige voordelen voor haar leden te halen. Daarnaast wordt inkoop als strategisch en tactisch instrument ingezet ter ondersteuning van de beleidsdoelstellingen van de gemeente.					
Beleidsinformatie	Er zijn op dit moment 17 deelnemende gemeenten. Groei wordt niet uitgesloten, maar actieve acquisitie vindt niet plaats.					
Beleidsrisico's	De kosten van de stichting RIJK bestaan vrijwel volledig uit personeelslasten, het beleidsrisico is derhalve beperkt.					
Financieel belang	Deelname	Resultaat	Eigen vermogen		Vreemd vermogen	
(Bedragen x € 1.000)	2018	2018	1-1-2016	31-12-2016	1-1-2016	31-12-2016
		€ 0	€ 310	€ 310	€ 0	€ 0
	T: € 116					
Het eigen en vreemd vermogen zijn gebaseerd op de jaarrekening van 2016.						

4.7. Paragraaf Grondbeleid

Inleiding

Grondbeleid bevindt zich op het snijvlak tussen ruimtelijk ordeningsbeleid (RO-beleid) en financiën. Grondbeleid is daarbij geen doel op zich maar een essentieel middel om mede uitvoering te geven aan gemeentelijke beleidsdoeleinden op het gebied van wonen, werken, welzijn, infrastructuur, recreatie, milieu en landschapsontwikkeling. Het beleid moet passen binnen de financiële mogelijkheden en doelstellingen van de gemeente. Met het grondbeleid wordt bepaald of en hoe instrumenten, zoals bijvoorbeeld onteigening of kostenverhaal, worden ingezet om de gestelde doelen te realiseren.

Het beleid van de gemeente voor de komende jaren is vormgegeven in de 'Strategische Visie Teylingen 2040' en het collegeprogramma. Hierin worden verschillende belangrijke uitspraken gedaan over het financieel- en RO-beleid, die de visie op het grondbeleid kleuren:

- "Teylingen neemt nadrukkelijker de regie op de ruimtelijke inrichting";
- "Teylingen gaat de toekomst in als regiegemeente. De gemeente heeft geen allesbepalende positie meer als het gaat om de fysieke en sociale ontwikkeling van de wijken en buurten. Zij is meer een partner in een netwerk";
- "De financiële toekomst is, meer dan in het verleden, onzeker. Mede door de onzekerheden achten wij het wijs de volgende jaren het te voeren beleid financieel sluitend te maken.";
- "Een goed uitgevoerd grondbeleid is ondersteunend aan het creëren van een goed woon-, werk- en leefklimaat."

In de bovenstaande passages klinkt het grondbeleid door zoals de gemeente dat wil voeren: faciliteren waar kan en optreden waar nodig is. De gemeente voert dus een passief grondbeleid maar zal niet schromen om actief te worden als de situatie daarom vraagt.

Wat willen wij bereiken?

Transparantie tegenover externe partijen is hierbij van belang: wat mogen partijen van de gemeente verwachten? De 'betrouwbare en eerlijke overheid' is een principe waaraan de gemeente grote waarde hecht. Bij de uitvoering van grondbeleid houden we rekening met de beperkte financiële middelen en aanvaardbare risicomarges. De gemeente is in gesprek met professionals uit het werkveld (onder meer banken, ontwikkelaars en corporaties) en doet ook zelf onderzoek naar de afzetbaarheid en de productie van woningen, zowel nu als in de toekomst. Zo ontstaat er een beeld van de behoefte aan wonen, bedrijventerreinen en recreatiegebieden. Daar waar noodzakelijk zal de gemeente zelf stappen zetten om zaken voor elkaar te krijgen. De risico's moeten hierbij altijd aanvaardbaar zijn.

Welke ontwikkelingen spelen er?

Ambitie

De gemeente heeft een groot aantal ambities vervat in de 'Strategische Visie Teylingen 2040'. De beschreven ambities geven richting aan het RO-beleid dat de komende jaren gevoerd moet worden, en zijn verder uitgewerkt in diverse beleidsnota's. De inhoudelijke beleidsdoelen van deze nota's op het gebied van ruimtelijke ordening, en dus ook grondbeleid, worden hieronder beknopt omschreven. De gemeentelijke structuurvisie is door de gemeenteraad vastgesteld in juli 2015. In deze visie is vastgelegd hoe de contouren van ruimtelijke toekomst van Teylingen er uit gaan zien. Deze visie is samen met de woonvisie leidend voor het uit te voeren grondbeleid.

Rol van de gemeente

Het overgrote deel van de doelstellingen op ruimtelijk gebied moet de gemeente bereiken door te faciliteren. De grond en het vastgoed zijn namelijk voor het overgrote deel in bezit van andere partijen. Daar waar de gemeente de regierol op zich neemt zal zij zelf de grondexploitatie gaan voeren. De redenen om zelf de regie te nemen zijn divers. Het kan bijvoorbeeld zijn dat marktpartijen geen potentieel zien in de ontwikkelingen (met name recreatie), het een wettelijke

taak is van de gemeente (infrastructuur), de markt er onderling niet uitkomt en het plan toch van cruciaal belang is voor Teylingen (Hooghkamer, bedrijventerrein Oosthoutlaan) of de grond in gemeentelijk bezit is (Langeveld, Narcissenlaan, oude Gemeentewerf Warmond en De Woezel).

Woningen

Aantallen en Types

De gemeente Teylingen heeft als ambitie in ieder geval te voorzien in haar eigen woonbehoefte. Er zijn de komende jaren dan ook plannen voor woningbouw. Op basis van het voorgenomen bouwprogramma zullen tussen 2017-2025 ongeveer 1.300 woningen worden gebouwd. Bij het realiseren van deze opgave dient zoveel mogelijk binnen bestaand stedelijk gebied gebouwd te worden. Dit is ook vastgelegd in de structuurvisie (visie van de gemeente op het ruimtelijk beleid). De gemeente stelt verschillende eisen aan woningbouwprojecten bijvoorbeeld:

- 35% van de totale bouwproductie bestaat uit sociale huurwoningen (ten minste 20%) en betaalbare koopwoningen (ten minste 10%) voor vooral starters en senioren;
- de gemeente is verantwoordelijk voor voldoende levensloopgeschikte woningen, variërend van woningen die geschikt zijn voor mensen met (enige) mobiliteitsbeperkingen tot woningen die geschikt zijn voor inwoners met zware en meervoudige beperkingen die goed toegankelijk en zorggeschikt zijn. De gemeente maakt afspraken met corporaties en projectontwikkelaars over een meerjarige bouwplanning;
- de gemeente reserveert gunstig gelegen nieuwbouwlocaties voor de bouw woningen die geschikt zijn voor rolstoelgebruikers, omdat dit type woningen in het algemeen alleen door nieuwbouw tot stand kan worden gebracht;
- de gemeente stelt hoge eisen aan de ruimtelijke inrichting, waarbij een aantrekkelijk gevarieerd woonklimaat en intensief ruimtegebruik wordt nagestreefd;
- woningen en woonomgeving moeten voldoen aan Woonkeur, waaronder het Politiekeurmerk Veilig Wonen (PKVW).

In de vastgestelde woonvisie zijn nieuwe eisen geformuleerd voor het woonbeleid dat de gemeente nastreeft. In deze woonvisie zijn, in de tijd uitgezet, de meest recente aantallen en projecten vastgelegd. Ook de typologie, segmenten en het aandeel sociale huur hebben hierin een belangrijke plaats.

Duurzame woon- (omgeving)

Teylingen is een Millenniumgemeente, waar duurzaamheid hoog op de agenda staat. Ook op stedenbouwkundig gebied streven we duurzaamheid na, door de toepassing van Dubo plusrichtlijnen van het Regionale Beleidskader Duurzame Stedenbouw. Daarnaast willen we de energetische kwaliteit van nieuwbouwwoningen verbeteren. De gemeente neemt deel aan het 'Zorgpact Teylingen', met als doel samenwerking en daarmee verbetering van ouderenhuisvesting op korte en langere termijn en wil hierbij een dementievriendelijke gemeente zijn. Een project als het woonzorgcentrum Sassembourg, geopend in 2015, is hier een voorbeeld van.

Projecten

De volgende projecten, die overwegend bestaan uit woningbouw, zijn de komende jaren aan de orde:

Faciliterend:

Engelse Tuin (Voorhout);

Fort Marina;

Digros;

RWZI/Teylingerhof;

Kaagstraat/Menneweg;

De Woezel;

Overteylingen;

Liduina (Warmond).

Regisserend:

Hooghkamer (Voorhout);
Langeveld (Sassenheim);
Gemeentewerf (Warmond);
Narcissenlaan/Bloementuin (Sassenheim);

Er zijn diverse onderzoeken naar de woningmarkt en de woningbehoefte in Teylingen uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken zijn opgenomen in de woonvisie.

Economie: bedrijvigheid en winkels

Het aandeel van Holland Rijnland in het bruto binnenlands product (BBP) neemt af. Er is een tekort aan direct uitgeefbare bedrijventerreinen en er is sprake van een negatief migratiesaldo van zowel inwoners als bedrijven. Mede daarom wil de gemeente inzetten op de versterking van de economie. Met een potentiële beroepsbevolking van ruim 17.000 mensen en slechts 12.000 banen binnen de gemeentegrenzen valt er wat te winnen op het gebied van werkgelegenheid. Daarbij is de Greenport voor Teylingen een belangrijke en unieke economische drager. Bedrijventerreinen moeten vitaal, duurzaam en veilig zijn om het werkgelegenheidsaanbod op niveau te houden. De mogelijkheden die zich binnen de gemeentegrenzen aandienen, moeten we direct oppakken of nader onderzoeken. We willen niet alleen uitbreidingslocaties, maar ook bestaande terreinen revitaliseren. Daarbij streven we een optimale ruimtelijke inrichting na door slim en intensief ruimtegebruik.

Projecten

Aanpak van de volgende bedrijventerreinen is de komende jaren aan de orde:

Faciliterend:

verbreding/transformatie Jagtlust 1 (Sassenheim);
uitbreiding de Wetering/Greenib (Warmond);
verbreding/transformatie Veerpolder (Warmond).

De ontwikkeling van kantoren wordt de komende jaren beperkt voorzien. Dit kunnen we met name opvangen binnen de bovengenoemde terreinen en op enkele verspreid liggende locaties. Het handhaven en versterken van de aantrekkingskracht van winkelcentra vormt een belangrijk aandachtspunt.

Recreatie, voorzieningen en infrastructuur

Door de groei van het inwonersaantal groeit ook de behoefte aan recreatiegebieden en voorzieningen. Bovendien wordt de druk op bestaande infrastructuur verhoogd. Om te voldoen aan toenemende en veranderende behoeften, zijn verschillende investeringen nodig. Om een indruk te geven van de opgaven, benoemen we hieronder een aantal projecten.

Projecten

Recreatie

Regisserend:

aanleggen wandel- en fietspaden 2e fase Boterhuispolder.

Voorzieningen

Regisserend:

de aanleg en renovatie van gemeentelijke sportaccommodaties;
realiseren van een Brede School in Warmond;
de aanleg van passende parkeervoorzieningen, zoals beschreven in de 'Parkeernota Teylingen'.

Infrastructuur

Regisserend:

de aanleg van de Noordelijke Randweg Voorhout;
het oplossen van de knelpunten op de provinciale wegen N443 en N444 om de ontsluiting van de Noordelijke Greenport te verbeteren. Dit gebeurt in overleg met de Provincie Zuid-Holland.

Financiële uitgangspunten

In de gemeentelijke grondexploitatie faseren we de kosten en opbrengsten in de tijd, stellen we een contante waardeberekening op en houden rekening met de effecten van prijsstijgingen en rente. Jaarlijks worden de grondexploitaties geactualiseerd. In het geval van particuliere grondexploitatie, waaraan de gemeente medewerking verleent, worden de kosten en opbrengsten ter verrekening in beeld gebracht.

Het nemen van winst schept mogelijkheden om nieuwe projecten aan te pakken of risico's op te vangen. Winsten op een project worden genomen zodra dit verantwoord is. Dit kan bij afronding van het project zijn of tussentijds. De gemeente Teylingen kan tussentijds winst nemen als aan alle onderstaande voorwaarden is voldaan:

- er is sprake van een actuele grondexploitatie;
- er is sprake van een substantiële winstverwachting;
- er bestaan geen risico's meer die niet door de grondexploitatie zelf gedragen kunnen worden;
- er ontstaat door winstneming geen nadelige boekwaarde;
- 90% van de gronduitgifte is voltooid.

Tussentijdse winstneming is alleen aan de orde bij volledig gemeentelijke grondexploitaties.

Op korte termijn verwachten we bij de grondexploitatie geen positief saldo dat kan worden toegevoegd aan de reserve. Voorlopig zijn alle winsten die voorzien zijn (door de raad) toegewezen aan onze afdracht in het Regionaal Investerings Fonds (zie tabel aan het einde van deze paragraaf).

Vanaf 1 januari 2016 moeten gemeenten vennootschapsbelasting (vpb) afdragen over de fiscale winst. De projecten vallend onder "Bouwgrond in exploitatie" zijn voornamelijk niet vpb-plichtig. Voor de begroting 2018 is deze lijn doorgezet. Jaarlijks vindt bij het opmaken van de jaarrekening een herbeoordeling plaats.

Ook heeft de Commissie BBV (Besluit Begroting en Verantwoording), met als doel verbetering van de transparantie in de verantwoording, de "Notitie Grondexploitaties 2016" uitgebracht. De richtlijn is ingegaan per 1 januari 2016. Vanwege fiscale- en BBV regelgeving zijn de complexen Bloementuin, Gemeentewerf Warmond en Hoogkamer (de gemeentelijke grondexploitatie), ingebracht in de categorie "Bouwgrond in exploitatie" (Bie) en is het complex Langeveld, omdat dit complex voornamelijk niet zelf wordt ontwikkeld, ingebracht als materieel vast actief (MVA). Het project Hoogkamer is een gemengde activiteit, naast een Bie activiteit wordt ook een faciliterende activiteit met exploitatieplan onderkend. Het faciliterend deel betreft te verhalen kosten op ontwikkelaars, gebaseerd op het exploitatieplan en wordt als een vordering binnen het project vastgelegd. Aan de te verhalen kosten wordt de rente op basis van het door de raad vastgesteld renteomslag percentage toegerekend.

Het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW)

Het WSW verleent garanties op leningen die corporaties aantrekken om hun activiteiten op het gebied van de volkshuisvesting te financieren. De corporaties kunnen daardoor geld lenen tegen gunstige voorwaarden op de kapitaalmarkt.

Er is een 100% garantie, doordat het WSW de volgende zekerheden biedt:

- Monitoring kredietwaardigheid corporaties;
- Borgstellingreserve van WSW, opgebouwd uit betaalde provisies door corporaties;
- Obligoverplichting door corporaties, op te vragen bij calamiteit(en). Een obligo is een verplichting van de deelnemer om aan het WSW een bedrag over te maken;
- Achtervang door het rijk 50% en gemeenten 50% (middels renteloze lening).

In de zekerheidsstructuur van het WSW neemt de gemeente een belangrijke plaats in. Pas als de gemeentelijke achtervang is geregeld, kan WSW borg staan. De gemeente is een achtervangovereenkomst aangegaan voor alle corporaties die in de gemeente werkzaam zijn, tot het moment van wederopzegging (de zogenoemde ongelimiteerde achtervangovereenkomst).

Het risico dat de gemeente loopt, is theoretisch. Zodra een corporatie niet voldoende kredietwaardig is, wordt het Centraal Fonds Volkshuisvesting (CFV) ingeroepen om orde op zaken te stellen. Lukt dit niet, dan wordt het WSW aangesproken. Pas als laatste worden rijk en gemeente aangesproken.

Als het rijk en gemeente worden aangesproken, dan zal er een renteloze lening worden verstrekt aan het WSW conform de afspraken in de achtervangovereenkomst. Het WSW heeft vervolgens recht op het onderpand van de corporatie. De maximale borg door het WSW kan nooit meer zijn dan de WOZ-waarde van het onderpand.

De WSW zal te zijner tijd het rijk en de gemeente de renteloze lening terugbetalen.

Het risico dat de gemeente loopt, is de rentederving wanneer een renteloze lening verstrekt moet worden.

Het WSW heeft tot op heden de gemeenten en het rijk nooit hoeven aan te spreken.

Projecten stand van zaken gemeentelijke grondexploitaties

Project Hooghkamer

Het bestemmingsplan en het bijbehorende exploitatieplan Hooghkamer, 3e herziening, zijn vastgesteld door de raad. De komende jaren wordt het plan uitgevoerd. Ook de bijbehorende grondexploitatie is in juni 2017 vastgesteld en sloot met een tekort op contante waarde van € 0,4 mln. negatief.

- Voorziening:

Alhoewel het project qua uitvoering en begeleiding als een totaal wordt aangestuurd, is gelet op BBV wijzigingen het project per 1-1-2016 financieel opgesplitst in een faciliterend- en een gronduitgifte deel. Het faciliterend deel sluit met een nadeel van € 0,96 mln. negatief (contante waarde). Voor het tekort is ultimo 2016 een voorziening worden getroffen.

Om de hoogte van de voorziening te bepalen wordt met prijspeil 1/1/, jaar t+1 de exploitatie Hooghkamer jaarlijks geactualiseerd.

- Risico's:

In de gemeenteraad is de risicoanalyse Hooghkamer besproken. Daarbij zijn de risico's en kansen toegelicht. De volgende risico's kunnen zich voordoen: oplopen van plankosten als er voor de laatste twee jaar lang geen interne projectorganisatie wordt opgezet, vertraging van uitvoering met extra herziening het exploitatieplan, indexrisico door aantrekkende marktomstandigheden, het niet realiseren van doorgevoerde besparingen.

Project Narcissenlaan/Bloementuin

De procedure voor het bestemmingsplan en de aanbesteding vindt vanaf het 4^e kwartaal 2017 (t/m 2018 plaats). Zodra de verhuizing van de Sassenheimse Tennis Vereniging is afgerond, kan naar verwachting het project in het 4^e kwartaal 2018 van start kan gaan. Het plan kent een sluitende grondexploitatie.

- Risico's:

Het afzetrisico is beperkt, omdat het programma is afgestemd op de actuele marktvraag. Vertraging door het niet tijdig uitplaatsen van STV is een risico.

Project Hoofdstraat, locatie Langeveld

Vooralsnog wordt het project niet zelf doorontwikkeld. Het zal eventueel te zijner tijd aan projectontwikkelaars ter ontwikkeling worden aangeboden. De ambities voor het gebied zijn hierbij overigens niet gewijzigd.

Voor dit project wordt een bijdrage aan de RIF-gelden (regionaal investeringsfonds) als randvoorwaarde bij de ontwikkeling opgenomen. Wij houden rekening met een bijdrage van ca. € 2.860.000

- Risico's:

Het te zijner tijd niet in de markt kunnen zetten van het project.

Project Gemeentewerf Warmond

Het bestemmingsplan is onherroepelijk en in werking, de omgevingsvergunning is aangevraagd. Planning is dat in het najaar 2017 de bouw start. Er worden 13 koopwoningen en 13 sociale

huurwoningwoningen gerealiseerd, alle grondgebonden eengezinswoningen. De koopwoningen zijn medio 2017 in de verkoop gebracht, de inschatting van de makelaar is dat hoofdzakelijk inwoners van Warmond deze woningen afnemen, waardoor er een verhuisketen in Warmond ontstaat. Met de brandweer Hollands Midden is nog overleg over de oefenlocatie voor de brandweer. Financieel is de verwachting dat de grondexploitatie positief kan worden afgesloten omdat de verkoopprijzen hoger zijn dan ten tijde van de bieding. Dit komt mede door de grote marktvraag, het realiseren van een aantrekkelijk plan en snel stijgende bouwkosten.

Regionaal InvesteringsFonds

In onderstaande tabel staan de verwachte opbrengsten uit grondexploitaties en verkoop van gemeentelijke gebouwen. De opbrengsten worden gestort in de Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland. De jaarlijkse bijdrage aan het regionaal Investeringsfonds t/m 2024 bedraagt € 731.905 per jaar en wordt onttrokken aan deze reserve.

Te verkopen onroerende zaken	2017	2018	2019	2020	na 2021	Totaal
Saldo						
<i>Gemeentelijke woningen:</i>						
- Oranje Nassaulaan 14 (Warmond)	475.000					
<i>Grondexploitaties:</i>						
Industriekade						
Terrein Langeveld (Sassenheim)			2.862.000			
Stationslocatie Voorhout					pm	
Narcissenlaan (Sassenheim)					562.000	
Gemeentewerf Warmond		200.000				
Oosthoutplein Voorhout	186.195					
St. Antoniuslaan 24A (Sassenheim)		750.000				
Volksuniversiteit gebouw Kastanjehof						
Kompasschool	875.000					
Bibliotheek Voorhout	715.000					
Lokatie de Woezel (Warmond)		250.000				
Boerhaavestraat 54 (Voorhout)	240.000					
Totaal opbrengst/verwachte opbrengst	2.491.195	1.200.000	2.862.000		562.000	7.115.195
Jaarlijkse bijdragen 2017 t/m 2024 € 732.000						
Stand reserve investeringsstrategie						
Holland Rijnland 1-1	867.201	2.626.491	3.094.586	5.224.681	4.492.776	
Stortingen	2.491.195	1.200.000	2.862.000	0	562.000	
Onttrekkingen t/m 2024, € 731.905 per jaar	731.905	731.905	731.905	731.905	2.927.620	
Stand per 31-12	2.626.491	3.094.586	5.224.681	4.492.776	2.127.156	

Reserve grondexploitatie

De stand van de reserve bedraagt per 1-1-2017 afgerond € 13.000. De komende jaren vinden hierop geen mutaties plaats, omdat de resultaten uit de grondexploitaties gebruikt gaan worden voor de vulling van de reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland.

OVERZICHT VOORRADEN GROND 2018

Omschrijving van het complex	Boekwaarde per 1-1-2018	Totaal vermeerderingen	Totaal verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2018	Geraamd eindresultaat	
Hoogkamer						is voorziening voor getroffen
. faciliterend	11.483.763	4.918.094	9.756.519	6.645.338	960.666-	
. In exploitatie	892.152-	96.329	-	795.823-	561.567	
subtotaal	10.591.611	5.014.423	9.756.519	5.849.515		
in exploitatie: Bloementuin	1.951.867	897.806	1.442.851	1.406.822	531.000	
in exploitatie: Gemeentewerf	51.400-	49.986	-	1.414-		
totaal	12.492.078	5.962.215	11.199.370	7.254.923	131.901	

Omschrijving van het complex	Boekwaarde per 1-1-2018	Totaal vermeerderingen	Totaal verminderingen	Boekwaarde per 31-12-2018	Gemiddelde boekwaarde per m2
Materieel vast actief					
Hoofdstraat/Langeveld	1.822.757	-	-	1.822.757	51
totaal	1.822.757	-	-	1.822.757	

Omschrijving van het complex	Voorraad m2 grond per 1-1-2018	Aankopen/ inbreng	Verkopen	Voorraad m2 grond per 31-12-2018
Hoofdstraat/Langeveld	35.470	-	-	35.470
Bloementuin (Narcissenlaan)	20.686	-	6.400	14.286
Hoogkamer	3.568	-	3.568	-
Gemeentewerf Warmond	-	-	-	-
TOTAAL	59.724	-	9.968	49.756

Vermeerderingen zijn kosten die gemaakt worden voor onder meer verwerven gronden, bouwrijpmaken, bestemmingsplan, planschade etc.

Verminderingen zijn opbrengsten door verkoop grond, bijdragen projectontwikkelaar, subsidie etc.

Kengetal grondexploitatie

Vanaf het begrotingsjaar 2016 schrijft het BBV een aantal kengetallen voor ter opname in de paragraaf Weerstandsvermogen en Risicomanagement. De opbouw van het kengetal grondexploitatie treft u onderstaand aan.

Kengetal grondexploitatie	rek. 2016	begr. 2017	begr. 2018
Bouwgrond in exploitatie	658	1.326	611
Totale baten, excl. Mutaties reserves	77.597	76.000	73.721
Grondexploitatie	0,85%	1,74%	0,83%

4.8. Paragraaf Duurzaamheid

Inleiding

Eén van de drie speerpunten van het coalitieakkoord 2014-2018 is "Duurzaamheid en Houdbaarheid". Hieronder wordt verstaan het realiseren van de ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden, zonder het vermogen van de toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen.

Wat willen wij bereiken?

Missie

Duurzaamheid en houdbaarheid zijn integraal onderdeel van zowel beleidsvorming als beleidsuitvoering van de gemeente.

De gemeente stimuleert, faciliteert en voert uit. De gemeente is de spin in het web van duurzaamheid en heeft een aanjagende, prikkelende en stimulerende rol binnen de samenleving. In samenwerking met onze partners in de regio streven wij ernaar om met de Duin- en Bollenstreek de meest duurzame regio in Nederland te worden.

Duurzaamheidsagenda

We hebben in 2015 een duurzaamheidsagenda opgesteld voor 2016 t/m 2018. In de duurzaamheidsagenda hebben we samen met specialisten, bewoners en bedrijven gekeken welke trends duurzame ontwikkeling verder brengen. We zien voor duurzaamheid vier belangrijke trends:

5. **Circulaire economie**; deze trend vormt een steeds sterkere ontwikkeling naar een economisch systeem waarin producten en grondstoffen steeds weer hergebruikt worden. De ontwikkeling richt zich op een combinatie van technologische verandering en een andere rolverdeling tussen consument en producent.
6. **Marge naar mainstream**; duurzaamheid is veranderd van bijzaak naar hoofdzaak. Deze trend is bij organisaties een grote drager voor de versnelling van duurzame ontwikkeling.
7. **Energieke samenleving**; mensen nemen steeds meer het heft in eigen handen, wachten niet op de overheid en bedrijven maar gaan zelf op zoek naar duurzame kansen.
8. **Sturen op condities**; De rol van de overheid is veranderd. In plaats van hard sturen met wetten en regels krijgt de overheid steeds meer een rol bij het creëren van condities waarmee duurzame ontwikkeling aangejaagd wordt.

Om doelgericht aan de slag te gaan vanuit deze trends hebben we ook een meer kwantitatieve ambitie opgenomen. In de duurzaamheidsagenda wordt de inhoudelijke invulling geschetst voor de komende jaren op weg naar volledige duurzaamheid in 2030. Als tussendoel is voor eind 2018 een doel opgenomen van een verbetering van 2-3% volgens de Telos-benchmark voor gemeentelijke duurzaamheid. Deze benchmark bepaalt op basis van 106 indicatoren de duurzaamheid van een gemeente. In 2016 scoort Teylingen 54% in de benchmark (omlaag van 57% in 2015).

Wat hebben wij daarvoor gedaan?

Inmiddels is een uitvoeringsagenda opgesteld, waarin de concrete invulling van de 50 acties uit de Duurzaamheidsagenda is beschreven. Op basis van de vier trends en de kwantitatieve ambitie zijn acties beschreven waarmee Teylingen invulling geeft aan duurzame ontwikkeling. De beschreven acties geven een concreet beeld van het grote belang dat we aan een brede invulling van de ambitie geven.

In de programma's is al het een en ander beknopt aangegeven over duurzaamheid in verschillende projecten. Op een aantal specifieke projecten wordt hieronder uitgebreider ingegaan om te illustreren wat zoal gedaan is op het gebied van duurzaamheid.

Een groot aantal van de beschreven acties is al in uitvoering of worden voorbereid. Zo zijn er op het gebied van circulaire economie (trend 1 uit de Duurzaamheidsagenda) inmiddels bestuurlijke contacten gelegd met Haarlemmermeer en – waar het ons eigen inkoopbeleid betreft – Stichting Rijk, wordt er in het kader van Marge naar Mainstream (trend 2) al een tijd gewerkt met een verplicht in te vullen duurzaamheidsparagraaf in college- en raadsstukken, maken we plannen om

op het gebied van Energieke Samenleving (trend 3) burgers extra te mobiliseren waar het energiebesparing en alternatieve energie betreft en gaan we in het kader van Sturen op condities (trend 4) onderzoeken op welke wijze het gemeentelijke belastingstelsel kan worden vergroend. Daarnaast kan bij wijze van voorbeeld gemeld worden dat thans een onderzoek wordt uitgevoerd naar de doorrekening van onze maatregelen op de score in de Telos-benchmark (actie 17), Teylingen blijft monitoren of we blijvend voldoen aan de vereisten voor het zijn van Fairtradegemeente (actie 19) en hebben we stappen gezet om te komen tot het installeren van een zonneweide (actie 24). Steeds meer scholen draaien in hun bedrijfsvoering op duurzame wijze (actie 26), en werken we, uitdrukkelijk in participatie met de inwoners van Teylingen, aan een verdere verbetering van ons afvalinzamelingssysteem. Dat geldt ook voor ons beleid rond de laadpalen voor elektrisch rijden (actie 42). Door de introductie van nieuwe uitvoeringsregels rond het plaatsen van laadpalen is het nog makkelijker geworden voor bewoners om een laadpaal te krijgen. Zo kan de groei van elektrische auto's de komende jaren bediend worden met passende laadcapaciteit. Ook wordt het wagenpark van de gemeente steeds meer op duurzame wijze ingevuld met – waar mogelijk – elektrische wagens (actie 43).

Op energiegebied is in 2017 vooral ingezet op het stimuleren van het opwekken van duurzame energie met zonnepanelen. Hiervoor stelt de gemeente geld beschikbaar in de vorm van de duurzaamheidslening. Met ondernemers is een collectieve aanvraag voor SDE+ subsidie in voorbereiding zodat ook de vaak grote daken van zonnepanelen voorzien worden. De energie inkoop van de gemeente is duurzamer gemaakt door bij de inkoop over te gaan op in Nederland opgewekte windenergie in plaats van waterkracht uit Scandinavië. De volgende stap is om duurzame energie in de regio op te wekken voor het gebruik van de gemeente. Dit punt zal worden meegenomen bij de aanbesteding van onze nieuwe energie-inkoop.

Bij bestaande woningen blijft het uitdagend om bewoners zover te krijgen dat ze overgaan tot het nemen van maatregelen. De duurzaamheidslening en informatie via het duurzaam bouwloket voorzien daarbij in een behoefte.

Begin 2016 is de titel Fairtrade Gemeente opnieuw toegekend. De jury was enthousiast over de acties die in Teylingen ondernomen zijn om Fairtrade onder de aandacht te brengen.

In deze collegeperiode is de term duurzaamheid (in de betekenis van houdbaarheid) ook geïntroduceerd voor het sociaal domein. Deze lijn wordt verder geïmplementeerd in het vernieuwde Zorgpactoverleg, waar nog meer partijen aan zullen deelnemen, via het invoeren van beleid op Social Return on Investment en bij de inkoop van zorg in zowel Wmo- als in Jeugdwetverband.

Duurzaamheidsmaatschappij Teylingen

Op 26 januari 2017 is er door de raad een initiatiefvoorstel ingediend met daarin de opdracht aan ons college tot het laten uitvoeren van een onderzoek naar de haalbaarheid van het oprichten van een duurzaamheidsmaatschappij Teylingen.

Deze opdracht is opgepakt met behulp van een projectgroep, met vakinhoudelijk specialisten, en een klankbordgroep, met een afvaardiging van ons college, MT en de raad. De inhoudelijke werkzaamheden zijn uitgevoerd door een adviesorganisatie.

Zij hebben de volgende opdracht meegekregen: Geef inzicht in de juridische en financiële mogelijkheden voor, en consequenties van, het oprichten van een duurzaamheidsmaatschappij met als doelstelling: "het aanjagen en implementeren van duurzame initiatieven in de gemeente Teylingen".

Tijdens het haalbaarheidsonderzoek is gesproken met betrokkenen van diverse succesvol gerealiseerde voorbeeld-entiteiten, zijn er interviews afgenomen met verschillende interne - en externe stakeholders, heeft er deskresearch plaatsgevonden en is er getoetst door een juridisch en financieel expert.

Dit alles heeft geleid tot een adviesrapport dat op 1 augustus is opgeleverd.

Conclusie van het haalbaarheidsonderzoek is dat het mogelijk is om duurzaamheid aan te jagen in een externe entiteit die daartoe (mede) door een overheidspartij in het leven is geroepen. Het rapport is in september 2017 in een opiniërend raadsvoorstel aan de raad voorgelegd met de vraag of een vervolgproces wenselijk, evenals met de vraag welke mogelijke kaders voor dit vervolg moeten worden gesteld.

5. Financiële begroting

De financiële begroting heeft de volgende doelen:

- autorisatie: na vaststellen door de gemeenteraad goedkeuring geven aan het doen van uitgaven;
- allocatie: keuzes maken voor welke taken de middelen worden ingezet;
- inzicht: verschaffen van inzicht in de financiële begroting (ook op lange termijn).

Wettelijk kader

De Gemeentewet en het Besluit begroting en verantwoording gemeenten scheppen het wettelijk kader voor de financiën van gemeenten.

In het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) zijn eisen gesteld aan de specifieke informatie die moet zijn opgenomen in de financiële begroting. De bedoeling hiervan is om de transparantie van de gemeentelijke begroting te verhogen. Deze verplichte onderwerpen zijn de uitgangspunten voor de structuur van de programmabegroting.

- Het overzicht van baten en lasten in de begroting.
- De uiteenzetting van de financiële positie en de toelichting.

Provinciaal toezicht

De provincie heeft de taak toezicht te houden op de gemeenten. Om in aanmerking te komen voor de meest lichte vorm van toezicht (repressief toezicht) hebben Gedeputeerde Staten de volgende uitgangspunten geformuleerd:

- De begroting 2018 moet in evenwicht zijn of, als dat niet het geval is, moet de meerjarenraming aannemelijk maken dat dit evenwicht in de eerstvolgende jaren tot stand wordt gebracht.
- De jaarrekening 2016 moet in evenwicht zijn; als de jaarrekening niet in evenwicht is, kan dat, afhankelijk van de aard en/of omvang van het tekort, van invloed zijn bij de bepaling van het toezichtregime.
- De vastgestelde jaarrekening 2016 en de begroting 2018 moeten tijdig, respectievelijk vóór 15 juli en 15 november 2017, aan de provincie zijn toegezonden.

Met het hiervoor genoemde evenwicht wordt 'materieel evenwicht' bedoeld. Dit houdt in dat structurele lasten moeten worden gedekt door structurele baten.

Aan het vereiste voor de jaarrekening 2016 is voldaan. Door vaststelling van de begroting in de vergadering van 2 november 2017, tijdige inzending en het resultaat van deze begroting en de genomen maatregelen wordt ook voldaan aan de eisen voor de begroting 2018-2021

5.1. Grondslagen begroting en meerjarenraming

Prijsindexering leveringen en diensten derden

Uitgangspunt voor het opstellen van de begroting 2018 is de nullijn. Voor contracten met een indexeringsverplichting nemen we een stelpost op van € 100.000.

Salarislasten (in dienst van Teylingen)

Uitgegaan wordt van de personeelsformatie per 1 januari 2017 voor zover bekend per 1 april 2017. De salariskosten worden geraamd op het prijspeil 2017. De salarissen worden geïndexeerd conform de meest recente CAO. Zowel de CAO als de werkgeverspremies zijn op dit moment nog niet bekend.

Onvoorziene uitgaven

Voor onvoorziene uitgaven wordt uitgegaan van een bedrag van € 25.000.

Rentepercentage

Voor rentetoerekening hanteren we een % van 2,5.

Indexering huren

Commerciële huren indexeren conform contractvoorwaarden. Voor incidentele commerciële huur hanteren we op basis van verwachtingen van het CPB een stijgingspercentage van 1,4%.

Gemeentefonds

De algemene uitkering uit het gemeentefonds ramen we op basis van de meicirculaire. Uitkomsten van de septembercirculaire worden verwerkt in de eerste begrotingswijziging of de Voortgangsrapportage.

Lokale lasten

Het tarief OZB stijgt op basis van de door het CPB verwachte inflatie voor 2018 met 1,3%. Het dekkingspercentage voor leges, afvalstoffenheffing en rioolrecht is maximaal 100% op begrotingsbasis. Voor wat betreft afvalstofheffing en rioolrecht wordt overschotten/tekorten bij de jaarrekening verrekend met de egalisatiereserve.

Te verwerken besluiten

In de begroting 2018-2021 verwerken we de genomen college- en raadsbesluiten tot 1 mei 2017.

Aantal woonruimten en inwoners

Uitgangspunt bij het opstellen van de woning- en inwonerprognose is dat voor nieuwbouw wordt gerekend met gemiddeld 2 inwoners per woning en is een verlaging ten opzichte van de 2,25 waarmee tot op heden werd gerekend. Deze 2 inwoners is gebaseerd op de huidige gemiddelde woningbezetting. In dit gemiddelde is reeds rekening gehouden met het geboorte- en vestigingsoverschot.

5.2. Overzicht van baten en lasten

In hoofdstuk 2 Programma's zijn onder het kopje 'Wat gaat dit kosten' overzichten per programma opgenomen van de raming van baten en lasten inclusief de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

Het BBV schrijft voor dat de overzichten per programma ook in de financiële begroting moeten worden opgenomen in totaaloverzichten. Reden voor het voorschrijven van totaaloverzichten waarin alleen de financiële gegevens van alle programma's inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien zijn opgenomen, is dat het programmaplan veel beleid bevat, waardoor het zicht op de baten en lasten van de totale begroting veelal niet voldoende zal zijn.

Naast het totaaloverzicht 'raming van baten en lasten' treft u tevens de volgende totaaloverzichten aan:

1. incidentele baten en lasten;
2. structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves;
3. structureel begrotingsevenwicht.

In deze overzichten worden de cijfers gepresenteerd van de jaren 2018 tot en met 2021, zijnde de jaarschijven waarover de begroting en de meerjarenraming gaat. Conform artikel 19 van het BBV dient de toelichting op het overzicht van baten en lasten ook de berekening van het EMU-saldo te bevatten.

5.2.1. Totaaloverzicht raming van baten en lasten

In onderstaand overzicht treft u voor de begrotingsjaren 2018-2021, in één totaaloverzicht, de raming van baten en lasten per programma, de beoogde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves, inclusief de algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien, aan.

In de programma's (beleidsbegroting) worden de baten en lasten per taakveld en per programma gepresenteerd.

Programma (€ x 1.000)	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	
1 Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid							
	lasten	-11.056	-23.929	-5.299	-6.897	-5.080	-5.073
	baten	7.158	19.355	1.390	5.048	359	359
	saldo	-3.897	-4.575	-3.909	-1.849	-4.721	-4.714
2 Toerisme en Economie							
	lasten	-1.468	-1.676	-1.765	-1.764	-1.767	-1.771
	baten	239	249	249	249	249	249
	saldo	-1.229	-1.427	-1.516	-1.514	-1.517	-1.522
3 Sociaal Domein							
	lasten	-36.018	-36.561	-36.866	-35.776	-35.938	-35.965
	baten	4.876	5.132	5.781	5.781	5.781	5.781
	saldo	-31.142	-31.429	-31.085	-29.995	-30.157	-30.184
4 Leefomgeving							
	lasten	-15.649	-11.187	-11.767	-12.233	-12.296	-12.571
	baten	126	152	485	491	500	410
	saldo	-15.524	-11.035	-11.282	-11.742	-11.797	-12.161
5 Dienstverlening							
	lasten	-2.893	-2.441	-2.482	-2.499	-2.471	-2.471
	baten	5	2	2	2	2	2
	saldo	-2.889	-2.439	-2.480	-2.497	-2.469	-2.469
6 Bestuur, Veiligheid en Financiën							
	lasten	-19.236	-22.842	-13.789	-13.075	-12.826	-12.692
	baten	12.591	13.978	3.810	3.728	3.732	3.685
	saldo	-6.646	-8.864	-9.979	-9.347	-9.093	-9.007
Totaal saldo programma's		-61.327	-59.770	-60.250	-56.945	-59.755	-60.056
Algemene dekkingsmiddelen & onvoorzien							
Algemene uitkering		41.022	38.917	40.252	40.603	40.975	40.984
Dividend		550	785	785	785	785	785
Lokale heffingen		18.666	17.140	17.121	17.009	17.153	17.258
Onvoorzien		0	-19	-25	-25	-25	-25
Saldo		60.238	56.823	58.133	58.372	58.888	59.002
Saldo van de begroting voor bestemming		-1.089	-2.947	-2.117	1.427	-867	-1.055
Onttrekking reserves		5.014	5.281	3.845	2.742	2.483	2.463
Toevoeging reserves		-2.334	-2.151	-1.620	-3.266	-387	-368
Saldo van de begroting na bestemming		1.591	183	108	903	1.229	1.040

5.2.2. Totaaloverzicht incidentele baten en lasten

Om vast te kunnen stellen of er sprake is van een structureel evenwicht is het belangrijk dat inzicht bestaat in welk deel van de baten en lasten incidenteel zijn en welk deel structureel. Onder incidenteel wordt beschouwd 3 jaar of korter. Voor structureel geldt een looptijd langer dan 3 jaar achtereenvolgens. In het hiervoor gepresenteerde totaaloverzicht van baten en lasten zijn zowel de structurele als de incidentele posten opgenomen. In onderstaand overzicht worden alleen de incidentele baten en lasten weergegeven die in de begroting 2018 en de meerjarenraming 2019-2021 zijn opgenomen. In dit overzicht zijn de belangrijkste posten per programma gespecificeerd.

Incidentele baten en lasten (bedragen x € 1.000;- = nadeel)	Begroting							
	2018		2019		2020		2021	
	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten	Lasten	Baten
<u>Programma 1: Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid</u>								
Beheer gebouwen, gronden		400						
Implementatie omgevingswet	-80							
Beoordelen bestemmingsplannen	-25							
Storting in reserves verkoopopbrengsten	-500							
<i>Subtotaal programma 1</i>	<i>-605</i>	<i>400</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<u>Programma 2: Toerisme en Economie</u>								
Geen bijzonderheden.								
<i>Subtotaal programma 2</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<u>Programma 3: Sociaal Domein</u>								
Zorgombudsman	-58							
Veilig en comfortabel wonen	-11							
Leertuin Zorg en Veiligheid	-20							
Tijdelijk fonds jeugdhulp	-617		-92					
Meerkosten SPW	-29							
<i>Reserve onttrekkingen</i>								
Tijdelijk fonds jeugdhulp		617		92				
Meerkosten SPW		29						
Veilig en comfortabel wonen		11						
<i>Subtotaal programma 3</i>	<i>-735</i>	<i>657</i>	<i>-92</i>	<i>92</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<u>Programma 4: Leefomgeving</u>								
Impulsen uitvoeren beleidplan groen	-105		-93		-68			
Opstellen beleids- en beheerplan openbare verlichting	-24							
Service loket breedband	-25		-25					
<i>Subtotaal programma 4</i>	<i>-154</i>	<i>0</i>	<i>-118</i>	<i>0</i>	<i>-68</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<u>Programma 5: Dienstverlening</u>								
Geen bijzonderheden.								
<i>Subtotaal programma 5</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<u>Programma 6: Bestuur, Veiligheid en Financiën</u>								
Frictielasten HLT	-272		-147					
Dekking frictielasten HLT		272		147				
Communicatiebeleid	-150							
Dekking via algemene reserve		150						
Extra budget fractieleden	-27							
IZA gelden	-39							
Dekking via algemene reserve		39						
Activiteiten gemeenteraadsverkiezingen	-20							
<i>Subtotaal programma 6</i>	<i>-236</i>	<i>422</i>	<i>0</i>	<i>147</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Totaal incidentele baten en lasten	-1730,3	1479	-210	239	-68	0	0	0

5.2.3. Totaaloverzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Structurele onttrekkingen en toevoegingen reserves (bedragen x € 1.000,- = nadeel)	2018		2019		2020		2021	
	Toevoeging	Onttrekking	Toevoeging	Onttrekking	Toevoeging	Onttrekking	Toevoeging	Onttrekking
Programma 1: Ruimte, Wonen, Duurzaamheid en Mobiliteit								
- Opvang statushouders 2017 t/m 2021		227		227		227		227
Subtotaal programma 1	0	227	0	227	0	227	0	227
Programma 2: Economie en Toerisme								
Programma Duin en Bollenstreek								
- Kadernota 2018 Economische Agenda		385		385		385		385
Subtotaal programma 2	0	385	0	385	0	385	0	385
Programma 3: Sociaal Domein								
Dekkingsreserve								
- Sportcomplex Roodemolenpolder	-79	254	-75	249	-70	245	-66	241
- Sportcomplex Vijfmeiweg	-11	31	-10	31	-10	30	-9	30
- Sportcomplex Wasbeek, korfbal	-23	67	-22	66	-21	65	-20	64
- Sport-en recreatiecomplex Wasbeek	-9	36	-9	35	-8	35	-7	34
- Sporthal Voorhout	-6	15	-6	14	-5	14	-5	14
- Clubgebouw Jeu de Boule De Vaste Voet		6						
- Sporthal De Korf	-42	139	-40	120	-38	118	-36	115
- Jongeren centrum Voorhout	-25	66	-23	65	-22	64	-21	63
- Jongeren centrum Sassenheim	-14	40	-14	40	-13	39	-12	38
- Sociaal Cultureel Centrum	-55	156	-53	153	-50	151	-48	148
- Scojesa	-3	9	-3	9	-3	9	-3	9
- Tjarda	-3	9	-3	9	-3	9	-3	9
- Kunstgrasvelden VV Foreholte	-1	41						
Subtotaal programma 3	-271	869	-258	791	-243	779	-230	765
Programma 4: Leefomgeving								
- Reserve RIF Holland Rijnland		732		732		732		732
Dekkingsreserve								
- Park Rusthoff	-22	81	-21	80	-19	78	-18	77
- Openbare verlichting			-23	56	-23	55	-22	54
Subtotaal programma 4	-22	813	-44	868	-42	865	-40	863
Programma 6: Bestuur, Veiligheid en Financien								
Dekkingsreserve								
- Nieuwbouw gemeentehuis	-52	199	-48	196	-44	192	-41	188
- Brandweergarage Warmond	-16	37	-17	36	-16	35	-16	35
Subtotaal programma 6	-68	236	-65	232	-60	227	-57	223
Totaal structurele onttrekkingen en toevoegingen reserves	-361	2.530	-367	2.503	-345	2.483	-327	2.463

5.2.4. Structureel begrotingsevenwicht

	Structurele exploitatieruimte	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
A	Totale structurele lasten	71.883	75.326	70.723	70.937
B	Totale structurele baten	72.242	76.199	72.020	71.977
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	361	367	345	327
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	2.530	2.503	2.483	2.463
E	Totale baten (cf. art. 17 lid c BBV (dus excl. Mutaties reserves))	69.876	73.696	69.537	69.514
	Structurele exploitatieruimte ((B-A)+(D-C))/(E) x 100%	3,6%	4,1%	4,9%	4,6%

Op basis van bovenstaand overzicht wordt aangetoond dat de Begroting 2018 en de meerjarenraming 2019-2021, conform de uitgangspunten in het BBV, structureel in evenwicht is. Dit houdt in dat structurele lasten kunnen worden gedekt met structurele baten. Indien dit niet het geval zou zijn, zou de kans groot zijn dat er op termijn een begrotingstekort ontstaat. De huidige ramingen tonen aan dat dit risico op dit moment niet aan de orde is.

5.3. Financiële verschillenanalyse op de programma's

In de onderstaande overzichten gaan we in op een aantal verschillenanalyses. In grote lijnen worden de volgende verschillen aan u gepresenteerd:

- Financieel meerjarenperspectief tot aan de kadernota 2018, wijzigingen op het begrotingsresultaat in de kadernota 2018 na verwerking van het raadsbesluit;
- Financieel meerjarenperspectief begroting 2018, mutaties ten opzichte van de kadernota 2018;
- Toelichting op de verschillen tussen de begroting 2018 en de begroting 2017 per programma.

5.3.1. Financieel meerjarenperspectief tot aan de kadernota 2018

Ontwikkeling meerjarenperspectief 2018-2021 (x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Meerjarenperspectief programmabegroting 2017	23	1	137	137
Kadernota 2018:				
- Ontwikkelingen gemeentefonds	693	1.006	1.142	1.096
- Beleidsmatige en autonome ontwikkelingen kadernota	-648	-400	122	112
Meerjarenperspectief na kadernota 2018	68	607	1.401	1.345
Nav raadsbehandeling kadernota:				
Motie raadscommunicatie rondom de verkiezingen	-10	-	-	-
Motie verlagen eigen bijdrage WMO	pm	pm	pm	pm
Motie reserveren sportaccommodaties (Elsgeest)	-	-	-228	-228
Meerjarenperspectief na kadernota 2018 inclusief moties	58	607	1.173	1.117

In bovenstaande tabel worden de ontwikkelingen van het meerjarenperspectief 2018-2021 weergegeven vanaf de begroting 2017 tot aan de kadernota 2018 inclusief moties zoals deze is vastgesteld op 22 juni 2017 door de gemeenteraad.

5.3.2. Financieel meerjarenperspectief tot aan de begroting 2018

Ontwikkeling meerjarenperspectief 2018-2021 tot aan de programabegroting 2018 (x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Ontwikkelingen na kadernota:				
Beleidsmatige mutaties				
Onderhoud en vervanging inrichting jongerencentra	-25	-25	-25	-25
Realistisch begroten				
Meicirculaire 2017	453	489	429	445
Gevolgen verlaging renteomslag (lagere toerekening grondexploitatie en tarieven)	-272	-400	-373	-451
Hogere uitgaven minimabeleid	-100	-100	-100	-100
Bouwleges	52	-	-	-
Hogere kosten nieuw contract accountant	-12	-12	-12	-12
1. Verminderen kosten door efficiënter samen te werken				
2. Zorgen voor extra inkomsten				
Inflatie + areaal OZB	91	135	203	258
3. Maatregelen die zorgen voor lagere kosten				
4. Extra bijdrage inwoners				
Overige	-138	208	-66	-192
Meerjarenperspectief programmabegroting 2018-2021	106	902	1.229	1.040

Beleidsmatige mutaties :

Onderhoud en vervanging inrichting jongerencentra

In 2011 hebben we de inventaris van de jongerencentra @Hok en Fascinus overgenomen van de toenmalige beheerder en in bruikleen gegeven aan de nieuwe beheerder. Voor het vervangen van deze inventaris was tot op heden geen meerjaren onderhoudsplanning (MOP) gemaakt of geld gereserveerd. Een MOP is nu wel beschikbaar. Aangezien de gemeente eigenaar is van de inventaris, wordt voorgesteld een jaarlijks budget van € 25.000 beschikbaar gesteld worden om deze te vervangen.

Realistisch begroten:

Meicirculaire 2017

De septembercirculaire van vorig jaar gaf al aan dat de gemeenten de komende jaren extra geld van het rijk tegemoet konden zien. De meicirculaire geeft aan dat gemeenten ten opzichte van de septembercirculaire nog een extra voordeel ontvangen oplopend naar macro € 485 miljoen in 2020. Deze stijging van het gemeentefonds wordt grotendeels veroorzaakt door hogere inflatie. Verder geeft het rijk extra geld uit voor o.a. pensioenpremies en studieleningen. Door het systeem 'samen de trap op, samen trap af' profiteren gemeenten mee van deze extra uitgaven.

Voor Teylingen betekent de meicirculaire per saldo een voordelig effect van jaarlijks rond de € 450.000. Er moet ook een kanttekening bij de positieve geluiden uit de meicirculaire gemaakt worden. In verband met het ontbreken van een nieuw kabinet is er sprake van een beleidsarme meicirculaire. Besluiten van het nieuwe kabinet kunnen nog van invloed zijn op de rijksbegroting en daarmee ook op de omvang van het gemeentefonds.

Gevolgen verlaging renteomslag

Het renteomslag percentage voor de begroting 2018 is gedaald van 3,5 naar 2,5%. Met name voor posten in de begroting waar sprake is van een gesloten systeem (zoals grondexploitaties en tarieven afval en riool) betekent dit dat er minder rente toegerekend kan worden aan deze onderdelen van de begroting. Daarnaast kan er vanwege de versnelde ontwikkeling van het project Hoogkamer überhaupt minder rente aan dit project worden toegerekend.

Hogere uitgaven minimabeleid

Op basis van de verwachte uitgaven 2016 en een verwachte toename in verband met de instroom van statushouders worden hogere uitgaven minimabeleid verwacht.

Bouwleges

Op basis van de realisatie 2016 en de tot op heden ontvangen inkomsten bouwleges 2017 kan de raming 2018 naar boven bijgesteld worden met € 102.000. Hiermee samenhangt een stijging van de uitgaven in verband met de toename van bouwaanvragen. Per saldo een voordeel van € 52.000. In verband met de invoering van de omgevingswet wordt dit voordeel vooralsnog alleen voor 2018 ingeboekt.

Hogere kosten nieuw contract accountant

Uit de aanbesteding van de nieuwe accountant is een hogere prijs gekomen dan het huidig beschikbaar budget.

Inflatie + areaal OZB

Via de kadernota heeft de gemeenteraad ingestemd met de verhoging van de tarieven voor de onroerendezaakbelasting met een inflatiepercentage van 1,3 %. Daarnaast leidt de toename van opleveringen van nieuwbouwwoningen tot een hogere opbrengst.

5.3.3. Verschillen tussen de begroting 2018 en de gewijzigde begroting 2017

In de financiële toelichting per programma worden afwijkingen tussen de begroting 2018 en de gewijzigde begroting 2017 toegelicht. Conform het BBV, artikel 21, treft u een overzicht met de belangrijkste verschillen aan.

5.3.3.1. Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid

Baten en lasten voor programma Ruimte, Wonen, Mobiliteit en Duurzaamheid			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
Beheer overige gebouwen en gronden	-142	-15	127
Overige baten en lasten	0	0	0
Cultureel erfgoed	-153	-103	50
Samenkracht en burgerparticipatie	-331	-50	281
Milieubeheer	-902	-912	-10
Ruimtelijke ordening	-1.751	-1.853	-102
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	-18.428	-46	18.383
Wonen en bouwen	-2.222	-2.320	-99
Totaal Lasten programma	-23.929	-5.299	18.630
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
Beheer overige gebouwen en gronden	800	1.200	400
Overige baten en lasten	40	40	0
Cultureel erfgoed	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	104	104	0
Milieubeheer	0	0	0
Ruimtelijke ordening	0	0	0
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	18.365	0	-18.365
Wonen en bouwen	46	46	0
Totaal Baten programma	19.355	1.390	-17.965
Saldo programma voor bestemming	-4.574	-3.909	666
Storting in reserves	-700	-1.200	-500
Ottrekking aan reserves	381	381	0
Saldo programma na bestemming	-4.893	-4.728	166

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Beheer overige gebouwen en gronden	127		Als gevolg van de verkoop van de Bibliotheek Voorhout is in 2017 de restant boekwaarde afgeboekt.	100
			Overige	27
			Subtotaal	127
Cultureel erfgoed	50		Door de gemeenteraad is op 30 maart 2017 een motie Erfgoed en een initiatiefvoorstel Monumentenbeleid aangenomen.	50
Samenkracht en burgerparticipatie	281		De intentie was 15 woningen voor statushouders aan te kopen. Het verschil betreft de kapitaallasten. De lasten zijn in 2018 opgenomen onder wonen en bouwen	281
Ruimtelijke ordening		-102	In de kadernota 2018 is extra budget opgenomen voor:	
			1. Implementatie omgevingswet	-80
			2. Beoordeling bestemmingsplannen	-25
			Overige	3
			Subtotaal	-102
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)	18.383		Betreft een gewijzigde methode van activering kosten grondexploitatie, zie ook de baten.	18.383
Wonen en bouwen		-99	Opgevoerd zijn de kapitaallasten van de woningen statushouders (€ 236.500) waartegenover staan minder uitgaven kapitaallasten gemeente woningen en overige huisvestingskosten	-68
			Overige	-31
			Subtotaal	-99
Overig		-10	Overig	-10
Totaal lasten	18.630			18.630
Baten				
Beheer overige gebouwen en gronden	400		Betreft de jaarlijkse verkoop van panden/locaties, meer opbrengst t.o.v. 2017	400
Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)		-18.365	Betreft een gewijzigde methode van activering baten grondexploitatie, zie ook de lasten	-18.365
Totaal baten		-17.965		-17.965
Reserves				
Storting in reserve		-500	Hogere inkomsten uit verkoop gebouwen en gronden dan in 2017, dus een hogere storting in de reserve.	-500
Totaal reserves		-500		-500
Totaal		€ 165		

5.3.3.2. Toerisme en Economie

Baten en lasten voor programma Toerisme en Economie			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
Beheer overige gebouwen en gronden	-31	-24	7
Treasury	0	0	0
Overige baten en lasten	0	0	0
Economische ontwikkeling	-1.187	-1.287	-100
Fysieke bedrijfsinfrastructuur	0	0	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-78	-79	-1
Economische promotie	-31	-30	1
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-349	-345	5
Totaal Lasten programma	-1.676	-1.765	-89
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
Overige baten en lasten	0	0	0
Economische ontwikkeling	130	130	0
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	106	106	0
Economische promotie	0	0	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	72	72	0
Totaal Baten programma	308	308	
Saldo programma voor bestemming	-1.368	-1.457	-89
Storting in reserves	0	0	0
Ottrekking aan reserves	150	385	235
Saldo programma na bestemming	-1.218	-1.072	146

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Economische ontwikkeling		-100	Het nadeel op dit taakveld wordt veroorzaakt door:	
			In 2017 zijn voorbereidingskosten opgevoerd voor de opzet van de economische agenda Duin en Bollenstreek.	150
			Voor de sloop van Parklaan 176 Sassenheim zijn in 2017 de kosten opgevoerd	150
			De de jaarlijkse bijdrage aan het uitvoeringsprogramma van de Duin en Bollenstreek (11 projecten)	-385
			verhoging bijdrage aan ondernemersfonds	-7
			HLT bijdrage	-8
				-100
Overig	11		Overig	11
Totaal lasten		-€ 89		-€ 89
Reserves				
Onttrekking aan reserve	235		Dekking jaarlijkse bijdrage Duin en Bollenstreek	385
			Eenmalige dekking opzet programma Duin en Bollenstreek	-150
Totaal reserves	€ 235			€ 235
Totaal	€ 146			€ 146

5.3.3.3. Sociaal Domein

Baten en lasten voor programma Sociaal Domein			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
	0	0	0
Beheer overige gebouwen en gronden	-25	-25	0
Overige baten en lasten	0	0	0
Openbaar basisonderwijs	-1	-1	0
Onderwijshuisvesting	-2.860	-2.862	-3
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	-1.247	-1.288	-41
Sportbeleid en activering	-108	-108	0
Sportaccommodaties	-3.015	-3.174	-159
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-759	-741	18
Musea	-26	-25	2
Media	-846	-823	23
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-286	-287	-2
Samenkracht en burgerparticipatie	-3.791	-3.207	585
Wijkteams	-2.107	-1.961	147
Inkomensregelingen	-5.906	-6.789	-883
Begeleide participatie	-5.314	-5.241	73
Arbeidsparticipatie	-306	-248	58
Maatwerkvoorzieningen (WMO)	-740	-787	-48
Maatwerkdienstverlening 18+	-1.803	-1.773	30
Maatwerkdienstverlening 18-	-5.466	-5.529	-64
Geëscaleerde zorg 18+	-205	-205	0
Geëscaleerde zorg 18-	-651	-692	-41
Volksgezondheid	-1.099	-1.100	-1
Totaal Lasten programma	-36.561	-36.866	-305
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
Beheer overige gebouwen en gronden	146	146	0
Openbaar basisonderwijs	2	2	0
Onderwijshuisvesting	44	44	0
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken	147	147	0
Sportaccommodaties	214	214	0
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	178	178	0
Musea	4	4	0
Media	22	22	0
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	4	4	0
Samenkracht en burgerparticipatie	311	311	0
Wijkteams	3	3	0
Inkomensregelingen	4.055	4.705	650

Begeleide participatie	0	0	0
Arbeidsparticipatie	0	0	0
Totaal Baten programma	5.132	5.781	650
Saldo programma voor bestemming	-31.429	-31.085	345
Storting in reserves	-683	-272	411
Onttrekking aan reserves	2.827	1.641	-1.186
Saldo programma na bestemming	-29.286	-29.716	-430

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Sportaccommodaties		-159	Hogere kapitaallasten i.v.m. ontwikkeling sportpark Elsgeest.	-159
Samenkracht en burgerparticipatie	585		In 2017 is incidenteel projectbudget beschikbaar gesteld voor de uitvoering van 3D-projecten.	349
			In 2017 zijn er gelden beschikbaar gesteld voor de uitvoering van het project dement-talent.	54
			Vanuit het Rijk zijn in 2016/2017 extra middelen beschikbaar gesteld voor de huisvesting van statushouders.	128
			Vanuit 2016 is een restantbudget mantelzorg incidenteel overgeheveld naar 2017.	14
			Overig	40
			<i>Subtotaal</i>	585
Wijkteams	147		Vanuit 2016 is een restantbudget 'motie vertrouwen in de professional' en het budget ontschotter overheveld naar 2017.	110
			Vanuit de kadernota 2018 is voor 2018 extra budget opgenomen voor de inzet van sociale wijkteams.	-31
			De centrale inkoop Jeugdzorg via Holland Rijnland is gebaseerd op de Rijksbijdragen van de deelnemende gemeenten. Omdat de Rijksbijdrage van Teylingen is afgenomen vertaalt dit zich terug in lagere uitgaven.	87
			Overig	-19
<i>Subtotaal</i>	147			
Begeleidende participatie	73		Omdat er geen nieuwe instroom in de WSW plaatsvindt nemen de loonkosten af. Het Rijksbudget daalt evenredig.	73
Arbeidsparticipatie	58		Voor 2017 (€58.000) en 2018 (€ 29.000) zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor de exploitatie van het SPW.	30
			Overig	28
<i>Subtotaal</i>	58			

Inkomensregelingen		-883	Vanuit de ISD wordt een stijging van het aantal bijstandscienten verwacht vanwege de instroom van asielzoekers. Deze stijging waar naar verwachting grotendeels gecompenseerd door een hoger Rijks(BUIG)budget.	-650
			Op basis van de werkelijke cijfers 2016 houdt de ISD voor 2018 rekening met een een stijging van de verstrekkingen bijzondere bijstand.	-100
			Van de meicirculaire 2017 van het gemeentefonds zijn er extra middelen voor armoedebestrijding kinderen beschikbaar gesteld.	-86
			Overig	-47
			<i>Subtotaal</i>	-883
Maatwerkdienstverlening 18-		-64	Hogere bijdrage extra middelen Tijdelijk Fonds Jeugdhulp Holland Rijnland	-64
Overig		-62	Overig	-62
Totaal lasten		-305		-305
Baten				
Inkomensregelingen	650		Vanuit de ISD wordt een stijging van het aantal bijstandscienten verwacht vanwege de instroom van asielzoekers. Deze stijging waar naar verwachting grotendeels gecompenseerd door een hoger Rijks(BUIG)budget.	650
Totaal baten	650			650
Reserves				
Storting in reserves	411		De rekenrente voor de begroting 2018 is verlaagt van 3,5 naar 2,5% dus ook de toegevoegde rente aan de dekkingsreserves.	411
Onttrekking aan reserves		-1.186	Bij de vaststelling van de jaarrekening 2016 heeft de gemeenteraad besloten tot budgetoverheveling voor totaal € 496.000. Het betreft de volgende projecten: outcometraject Movisie, vertrouwen in professional, inhuur formatie, sociaal team, zorgserre en huisvesting statushouders.	-496
			In 2017 zijn er diverse projecten uit de algemene reserve gefinancierd: o.a. vervangen kozijnen cluster € 273.000, bijdrage skeelerbaan € 125.000, tijdelijk fonds jeugdhulp € 274.000.	-592
			Overige	-98
			<i>Subtotaal</i>	-1.186
Totaal reserves		-775		-775
Totaal	-430			-430

5.3.3.4. Leefomgeving

Baten en lasten voor programma Leefomgeving			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
Beheer overige gebouwen en gronden	-100	-100	0
Overhead	-68	-68	0
Overige baten en lasten	0	-25	-25
Verkeer en vervoer	-3.257	-3.683	-426
Parkeren	-165	-178	-13
Economische havens en waterwegen	-521	-537	-16
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-2.075	-2.185	-109
Riolering	-2.156	-2.210	-53
Afval	-2.822	-2.768	54
Milieubeheer	-8	-14	-6
Begraafplaatsen en crematoria	-15	0	15
Totaal Lasten programma	-11.187	-11.767	-580
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Vershil
Verkeer en vervoer	56	56	0
Parkeren	13	13	0
Economische havens en waterwegen	32	21	-11
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	59	59	0
Riolering	-32	78	111
Afval	249	483	234
Begraafplaatsen en crematoria	0	0	0
Totaal Baten programma	377	710	333
Saldo programma voor bestemming	-10.811	-11.057	-246
Storting in reserves	-100	-80	20
Ottrekking aan reserves	682	659	-23
Saldo programma na bestemming	-10.229	-10.478	-250

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Verkeer en Vervoer		-426	Kosten voor serviceloket breedband internet, parkeer- en verkeersonderzoeken	-75
			Hogere kapitaallasten voornamelijk door BBV wijziging. Maatschappelijke investeringen afschrijven en mogen niet meer t.l.v. reserve en doorschuiven investeringen. Daarnaast lagere rentelasten i.v.m. aanpassing omslagrente van 3,5% naar 2,5%.	-320
			Overige	-31
			<i>Subtotaal</i>	-426
Openbaar groen en (openlucht) recreatie		-109	Extra lasten (€ 105.000) o.g.v. beleidsplan groen zoals Duurzamer werken (handboek, kansencartaar biodiversiteit, maatregelen klimaatadaptatie), Participatie (website en participatieprojecten) en Werkwijzen HLTsamen (serviceontwikkeling buitendienst en duurzamere werkwijzen). Daarnaast enkele kleine aanpassingen zoals kapitaallasten.	-109
Riolering		-53	Hogere kapitaallasten voornamelijk doorschuiven investeringen.	-53
Afval	54		Hogere lasten verwerken en afvoeren afval	-35
			Lagere kapitaallasten i.v.m. aanpassing omslagrente van 3,5% naar 2,5% en verschuiven investeringen.	97
			Overige	-8
			<i>Subtotaal</i>	54
Overige		-46		-46
Totaal lasten		-580		-580
Baten				
Riolering	111		Op basis van de nieuwe berekening van uitgaven, inkomsten en tarief incl. € 3 verhoging is een onttrekking nodig uit de egalisatievoorziening riool van € 78.000. In de begroting 2017 was dit nog een storting van € 32.000.	111
Afval	234		Op basis van de nieuwe berekening van uitgaven, inkomsten en tarief incl. € 20 verlaging is een onttrekking nodig uit de egalisatievoorziening riool van € 284.000. In de begroting 2017 was dit nog een onttrekking van € 50.000.	234
Overige		-12		-12
Totaal baten	333			333

Reserves				
Storting in reserves	20		Lagere storting in de reserves Park Rusthof door verlaging omslag rent van 3,5% naar 2,5%. Tevens berekening gewijzigd van Annuitair naar lineair.	20
Onttrekking aan reserves		-23	Lagere onttrekking als gevolg wijziging van bestemmingsreserve Openbare Verlichting naar dekkingsreserve Openbare Verlichting.	-23
Totaal reserves		-3		-3
Totaal	-250			-250

5.3.3.5. Dienstverlening

Baten en lasten voor programma Dienstverlening			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
	0	0	0
Burgerzaken	-1.863	-1.904	-41
OZB woningen	-251	-251	0
OZB niet-woningen	-251	-251	0
Riolering	0	0	0
Wonen en bouwen	-76	-76	0
Totaal Lasten programma	-2.441	-2.482	-41
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
	0	0	0
Burgerzaken	596	596	0
OZB woningen	3.399	3.484	85
OZB niet-woningen	2.124	2.167	43
Parkeerbelasting	11	11	0
Belastingen overig	2.700	2.700	0
Openbare orde en veiligheid	88	88	0
Economische promotie	117	117	0
Riolering	2.634	2.682	48
Afval	4.192	3.895	-297
Wonen en bouwen	998	1.100	102
Totaal Baten programma	16.858	16.839	-19
Saldo programma voor bestemming	14.417	14.357	-60
Storting in reserves	0	0	0
Ottrekking aan reserves	0	0	0
Saldo programma na bestemming	14.417	14.357	-60

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Overige		-41		-41
Totaal lasten		-41		-41
Baten				
OZB woningen	85		Hogere inkomsten OZB woningen door areaaluitbreiding.	85
Afval		-297	Aanpassing op basis van nieuwe berekening tarief afvalstoffenheffing.	-297
Wonen en bouwen	102		Hogere inkomsten bouwleges op basis van verwachting.	102
Overige		91		91
Totaal baten		-19		-19
Totaal		-60		-€ 60

5.3.3.6. Bestuur, Veiligheid en Financiën

Baten en lasten voor programma Bestuur, Veiligheid en Financiën			
€ x 1.000			
Lasten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
	0	0	0
Bestuur	-1.260	-908	351
Overhead	-9.667	-9.593	74
Treasury	-9.318	-497	8.821
Overige baten en lasten	801	676	-125
Crisisbeheersing en brandweer	-2.608	-2.585	23
Openbare orde en veiligheid	-746	-851	-105
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0
Wonen en bouwen	-64	-56	8
Totaal Lasten programma	-22.861	-13.814	9.047
Baten	Begroting 2017	Begroting 2018	Verschil
	0	0	0
Bestuur	11	11	0
Overhead	99	99	0
Treasury	14.429	4.256	-10.173
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	38.917	40.252	1.335
Overige baten en lasten	13	13	0
Crisisbeheersing en brandweer	211	217	6
Openbare orde en veiligheid	0	0	0
Samenkracht en burgerparticipatie	0	0	0
Wonen en bouwen	0	0	0
Totaal Baten programma	53.680	44.847	-8.832
Saldo programma voor bestemming	30.818	31.033	215
Storting in reserves	-668	-67	601
Onttrekking aan reserves	1.241	779	-463
Saldo programma na bestemming	31.392	31.745	353

Taakveld	Voordeel	Nadeel	Toelichting	Bedrag
Lasten				
Bestuur	351		Lagere uitgaven door de lagere incidentele frictielasten HLT in 2018.	365
			Overige	-14
			<i>Subtotaal</i>	351
Overhead	74		Lagere investeringen in ICT Teylingen 2016 hebben geleid tot lagere afschrijvingen in 2018. Afsproken is dat de investeringen die zijn gedaan voor ICT in 2016 worden afgeschreven binnen de eigen gemeente. De afschrijvingen in 2017 zijn onog niet geactualiseerd in de begroting 2017.	74
Treasury	8.821		De lagere uitgaven op Treasury worden veroorzaakt door:	
			1. een wijziging in systematiek van het verantwoorden van de rente hebben er wijzigingen plaats gevonden. Deze post moet in samenhang worden gezien met de baten onder Treasury.	9.152
			2. renteresultaat, door een wijziging in de toe te rekenen rente aan taakvelden van 3,5% naar 2,5 % ontstaat een renteresultaat op afval, riool en bouwgrondexploitaties. Deze toe te rekenen rente is een vorm van dekking voor de begroting.	-331
			<i>Subtotaal</i>	8.821
Overige baten en lasten		-125	De hogere uitgaven op overige baten en lasten worden veroorzaakt door:	
			1. Een aantal projecten werden voorheen rechtstreeks betaald door het VNG, nu door de gemeente zelf. De mutatie is budgettair neutraal omdat de algemene uitkering ook met dit bedrag stijgt.	-41
			2. Extra uitgaven voor functionaris gegevensbescherming (kadernota 2018).	-20
			Overige	-64
			<i>Subtotaal</i>	-125
Openbare orde en veiligheid		-105	Hogere uitgaven door het verbeteren van de veiligheid en de beleving rondom de stationsgebieden (kadernota 2018).	-110
			Overige	5
			<i>Subtotaal</i>	-105
Overige	31			31
Totaal lasten	9.047			9.047
Baten				
Treasury		-10.173	Een wijziging in systematiek van het verantwoorden van de rente hebben er wijzigingen plaats gevonden. Deze post moet in samenhang worden gezien met de baten onder Treasury.	-10.173
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds			Hogere algemene uitkering door:	
			1. Een aantal projecten werden voorheen rechtstreeks betaald door het VNG, nu door de gemeente zelf. De mutatie is budgettair neutraal omdat de algemene uitkering ook met dit bedrag stijgt.	41
			2. een compensatie voor prijs - en loonstijgingen (budgettair neutraal).	354
			3. Armoedegelden kinderen (budgettair neutraal).	86
			4. Hogere algemene uitkering vanuit de meicirculaire (overige)	453
			5. Hogere raming vanuit voorgaande jaren.	401
	1.335		<i>Subtotaal</i>	1.335
Overige	6			6
Totaal baten		-8.832		-8.832

Reserves				
Storting in reserves	601		In 2017 is de storting in de reserve lager door:	
			1. In 2017 is een eenmalige storting in de algemene reserve voor de voorziening bovenformatief opgenomen.	
				520
			2. Lagere storting in de algemene reserve door de lagere toerekening van rente.	81
			<i>Subtotaal</i>	601
Onttrekking aan reserves		-463	Lagere onttrekking aan de algemene reserve door lagere incidentele frictielasten HLT in 2018.	-365
			Overige	-98
				-463
Totaal reserves	138			138
Totaal	353			353

5.4. Investerings

Omschrijving (bedragen x €1.000)	2018	2019	2020	2021	Afschrijvings- termijn	Besluit nodig van
Project Bloementuin	878	1.824	285	224	geen	Afdelingshoofd
Project gemeentewerf Warmond	56				geen	Afdelingshoofd
Project Hoogkamer faciliterend	4.631	4.636	4.179	3.121	geen	Afdelingshoofd
Project Hoogkamer Grex	105	115	101		geen	Afdelingshoofd
Zonneweide (s)	1.650	30			15	Gemeenteraad
Sanering asbest	30				15	Eerder goedgekeurd
Totaal programma 1	7.350	6.605	4.565	3.345		
Uitvoeringsprogramma 2017,2018,2019	50	50	50		20	College van B&W
LO-Rondje Kaag, aanleg fietspaden	43	20			20	College van B&W
LO-Weidevogelgebied	14				20	College van B&W
Totaal programma 2	107	70	50	-		
Nieuwbouw basisschool De Kinderburg			1.185	1.185	40	Gemeenteraad
Seso LED verlichting Tennis	33				15	Gemeenteraad
Renovatie veld 3 en 4 VV Foreholte (toplaag kunstgrasvelden vervangen)	350				10	College van B&W
Vervanging drainage veld 3 en 4 VV Foreholte	13				20	College van B&W
Omliggende bestrating veld 3 en 4 VV Foreholte	16				20	College van B&W
Reconstructie kunstgrasveld 1 MHC Ondergrond	110				30	Gemeenteraad
Reconstructie kunstgrasveld 1 MHC Toplaag waterveld	200				10	Gemeenteraad
Reconstructie kunstgrasveld 1 MHC Beregenings/sproei installatie	58				15	Gemeenteraad
Renovatie veld 1 VV Foreholte (vervangen toplaag) 2020			54		15	College van B&W
Vervanging drainage velden VV Foreholte			14		20	College van B&W
Reconstructie speelveld 1 KV TOP	114				10	College van B&W
Reconstructie speelveld 2 KV TOP	114				10	College van B&W
Renovatie veld 5 Ter Leede (toplaag, grasveld)		55			15	College van B&W
Renovatie kunstgrasveld 3 KV TOP, toplaag	117				10	College van B&W
Renovatie veld 2 sportpark Roodemolenpolder (toplaag)			182		10	Gemeenteraad
Renovatie veld 8 sportpark Roodemolenpolder (toplaag)			182		10	Gemeenteraad
Renovatie veld 3 sportpark Roodemolenpolder (toplaag)			54		15	Gemeenteraad
Renovatie veld 3 The Bassets (toplaag)			63		15	College van B&W
Renovatie veld 1 SV Warmunda	54				10	Afdelingshoofd
Mobiele ontmoetingsplaatsen	15	15			10	Afdelingshoofd
Totaal programma 3	1.194	70	1.734	1.185		

Omschrijving (bedragen x €1.000)	2018	2019	2020	2021	Afschrijvings- termijn	Besluit nodig van
HOV Teylingen	2.483				20	Gemeenteraad
Aanleg fietsverbinding Sassenheim- Noord-A44	350				20	Gemeenteraad
GVVP V26 Maatregelen nemen uit toets oversteeklocaties 2018, 2019	50	50			20	College van B&W
GVVP B32 Maatregelen langzaamverkeer 2018,2019,2020	100	100	100		20	College van B&W
Reconstructie Zijldijk	905				20	Gemeenteraad
Herinrichting Kerklaan Lindelaan Sassenheim		144			20	Gemeenteraad
GVVP B13 Capaciteitsverruiming Ronde Soldaatje (N433-N450)	700				20	Gemeenteraad
Verbeteren fietspadenstructuur (1) op veiligheid en duurzaamheid			957		20	Gemeenteraad
Herinrichting Lommerlustlaan e.o.			850		20	Gemeenteraad
Herinrichting Johan Dixstraat e.o.			590		20	Gemeenteraad
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan wegen		190	320		20	Gemeenteraad
Herinrichting Boerhaavestraat Voorhout	180				20	Gemeenteraad
Gvvp Reconstructie kruising Bergomolaan-'s Gravendamseweg	100				20	Gemeenteraad
Herinrichting Oranje Nassaulaan Voorhout				225	20	Gemeenteraad
Herinrichting Prins Bernardstraat Voorhout				188	20	Gemeenteraad
Herinrichting Zuilhofstraat e.o. Sassenheim				270	20	Gemeenteraad
Onderhoudswerkzaamheden Kievitspark en omgeving. Onderdeel wegen	30				20	Gemeenteraad
Fietspad Roodemolenpolder	950				20	Gemeenteraad
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplieg 10397)		7			6	Afdelingshoofd
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplieg 10398)		7			6	Afdelingshoofd
Schuitemaker Villeton LMT 22 2017 (sneeuwplieg 10399)		7			6	Afdelingshoofd
Sneeuwplieg Villeton LMT 2x 1800 en 1x 2000		22			6	Afdelingshoofd
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 Itr 3	22				6	Afdelingshoofd
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 Itr 2	22				6	Afdelingshoofd
Zoutstrooier igloo S 2400 1100 Itr 1	22				6	Afdelingshoofd
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan ovl			100		20	Gemeenteraad
Reguliere vervangingen openbare verlichting				35	20	College van B&W
Vervangingen Openbare verlichting obv beheerplan jaar 2018,2019,2020,2021	750	195	119	119	20	College van B&W
SA 0.06 brug Knorreburgerlaan	214				20	College van B&W
SA 0.08 brug Baanbrekersweg	148				20	College van B&W
WA01 brug Oranje Nassaulaan	42	425			20	College van B&W
WA01a brug Oranje Nassaulaan	3	34			20	College van B&W
WA01b brug Oranje Nassaulaan	8	85			20	College van B&W
SA2.02 Brug Trekschuit		125			20	College van B&W
VO ST III Steiger Leeuwerikenlaan		9			30	College van B&W
WA St 15 Steiger Zwanburg		101			30	College van B&W
WA St 16 Steiger Zwanburg		82			30	College van B&W
WA St 22 Steiger Zwanburg		94			30	College van B&W
SA 0,01 Brug Veenburg			59		20	College van B&W
VO 38 brug Schoutenlaan			71		20	College van B&W
WA st17 Steiger Koudenhoorn			64		20	College van B&W

Omschrijving (bedragen x €1.000)	2018	2019	2020	2021	Afschrijvings- termijn	Besluit nodig van
WA NS 01 tunnel Oranje Nassaulaan		65			20	College van B&W
Brug toegang kinderboerderij Kloosterwei Warmond	10				20	Afdelingshoofd
VO ST 04 Steiger Schoonoord				16	30	College van B&W
WA St 01 Steiger Heeren Schouten 1				5	30	College van B&W
WA St 02 Steiger Heeren Schouten 2				11	30	College van B&W
WA St 03 Steiger Heeren Schouten 3				16	30	College van B&W
GVVP V12 Toets essentiële herkenbaarheidskenmerken 2018,2019,2020	150	150	150		20	College van B&W
GVVP V18 Herinrichten Hoofdstraat Noord Sassenheim	548				20	Gemeenteraad
GVVP V20 Verkeersmaatregelen Van Alkemadelaan en Narcissenlaan Sassenheim		50	450		20	Gemeenteraad
GVVP P4 Aanpak parkeerproblemen 2018,2019,2020	75	50	50		20	College van B&W
GVVP P14 Fietspark.capaciteit centrumgeb. uitbr. en verbeteren 2018,2019,2020	10	10	10		20	College van B&W
Vervangen duikers 2018,2019,2020,2021	20	20	20	20	20	Afdelingshoofd
Walbeschoeiing 2018,2019,2020,2021	130	130	130	130	30	College van B&W
Verbeteren watersysteem Floris Schouten Vrouwenpolder	100				30	College van B&W
Renoveren oever Oude Zembad Sassenheim (35 ligplaatsen)		150			30	Afdelingshoofd
Oevers Elsgeesterweg Voorhout	50				30	College van B&W
Onderhoudswerkzaamheden Kievitspark en omgeving en vervangen bomen, extra investering voor vervangen bomen (28 stuks) en herstellen groen (550m2)	45				20	College van B&W
Nieuw gebouw kinderboerderij Klaprooshof Voorhout	100				20	Gemeenteraad
Nieuw gebouw kinderboerderij Klaprooshof Voorhout	6				20	Afdelingshoofd
Herinrichting van Alkemadelaan Narcissenlaan Groen			160		10	Gemeenteraad
Maaiaarm tbv tractor	30				8	Afdelingshoofd
Vervanging 3 perscontainers milieustraat			60		5	College van B&W
Investerings o.b.v. afvalbeleidsplan	200	500			25	Gemeenteraad
GVVP V18 Herinrichten Hoofdstraat Noord Sassenheim	33				ann60	Gemeenteraad
Verkeersmaatregelen Van Alkemadelaan en Narcissenlaan Sassenheim			420		ann60	Gemeenteraad
Herinrichting Kerklaan Lindelaan Sassenheim		67			ann60	Gemeenteraad
Opstellen nieuw vGRP			40		5	College van B&W
Hemelwaterriool Churcilllaan 2018	280				ann60	Gemeenteraad
ROM 900 200/72 2015			45		6	Eerder goedgekeurd
Totaal programma 4	8.866	2.869	4.765	1.035		
Veiligheid Stationsgebieden	150				10	Gemeenteraad
Meubilair raadzaal Bestuurscentrum			15		10	College van B&W
Yamaha Diesel moterboot/Scottel werkboot 2015		20			20	Eerder goedgekeurd
Totaal programma 6	150	20	15	-		
Totaal investeringskredieten	17.667	9.634	11.129	5.565		

5.5. Reserves en voorzieningen

Progr.	Omschrijving	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
	Onttrekkingen reserves				
1	Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	154.000	154.000	154.000	154.000
1	Algemene reserve : Opvang statushouders	227.000	227.000	227.000	227.000
	Totaal programma 1	381.000	381.000	381.000	381.000
2	Algemene reserve: Economische Agenda D & B	385.000	385.000	385.000	385.000
	Totaal programma 2	385.000	385.000	385.000	385.000
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	253.762	249.387	245.012	240.636
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	31.208	30.697	30.185	29.673
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek (Korfbal)	67.160	66.059	64.958	63.857
3	Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	35.904	35.250	34.595	33.941
3	Dekkingsreserve sporthal Voorhout	14.487	14.267	14.048	13.828
3	Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules	6.047	0		
3	Dekkingsreserve sporthal de Korf	138.855	119.635	117.411	115.188
3	Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	41.047			
3	Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	66.258	65.229	64.199	63.169
3	Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	40.387	39.735	39.084	38.432
3	Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	155.603	153.094	150.584	148.074
3	Dekkingsreserve Scojesa	9.112	8.968	8.823	8.679
3	Dekkingsreserve Tjarda	9.506	9.353	9.200	9.046
3	Algemene reserve : Tijdelijk fonds jeugd	616.841	91.757		
3	Algemene reserve (buffer SD): leertuin zorg en veiligheid	20.000			
3	Algemene reserve (buffer SD): impl.schuldhulpverlening	55.000			
3	Algemene reserve (buffer SD): tekort begroting 3D	79.841			
	Totaal programma 3	1.641.018	883.431	778.099	764.523
4	Dekkingsreserve Park Rusthoff	81.236	79.759	78.282	76.805
4	Dekkingsreserve openbare verlichting		56.250	55.313	54.375
4	Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	577.905	577.905	577.905	577.905
	Totaal programma 4	659.141	713.914	711.500	709.085
6	Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	36.437	35.849	35.262	34.674
6	Algemene reserve: communicatiebeleid (KN 2018)	150.000			
6	Algemene reserve: frictiekosten HLT	272.000	147.000		
6	Algemene reserve: Impuls werkgelegenheid (KN 2016)	100.000			
6	Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	199.439	195.746	192.053	188.359
6	Reserve IZA-gelden	20.832	0		
	Totaal programma 6	778.708	378.595	227.315	223.033
	Totaal onttrekkingen reserves	3.844.867	2.741.940	2.482.914	2.462.642
	Toevoegingen reserves				
2	Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	1.200.000	2.862.000		
	Totaal programma 2	1.200.000	2.862.000	0	0
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	78.869	74.497	70.125	65.753
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	10.757	10.246	9.734	9.223
3	Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek (Korfbal)	23.149	22.049	20.948	19.848
3	Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	9.293	8.628	7.962	7.296
3	Dekkingsreserve sporthal Voorhout	5.712	5.492	5.273	5.053
3	Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules	147	0		
3	Dekkingsreserve sporthal de Korf	42.356	39.943	37.951	35.964
3	Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	1.001	0		
3	Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	24.465	23.421	22.375	21.330
3	Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	14.346	13.695	13.044	12.393
3	Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum	55.267	52.758	50.250	47.742
3	Dekkingsreserve Scojesa	3.327	3.182	3.037	2.893
3	Dekkingsreserve Tjarda	3.373	3.220	3.067	2.913
	Totaal programma 3	272.061	257.130	243.766	230.408
4	Dekkingsreserve openbare verlichting		23.495	22.676	21.860
4	Dekkingsreserve Park Rusthoff	22.192	20.716	19.240	17.764
	Totaal programma 4	22.192	44.211	41.916	39.624
6	Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	51.817	48.126	44.436	40.745
6	Dekkingsreserve brandweergarage Warmond	15.481	17.278	16.455	16.455
	Totaal programma 6	67.298	65.404	60.891	57.200
	Totaal toevoegingen reserves	1.561.551	3.228.745	346.573	327.233

Bijlage 1: Totaaloverzicht baten en lasten

Programma (€ x 1.000)	Rekening 2016	Begroting 2017	Begroting 2018	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021
Geen taakveld *						
lasten	-614					
baten	684					
saldo	70					
Afval						
lasten	-4.545	-2.822	-2.768	-2.792	-2.823	-2.718
baten	5.306	4.441	4.378	4.387	4.402	4.277
saldo	762	1.619	1.610	1.596	1.579	1.559
Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds						
lasten						
baten	41.022	38.917	40.252	40.603	40.975	40.984
saldo	41.022	38.917	40.252	40.603	40.975	40.984
Arbeidsparticipatie						
lasten	-259	-306	-248	-253	-279	-349
baten						
saldo	-259	-306	-248	-253	-279	-349
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen						
lasten	-68	-78	-79	-78	-78	-78
baten	101	106	106	106	106	106
saldo	33	28	27	28	29	29
Begeleide participatie						
lasten	-2.956	-5.314	-5.241	-5.060	-4.913	-4.818
baten	41					
saldo	-2.914	-5.314	-5.241	-5.060	-4.913	-4.818
Begraafplaatsen en crematoria						
lasten	-18	-15				
baten	15					
saldo	-3	-15				
Beheer overige gebouwen en gronden						
lasten	-257	-298	-165	-165	-164	-194
baten	100	946	1.346	146	146	146
saldo	-157	648	1.181	-19	-19	-48
Belastingen overig						
lasten						
baten	2.828	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700
saldo	2.828	2.700	2.700	2.700	2.700	2.700

Bestuur						
lasten	-2.952	-1.260	-908	-746	-620	-620
baten	17	11	11	11	11	11
saldo	-2.934	-1.249	-897	-735	-609	-609
Burgerzaken						
lasten	-1.386	-1.863	-1.904	-1.921	-1.893	-1.893
baten	662	596	596	456	456	456
saldo	-724	-1.267	-1.308	-1.465	-1.437	-1.437
Crisisbeheersing en brandweer						
lasten	-2.305	-2.608	-2.585	-2.605	-2.594	-2.593
baten	214	211	217	217	217	217
saldo	-2.091	-2.397	-2.368	-2.388	-2.377	-2.376
Cultureel erfgoed						
lasten	-137	-153	-103	-103	-103	-103
baten						
saldo	-137	-153	-103	-103	-103	-103
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie						
lasten	-427	-759	-741	-729	-716	-714
baten	159	178	178	178	178	178
saldo	-269	-581	-563	-551	-537	-536
Economische havens en waterwegen						
lasten	-650	-521	-537	-557	-574	-582
baten	20	32	21	21	21	21
saldo	-630	-489	-516	-536	-553	-561
Economische ontwikkeling						
lasten	-812	-1.187	-1.287	-1.282	-1.276	-1.279
baten	51	130	130	130	130	130
saldo	-761	-1.057	-1.157	-1.152	-1.146	-1.149
Economische promotie						
lasten	-32	-31	-30	-30	-30	-30
baten	127	117	117	117	117	117
saldo	95	87	87	87	87	87
Geëscaleerde zorg 18-						
lasten	-708	-651	-692	-630	-634	-636
baten						
saldo	-708	-651	-692	-630	-634	-636
Geëscaleerde zorg 18+						
lasten	-177	-205	-205	-205	-205	-205
baten						
saldo	-177	-205	-205	-205	-205	-205

Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)						
lasten	-7.421	-18.428	-46	-1.868		
baten	6.634	18.365		4.685		
saldo	-786	-64	-46	2.816		
Inkomensregelingen						
lasten	-5.877	-5.906	-6.789	-6.731	-6.728	-6.728
baten	3.739	4.055	4.705	4.705	4.705	4.705
saldo	-2.138	-1.851	-2.084	-2.026	-2.023	-2.023
Maatwerkdienstverlening 18-						
lasten	-6.279	-5.466	-5.529	-5.007	-4.940	-4.960
baten						
saldo	-6.279	-5.466	-5.529	-5.007	-4.940	-4.960
Maatwerkdienstverlening 18+						
lasten	-6	-1.803	-1.773	-1.773	-1.773	-1.773
baten						
saldo	-6	-1.803	-1.773	-1.773	-1.773	-1.773
Maatwerkvoorzieningen (WMO)						
lasten	-4.774	-740	-787	-787	-787	-787
baten						
saldo	-4.774	-740	-787	-787	-787	-787
Media						
lasten	-806	-846	-823	-778	-821	-820
baten	23	22	22	22	22	22
saldo	-783	-824	-801	-757	-799	-798
Milieubeheer						
lasten	-1.097	-911	-926	-919	-1.032	-1.029
baten				173	169	169
saldo	-1.097	-911	-926	-746	-863	-860
Musea						
lasten	-25	-26	-25	-25	-24	-24
baten	4	4	4	4	4	4
saldo	-21	-22	-20	-20	-20	-20
Mutaties reserves						
lasten	-2.334	-2.151	-1.620	-3.266	-387	-368
baten	5.014	5.281	3.845	2.742	2.483	2.463
saldo	2.680	3.130	2.225	-524	2.096	2.094
Onderwijsbeleid en leerlingenzaken						
lasten	-1.134	-1.247	-1.288	-1.224	-1.210	-1.210
baten	64	147	147	147	147	147
saldo	-1.070	-1.099	-1.140	-1.076	-1.062	-1.062

Onderwijshuisvesting						
lasten	-2.422	-2.860	-2.862	-2.760	-2.791	-2.796
baten	58	44	44	44	44	44
saldo	-2.363	-2.815	-2.818	-2.715	-2.747	-2.751
Openbaar basisonderwijs						
lasten	-4	-1	-1	-1	-1	-1
baten	2	2	2	2	2	2
saldo	-2	1	1	1	1	1
Openbaar groen en (openlucht) recreatie						
lasten	-3.768	-2.711	-2.817	-2.816	-2.780	-2.731
baten	203	135	135	135	135	135
saldo	-3.565	-2.576	-2.682	-2.682	-2.645	-2.596
Openbare orde en veiligheid						
lasten	-1.035	-746	-851	-859	-847	-847
baten	88	88	88	88	88	88
saldo	-947	-658	-763	-770	-759	-758
Overhead						
lasten	-3.370	-9.735	-9.661	-9.196	-8.995	-8.934
baten	58	99	99	99	99	99
saldo	-3.312	-9.636	-9.562	-9.097	-8.896	-8.835
Overige baten en lasten						
lasten	-60	801	651	567	405	342
baten	11	53	53	53	53	53
saldo	-49	854	704	619	457	395
OZB niet-woningen						
lasten		-251	-251	-251	-251	-251
baten		2.124	2.167	2.182	2.197	2.212
saldo		1.873	1.916	1.931	1.946	1.961
OZB woningen						
lasten		-251	-251	-251	-251	-251
baten	4.660	3.399	3.484	3.550	3.631	3.673
saldo	4.660	3.148	3.233	3.299	3.380	3.422
Parkeerbelasting						
lasten						
baten	7	11	11	11	11	11
saldo	7	11	11	11	11	11
Parkeren						
lasten	-142	-165	-178	-180	-183	-187
baten	20	13	13	13	13	13
saldo	-123	-152	-165	-167	-170	-173

Riolering						
lasten	-2.461	-2.156	-2.210	-2.235	-2.264	-2.334
baten	2.584	2.601	2.760	2.804	2.847	2.931
saldo	124	445	550	570	583	597
Ruimtelijke ordening						
lasten	-1.729	-1.751	-1.853	-1.676	-1.653	-1.653
baten	249					
saldo	-1.480	-1.751	-1.853	-1.676	-1.653	-1.653
Samenkracht en burgerparticipatie						
lasten	-3.299	-4.123	-3.257	-3.170	-3.155	-3.149
baten	485	416	416	416	416	416
saldo	-2.814	-3.707	-2.841	-2.754	-2.739	-2.733
Sportaccommodaties						
lasten	-2.895	-3.015	-3.174	-3.163	-3.333	-3.330
baten	194	214	214	214	214	214
saldo	-2.700	-2.800	-2.960	-2.949	-3.119	-3.115
Sportbeleid en activering						
lasten	-172	-108	-108	-108	-108	-108
baten						
saldo	-172	-108	-108	-108	-108	-108
Treasury						
lasten	-8.647	-9.318	-497	-403	-505	-434
baten	13.100	14.429	4.256	4.174	4.178	4.131
saldo	4.453	5.111	3.759	3.771	3.673	3.697
Verkeer en vervoer						
lasten	-4.653	-3.257	-3.683	-4.068	-4.077	-4.365
baten	41	56	56	56	56	56
saldo	-4.612	-3.200	-3.626	-4.012	-4.020	-4.309
Volksgezondheid						
lasten	-1.118	-1.099	-1.100	-1.099	-1.098	-1.098
baten						
saldo	-1.118	-1.099	-1.100	-1.099	-1.098	-1.098
Wijkteams						
lasten	-2.309	-2.107	-1.961	-1.922	-1.926	-1.930
baten	3	3	3	3	3	3
saldo	-2.306	-2.105	-1.958	-1.919	-1.924	-1.927
Wonen en bouwen						
lasten	-2.518	-2.362	-2.453	-2.412	-2.374	-2.369
baten	1.656	1.044	1.146	1.044	1.044	1.044
saldo	-862	-1.318	-1.307	-1.369	-1.330	-1.325
Totaal saldo Taakvelden	1.591	183	108	903	1.229	1.040
* In 2017 zijn taakvelden toegewezen aan uitgaven en inkomsten op basis van de BBV wijziging. In 2016 zijn er een aantal posten die niet kunnen worden toegewezen aan taakvelden.						

Bijlage 2: Stand en verloop van de reserves en voorzieningen 2018-2021

Staat van Reserves en voorzieningen

2018

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderdering t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderdering ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	65.404.494	-	-	1.905.682	-	-	63.498.812
Bestemmingsreserves							
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	466.745						466.745
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	5.064.619						5.064.619
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.522						598.522
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	2.626.491		1.200.000	731.905			3.094.586
Reserve IZA-gelden	20.832			20.832			0
Dekkingsreserve openbare verlichting	939.804						939.804
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	2.072.678	51.817				199.439	1.925.056
Dekkingsreserve Park Rusthoff	887.681	22.192				81.236	828.637
Dekkingsreserve Sportcomplex Roodemolenpolder	3.154.772	78.869				253.762	2.979.879
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	430.276	10.757				31.208	409.825
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	925.953	23.149				67.160	881.942
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	371.723	9.293				35.904	345.112
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	228.462	5.712				14.487	219.686
Dekkingsreserve Clubgebouw Jeu de Boules De Vaste Voet	5.899	147				6.047	0-
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.694.220	42.356				138.855	1.597.721
Dekkingsreserve jongerencentrum Voorhout	978.615	24.465				66.258	936.823
Dekkingsreserve jongerencentrum Sassenheim	573.833	14.346				40.387	547.792
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum 't Onderdak	2.210.670	55.267				155.603	2.110.334
Dekkingsreserve Scojosa	133.070	3.327				9.112	127.285
Dekkingsreserve Tjarda	134.928	3.373				9.506	128.795
Dekkingsreserve Kunstgrasvelden vv Foreholte	40.046	1.001				41.047	0
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	619.241	15.481				36.437	598.285
Totaal bestemmingsreserves	25.005.020	361.552	1.200.000	752.737	-	1.186.449	24.627.386
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	90.409.514	361.552	1.200.000	2.658.419	-	1.186.449	88.126.198
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderdering t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsegalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	764.521		700.000			530.000	934.521
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	48.403		75.000			79.609	43.794
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	1.994.293		375.000			443.266	1.926.027
<i>subtotaal</i>	2.807.217	-	1.150.000	-	-	1.052.875	2.904.342
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.413.825		83.408			86.200	2.411.033
Voorziening bovenformatief	-		-			-	-
	2.413.825	-	83.408	-	-	86.200	2.411.033
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	2.071.743			284.085			1.787.658
Voorziening egalisatie riool	333.996			78.468			255.528
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolering	932.623		828.091			254.671	1.506.043
Voorziening parkeerfonds	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	3.368.362	-	828.091	362.553	-	254.671	3.579.229
Overige voorzieningen							
GREX Hooghkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
	-						-
TOTAAL VOORZIENINGEN	9.118.074	-	2.061.499	362.553	-	1.393.746	9.423.275
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	99.527.588	361.552	3.261.499	3.020.972	-	2.580.194	97.549.473

Staat van Reserves en voorzieningen 2019

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	63.498.812	-	-	850.757	-	-	62.648.055
Bestemmingsreserves							
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	466.745						466.745
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	5.064.619						5.064.619
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.522						598.522
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	3.094.586		2.862.000	731.905			5.224.681
Dekkingsreserve openbare verlichting	939.804	23.495				56.250	907.049
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	1.925.056	48.126				195.746	1.777.436
Dekkingsreserve Park Rusthoff	828.637	20.716				79.759	769.593
Dekkingsreserve Sportcomplex Roodemolenvolder	2.979.879	74.497				249.387	2.804.990
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	409.825	10.246				30.697	389.374
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	881.942	22.049				66.059	837.931
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	345.112	8.628				35.250	318.490
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	219.686	5.492				14.267	210.911
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.597.721	39.943				119.634	1.518.030
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	936.823	23.421				65.229	895.014
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	547.792	13.695				39.735	521.752
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum 't Onderdak	2.110.334	52.758				153.094	2.009.999
Dekkingsreserve Scojesa	127.285	3.182				8.968	121.499
Dekkingsreserve Tjarda	128.795	3.220				9.353	122.662
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	598.285	17.278				35.849	579.714
Totaal bestemmingsreserves	24.627.386	366.745	2.862.000	731.905	-	1.159.276	25.964.950
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	88.126.198	366.745	2.862.000	1.582.662	-	1.159.276	88.613.005
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsegalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	934.521		700.000			662.364	972.157
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	43.794		75.000			102.756	16.038
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	1.926.027		375.000			303.852	1.997.175
<i>subtotaal</i>	2.904.342	-	1.150.000	-	-	1.068.972	2.985.370
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.411.033		83.408			86.200	2.408.241
Voorziening bovenformatief	-		-			-	-
	2.411.033	-	83.408	-	-	86.200	2.408.241
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.787.658			293.460			1.494.198
Voorziening egalisatie riool	255.528			75.088			180.440
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolerings	1.506.043		873.415			878.792	1.500.666
Voorziening parkeerfonds	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	3.579.229	-	873.415	368.548	-	878.792	3.205.304
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
	-						-
TOTAAL VOORZIENINGEN	9.423.275	-	2.106.823	368.548	-	2.033.964	9.127.586
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	97.549.473	366.745	4.968.823	1.951.210	-	3.193.240	97.740.591

Staat van Reserves en voorzieningen 2020

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.b.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderings ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	62.648.055			612.000			62.036.055
Bestemmingsreserves							
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	466.745						466.745
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	5.064.619						5.064.619
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.522						598.522
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	5.224.681			731.905			4.492.776
Dekkingsreserve openbare verlichting	907.049	22.676				55.313	874.412
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	1.777.436	44.436				192.053	1.629.820
Dekkingsreserve Park Rusthoff	769.593	19.240				78.282	710.551
Dekkingsreserve Sportcomplex Roodemolenvolder	2.804.990	70.125				245.012	2.630.103
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	389.374	9.734				30.185	368.923
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	837.931	20.948				64.958	793.921
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	318.490	7.962				34.595	291.857
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	210.911	5.273				14.048	202.136
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.518.030	37.951				117.411	1.438.570
Dekkingsreserve jongeren centrum Voorhout	895.014	22.375				64.199	853.190
Dekkingsreserve jongeren centrum Sassenheim	521.752	13.044				39.084	495.712
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum 't Onderdak	2.009.999	50.250				150.584	1.909.665
Dekkingsreserve Scojesa	121.499	3.037				8.823	115.713
Dekkingsreserve Tjarda	122.662	3.067				9.200	116.529
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	579.714	16.455				35.262	560.907
Totaal bestemmingsreserves	25.964.950	346.573	-	731.905	-	1.139.008	24.440.610
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	88.613.005	346.573	-	1.343.905	-	1.139.008	86.476.666
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderings t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsegalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	972.157		700.000			551.826	1.120.331
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	16.038		75.000			69.716	21.323
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	1.997.175		375.000			1.137.567	1.234.608
<i>subtotaal</i>	2.985.370	-	1.150.000	-	-	1.759.109	2.376.261
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.408.241		83.408			86.200	2.405.449
Voorziening bovenformatief	-		-			-	-
	2.408.241	-	83.408	-	-	86.200	2.405.449
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.494.198			307.969			1.186.229
Voorziening egalisatie riool	180.440			69.515			110.925
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolering	1.500.666		918.739			836.671	1.582.734
Voorziening parkeerfonds	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	3.205.304	-	918.739	377.484	-	836.671	2.909.888
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
	-						-
TOTAAL VOORZIENINGEN	9.127.586	-	2.152.147	377.484	-	2.681.980	8.220.269
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	97.740.591	346.573	2.152.147	1.721.389	-	3.820.988	94.696.934

Staat van Reserves en voorzieningen
2021

Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderdering t.l.v. exploitatie	Mutaties uit hoofde van res. bestemming vorig jaar	Verminderdering ter dekking van afschrijvingen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Algemene reserves	62.036.055	-	-	612.000	-	-	61.424.055
Bestemmingsreserves							
Reserve bodemsanering	413.350						413.350
Volkshuisvestingsfonds	466.745						466.745
Stimuleringsfonds volkshuisvesting	5.064.619						5.064.619
Reserve Duurzaamheidsleningen	400.000						400.000
Reserve Duurzaamheidsleningen	598.522						598.522
Reserve grondexploitatie	12.588						12.588
Reserve Investeringsstrategie Holland Rijnland	4.492.776			731.905			3.760.871
Dekkingsreserve openbare verlichting	874.412	21.860				54.375	841.898
Dekkingsreserve nieuwbouw gemeentehuis	1.629.820	40.745				188.359	1.482.206
Dekkingsreserve Park Rusthoff	710.551	17.764				76.805	651.509
Dekkingsreserve Sportcomplex Rode Molenpolder	2.630.103	65.753				240.636	2.455.219
Dekkingsreserve Sportcomplex Vijfmeiweg	368.923	9.223				29.673	348.473
Dekkingsreserve Sportcomplex Wasbeek, korfbal	793.921	19.848				63.857	749.912
Dekkingsreserve Sport- en recreatiecomplex Wasbeek	291.857	7.296				33.941	265.213
Dekkingsreserve sporthal Voorhout	202.136	5.053				13.828	193.361
Dekkingsreserve sporthal De Korf	1.438.570	35.964				115.188	1.359.346
Dekkingsreserve Jongeren centrum Voorhout	853.190	21.330				63.169	811.351
Dekkingsreserve Jongeren centrum Sassenheim	495.712	12.393				38.432	469.672
Dekkingsreserve Sociaal Cultureel Centrum 't Onderdak	1.909.665	47.742				148.074	1.809.333
Dekkingsreserve Scojasa	115.713	2.893				8.679	109.928
Dekkingsreserve Tjarda	116.529	2.913				9.046	110.396
Dekkingsreserve Brandweergarage Warmond	560.907	16.455				34.674	542.688
Totaal bestemmingsreserves	24.440.610	327.233	-	731.905	-	1.118.738	22.917.200
TOTAAL EIGEN VERMOGEN	86.476.666	327.233	-	1.343.905	-	1.118.738	84.341.256
Omschrijving	Saldo aan het begin van het dienstjaar	Vermeerdering wegens bijboeking van rente	Vermeerdering t.l.v. exploitatie	Verminderdering t.l.v. exploitatie	Vrijval van voorzieningen	Aanwendungen direct ten laste van de voorzieningen	Saldo aan het einde van het dienstjaar
Onderhoudsegalisatievoorzieningen							
Voorziening groot onderhoud wegen	1.120.331		700.000			729.406	1.090.925
Voorziening groot onderhoud Waterwegen	21.323		75.000			96.323	0-
Voorziening groot onderhoud Gemeentelijke gebouwen	1.234.608		375.000			318.104	1.291.504
<i>subtotaal</i>	2.376.261	-	1.150.000	-	-	1.143.833	2.382.428
Voorzieningen verplichtingen, verliezen en risico's							
Pensioenfondsen ex-wethouders	2.405.449		83.408			86.200	2.402.657
Voorziening bovenformatief	-		-			-	-
	2.405.449	-	83.408	-	-	86.200	2.402.657
Van derden verkregen middelen die specifiek besteed moeten worden							
Voorziening egalisatie afval	1.186.229			182.571			1.003.658
Voorziening egalisatie riool	110.925			105.593			5.332
Voorziening vervangingsinvesteringen Riolering	1.582.734		964.063			988.671	1.558.126
Voorziening parkeerfonds	30.000						30.000
<i>subtotaal</i>	2.909.888	-	964.063	288.164	-	988.671	2.597.116
Overige voorzieningen							
GREX Hoogkamer	528.671						528.671
<i>subtotaal</i>	528.671	-	-	-	-	-	528.671
TOTAAL VOORZIENINGEN	8.220.269	-	2.197.471	288.164	-	2.218.704	7.910.872
TOTAAL RESERVES EN VOORZIENINGEN	94.696.934	327.233	2.197.471	1.632.069	-	3.337.442	92.252.127

Bijlage 3: Stand van zaken moties en amendementen kadernota 2018

Omschrijving aangenomen motie/amendement	Voortgang motie/amendement
Motie Betrekken van jongeren en kinderen bij de politiek (VVD)	Er wordt dit najaar een co-creatiesessie georganiseerd voor jongeren/jeugd waarbij de middelbare scholen betrokken worden. Voorafgaand daaraan wordt er een enquête uitgezet onder de doelgroep (mogelijk via het burgerpanel en in ieder geval wordt dit via social media gedeeld.) Als concreet onderwerp is er ook aandacht voor hoe jongeren naar de stembus getrokken kunnen worden.
Motie inwoners laten profiteren van lastenverlichting (VVD)	Dit betekent dat de woonlasten voor een meerpersoonshuishouden in een gemiddelde koopwoning van € 300.000,- in 2018 € 671,- bedragen, ten opzichte van € 684,- in 2017.
Motie Extra aandacht voor trekken jongeren naar de stembus (VVD)	Er is een notitie opgesteld voor de commissie BFT om een start te maken met de communicatie rondom de verkiezingen. Jongeren zijn daarbij als belangrijke doelgroep benoemd. Dit wordt verder uitgewerkt in de werkgroep. Om input te krijgen vanuit jongeren wordt een co-creatiesessie georganiseerd met jongeren/jeugd waarbij ook de middelbare scholen betrokken worden.
Motie Inclusieve Samenleving (CU)	Op woensdag 1 november zal een bijeenkomst worden gehouden i.s.m. Arno van Kempen met de betrokken partijen om te horen van hen waar obstakels worden ervaren. Naar aanleiding van de opgehaalde input zullen eventuele vervolgstappen worden bepaald.
Motie verlagen eigen bijdrage WMO (CDA)	De ISD heeft onderzoek gedaan naar de mogelijkheden tot het verlagen van de eigen bijdrage. Daarbij is gekeken wat het effect is van het aanpassen van diverse variabelen binnen de eigen bijdrage: de maximale periodebijdrage, de inkomensgrens, en het marginaal tarief (=steilheid waarmee de eigen bijdrage stijgt). Dit onderzoek zal omgevormd worden tot een notitie voor de raad.
Motie Werk aan de winkel voor Bollenstreek Omroep (D66)	Omroep BO heeft een overzicht aangeleverd van de activiteiten die zij in het eerste half jaar hebben verricht en welke acties zij voor het tweede half jaar voorstellen. Dit overzicht en voorstel bespreken wij begin oktober met hen. Op basis van dit gesprek wordt besloten om de 2e €10.000 al dan niet toe te kennen. Daarnaast zijn wij met BO in gesprek voor de activiteiten van 2018. In november/december volgt dan een besluit over de financiële steun van 2018.
Motie Clientondersteuning (CDA_ D66 en CU)	In het kader van de visieontwikkeling op cliëntondersteuning worden in de komende maanden oktober en november gesprekken met formele en informele aanbieders van cliëntondersteuning gevoerd. Zowel in de visie zelf als in de gesprekken zullen de punten van een actief aanbod van cliëntondersteuning, het vervolgtraject rond cliëntondersteuning en het onderdeel laten worden van het klanttevredenheidsonderzoek aan de orde komen. Uiteindelijk

	zullen deze punten concreet worden uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma na vaststelling van de visie.
Motie Experimenten Participatiewet (PvdA)	Is in DB ISD besproken. Arno van Kempen heeft met de woordvoerders van de commissie Welzijn besproken op welke wijze motie kan worden ingevuld
Motie onderzoek naar respijthuis (CDA)	Raadsmemo rechtstreeks aan raad voor 2 november.
Motie Regionaal 50 meter bad (PvdA)	In 2018 wordt de uitvoering van een QuickScan ingepland. Een QuickScan om te inventariseren hoe de regiogemeenten aankijken tegen de bouw en gedeeld eigenaarschap van een 50-meter bad. Daarnaast moet meegenomen worden in de QuickScan welk beleid / welke visie de KNZB heeft met betrekking tot een regionaal trainingscentrum.
Motie Reserveren sportaccommodaties (PvdA)	In het raadsvoorstel herinrichting Sport en recreatie Elsgeest is voor de investering in sportaccommodaties een bedrag gereserveerd van € 475.000 (excl. BTW). Met het raadsvoorstel is uitvoering gegeven aan de motie van 22 juni 2017.
Amendement opdracht aan college over duurzaamheidsinitiatieven voor de begroting (Trilokaal)	Dit amendement is reeds verwerkt in de kadernota 2018.
Motie huurmarkt Teylingen (VVD)	In de vastgestelde woonvisie is er de behoefteraming voor alle typen en prijsklasse's (huur en koop) opgenomen. Voor de middel-dure huur (710-950 euro per) maand is dit ook gedaan. Bij het maken van plannen wordt deze categorie ook nadrukkelijk betrokken. Het extra toevoegen van deze specifieke categorie in bestaande plannen is niet eenvoudig omdat voor de projecten die nu worden gerealiseerd de afspraken en de wensen op basis van de woonvisie al zijn vastgelegd. Voor de langere termijn zal er op basis van de huidige inzichten en de prognose uit de woonvisie sprake zijn van een evenwichtige woningmarkt. Extra stimulerende maatregelen zijn vooralsnog niet noodzakelijk, mocht dit in de toekomst wel zo zijn dan zullen wij met een voorstel naar uw raad komen.
Motie vol inzetten op invoering van de omgevingswet vanaf Q3 2017 (Trilokaal)	Momenteel wordt er intern in werksessies gewerkt aan de voorbereiding van de implementatie van de omgevingswet. In q 4 2017 zal ook de raad hier actief over worden geïnformeerd en bij worden betrokken.